

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Uroš Zorko

Mentor: doc. dr. Igor Kotnik – Dvojmoč

Somentor: asist. dr. Iztok Prezelj

**OBRAMBNI IZDATKI REPUBLIKE SLOVENIJE V LUČI
VKLJUČEVANJA V ZVEZO NATO**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Diplomsko delo posvečam svojim staršem,
v zahvalo za vso podporo med študijem.

KAZALO

1. UVOD	1
2. Metodološko-hipotetični okvir	3
2.1. Predmet proučevanja	3
2.2. Cilji proučevanja	3
2.3. Delovna vprašanja - hipoteze	4
2.4. Metode proučevanja	4
2.5. Opredelitev temeljnih konceptov in pojmov	5
3. OBRAMBNI IZDATKI IN VOJAŠKA ZAVEZNIŠTVA.....	8
3.1. Velikost obrambnih izdatkov	8
3.2. Vpliv vojaškega zavezništva na obrambne izdatke.....	9
4. ZAHTEVE IN POGOJI ZA VKLJUČITEV V ZAVEZNIŠTVO	12
4.1. Študija o širjenju Nata	13
4.1.1. Politični pogoji.....	13
4.1.2. Vojaški pogoji	14
4.2. Akcijski načrt za članstvo	15
4.2.1. Politične in gospodarske zadeve.....	13
4.2.2. Obrambne in vojaške zadeve.....	17
4.2.3. Varnostne in pravne zadeve	18
4.2.4. Zadeve v zvezi z viri	18
5. PROCES VKLJUČEVANJA REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO	19
5.1. Aktivnosti Republike Slovenije do madridskega vrha zveze Nato	19
5.2. Ukrepi Republike Slovenije med vrhom zveze Nato v Madridu in vrhom v Pragi	21
5.3. Dogodki v obdobju po povabilu v Pragi do polnopravnega članstva	23
5.4. Izpolnjevanje postavk iz Akcijskih načrtov za članstvo Republike Slovenije v Natu	24
5.5. Finančna dimenzija vključevanja v zvezo Nato.....	26
6. OBRAMBNI IZDATKI REPUBLIKE SLOVENIJE V LUČI VKLJUČEVANJA V NATO.....	28
6.1. Razlika v definiciji obrambnega proračuna in obrambnih izdatkov na primeru Slovenije in Nata	28
6.2. Razlika v prikazu obrambnih izdatkov v tekočih cenah in stalnih ali fiksnih cenah.....	29

6.3. Obrambni izdatki RS od leta 1992 do sprejetja deklaracije o vključevanju Slovenije v Nato 1997	31
6.4. Obrambni izdatki RS od vrha zveze Nato v Madridu 1997 do polnopravnega članstva Slovenije v zvezi Nato 2004.....	35
6.5. Projekcija obrambnih izdatkov RS od 2004 do 2010.....	39
6.6. Izdatki za program modernizacije in opremljanja Slovenske vojske 2002 – 2007	43
6.7. Neposredni izdatki Republike Slovenije, povezani s polnopravnim članstvom v zvezi Nato	44
6.6.1. Letni stroški prispevkov v proračun zveze Nato	44
6.6.2. Stroški sodelovanja v civilnih strukturah zveze Nato	48
6.6.2. Stroški sodelovanja v vojaških strukturah zveze Nato.....	48
7. SLOVENSKO JAVNO MNENJE O VKLJUČEVANJU V REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO	49
7.1. Javna razprava o obrambnih izdatkih RS v luči vključevanja v Nato.....	51
7.1.1. Zagovorniki vstopa Slovenije v Nato o obrambnih izdatkih.....	52
7.1.2. Nasprotniki vstopa Slovenije o obrambnih izdatkih	53
7.1.3. Širša javnost o obrambnih izdatkih.....	54
8. PRIMERJAVA VIŠINE, GIBANJA IN STRUKTURE OBRAMBNIH IZDATKOV NEKATERIH DRUGIH DRŽAV Z REPUBLIKO SLOVENIJO.....	57
8.1. Primerjava višine gibanja in strukture slovenskih obrambnih izdatkov z evropskimi Nato članicami.....	57
8.1.1. Gibanje in višina obrambnih izdatkov Češke, Madžarske in Poljske v obdobju pred povabilom oziroma članstvom v Natu in v obdobju samega članstva	62
8.2. Primerjava višine in gibanja slovenskih obrambnih izdatkov z državami kandidatkami za vstop v zvezo Nato na vrhu Nata v Pragi.....	63
8.3. Primerjava višine in gibanja slovenskih obrambnih izdatkov z nekaterimi evropskimi nevtralnimi državami.....	65
9. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	67
10. LITERATURA	70
10.1. Samostojne publikacije	70
10.2. Članki	71
10.3. Internet viri.....	72
10.4. Drugo.....	74
11. PRILOGE	75

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razlika med obrambnim proračunom in obrambnimi izdatki na primeru Slovenije	28
Tabela 2: BDP in obrambni izdatki v tekočih cenah (milijonih SIT) za leta 1992 – 2003 s povprečnimi letnimi stopnjami inflacije in v stalnih cenah za leto 2004	30
Tabela 3: Realizacija obrambnih izdatkov RS v stalnih cenah za leto 2004 (v milijonih SIT) za obdobje 1992 – 1997	31
Tabela 4: Realizacija obrambnih izdatkov RS v stalnih cenah za leto 2004 (v milijonih SIT) za obdobje 1998 – 2003	35
Tabela 5: Projekcija obrambnih izdatkov RS (v milijonih SIT) za obdobje 2004 – 2010.....	39
Tabela 6: Deleži Slovenije v civilnem proračunu (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004).....	46
Tabela 7: Deleži Slovenije v vojaškem proračunu (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004).....	47
Tabela 8: Deleži Slovenije v NSIP (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004).....	47
Tabela 9: Skupni prispevek RS v programe in proračune zveze NATO.....	47
Tabela 10: Podpora članstva Slovenije v Natu od 1997 do 2000 (v odstotkih).....	49
Tabela 11: Podpora članstva Slovenije v Natu leta 2001 in 2002 (v odstotkih).....	50
Tabela 12: Odgovori na vprašanje »Kako bi volili v primeru referendumu o vključitvi Slovenije v Nato?« - vsi respondenti.....	51
Tabela 13: Odgovori na vprašanje »Ali se strinjate z naslednjimi obveznostmi RS v zavezništvu Nato?«.....	55
Tabela 14: Odgovori na vprašanje »Zakaj bi glasovali za vstop v zvezo Nato?« - odgovori tistih, ki bi glasovali za.....	55
Tabela 15: Odgovori na vprašanje »Zakaj bi glasovali proti vstopu v zvezo Nato?« - odgovori tistih, ki bi glasovali proti.....	56
Tabela 16: Odgovori na vprašanje »Ali se strinjate?« za leti 2001 in 2002 (v odstotkih).....	56
Tabela 17: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru evropskih članic zveze Nato in Slovenije.....	57
Tabela 18: Obrambni izdatki članic Nata in Slovenije za osebje in opremo v stalnih cenah (milijoni USD) za leto 2000 in z upoštevanjem menjalnega tečaja dolarja leta 2000 ter v deležu glede na celotne obrambne izdatke.....	60
Tabela 19: Obrambni izdatki Češke, Madžarske in Poljske v milijonih USD (stalne cene za leto 2000) in njihov delež glede na BDP od leta 1993 do 2001.....	62

Tabela 20: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru kandidatki za članstvo pred vrhom v Pragi in Slovenije.....	63
Tabela 21: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru evropskih nevtralnih držav in Slovenije.....	65

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Razmerje med stroški in varnostjo v zavezništvu.....	9
Graf 2: Gibanje odstotka BDP namenjenega za obrambne izdatke v letih 1992 do 1997.....	32
Graf 3: Krivulje gibanj izdatkov za operativo, nakup opreme in gradnje v obdobju 1992 – 1997.....	33
Graf 4: Krivulje gibanj obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave in drugo v obdobju 1992 – 1997.....	34
Graf 5: Gibanje realizacije in projekcij odstotka BDP namenjenega za obrambne izdatke v letih 1998 – 2003.....	36
Graf 6: Krivulje gibanj izdatkov za operativo, nakup opreme in gradnje v obdobju 1998 – 2003.....	37
Graf 7: Krivulje gibanj obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave in drugo v obdobju 1998 – 2003.....	38
Graf 8: Projekcija gibanja odstotka BDP namenjenega za obrambne izdatke 2004-2010.....	40
Graf 9: Krivulje projekcij izdatkov za operativne stroške, nakup opreme in gradnje 2004 – 2010.....	41
Graf 10: Krivulje projekcij obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave, drugo 2004-2010.....	42
Graf 11: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca med evropskimi članicami Nata in Slovenijo za leto 2002.....	59
Graf 12: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca v ameriških dolarjih med kandidatki za članstvo v Natu pred vrhom Nata v Pragi in Slovenijo za leto 2002.....	64
Graf 13: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca v ameriških dolarjih med nekaterimi evropskimi nevtralnimi državami in Slovenijo za leto 2002.....	66

1. UVOD

Področje ekonomije v sistemu nacionalne varnosti ima skozi zgodovino močno veljavo, predvsem za delovanje in učinkovitost celotnega nacionalnovarnostnega sistema. Temu v prid govori tudi dejstvo, da že od antike naprej obstaja močna vez med bogastvom in vojaško močjo države, ki je ob enem tudi najbolj enostavna in neposredna vez med ekonomijo in nacionalno varnostjo (Friedberg, 1991: 265 - 276). Ocene, koliko porabiti za obrambo ali svojo vojaško moč, so pogosto določale usodo družb. Tako so se države z vidika problema alternativne možnosti produkcije pogosto odločale med »produkcijo masla ali produkcijo topov«, ki v karikirani obliki predstavlja problem države – ali več denarja nameniti socialni, izobraževanju ... ali pa kot primarni cilj izpostaviti nacionalno varnost z vidika vojaške moči, kar posledično pomeni več denarja za obrambo države.

Neizpodbitno dejstvo je, da bo država namenjala več finančnih sredstev sistemu nacionalne varnosti ob kakršnikoli grožnji, tako vojaški ali nevojaški – v primeru naravnih nesreč, političnih pučev ter v zadnjem času še posebej pereči vrsti ogrožanja nacionalne varnosti posameznih držav, to je terorizmu.

Nacionalni varnostni interesi in obveze ter odvrčanje proti njim usmerjenih groženj so podlaga za odločitve o povišanju oziroma zmanjšanju deleža državnega proračuna za obrambne zadeve. Seveda pa države usklajujejo finančne potrebe za obrambo z drugimi potrebami v državi. Pravzaprav je količina finančnih sredstev nekakšen kompromis med nacionalnovarnostnimi interesi ter socialnokulturnimi cilji posamezne države (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 413). Navsezadnje pa je treba omeniti še en kompleksen vidik, ki v veliki meri vpliva na samo razvrščanje državnih sredstev. To so dejanske potrebe obrambnega sistema, se pravi finančna sredstva za izbiro med kompetitivnimi programi za financiranje, ki pa morajo vzdrževati ravnotežje med pehotnimi, letalskimi in mornariškimi silami ter njihovimi rodovi. Pogosto so ti procesi odločanja povezani z različnimi politikami v državi, predvsem s politiko lobiranja, saj so v igri ogromne vsote denarja, na stotine pogodb in številna delovna mesta v državni ekonomiji, javni upravi in zasebnem sektorju.

Rdeča nit te diplomske naloge je ugotoviti trend gibanja deleža bruto domačega proizvoda (BDP) Republike Slovenije, namenjenega za obrambo, v povezavi z aktualnim uresničevanjem enega njenih nacionalnih interesov – vključevanjem v zvezo Nato. Obenem pa poiskati razloge in vzroke za te procese ter predvideti določene posledice, ki se dotikajo te problematike. Poleg tega se naloga za primerjavo dotika še obrambnih izdatkov nekaterih

drugih držav v regiji, ki so ubrale podobno ali drugačno pot izgradnje obrambnega sistema kot Slovenija.

Prehod iz samozadostnega obrambnega sistema v kolektivnega vsekakor zahteva določene spremembe in prilagoditve, za kar so potrebni dodatni ali višji obrambni izdatki. Kar pa ne pomeni, da je kolektivni sistem obrambe dražji od samozadostnega. Samozadostni sistem zahteva večje število vojakov ter obstoj in razvoj vseh rodov vojske, kar po hitrih izračunih zahteva višje izdatke kot kolektivna obramba, ki dovoljuje manj številčno osebje ter nerazvijanje določenih zvrsti ali rodov vojske, če jih lahko zagotavlja zavezništvo. Višji izdatki so namreč potrebni ob vsaki reformi ali modernizaciji sistema, tudi če ne gre za vstopanje v zavezništvo. V primeru Slovenije so določeni višji izdatki namenjeni tako prilagoditvam standardom zveze Nato kot sami modernizaciji in razvoju Slovenske vojske in obrambnega sistema. Iz tega sledi, da je težko oceniti, koliko denarja je porabljenega izključno in samo za približevanje Natu, ne da ta ista sredstva hkrati ne izboljšujejo, modernizirajo in razvijajo slovenski obrambni sistem, tudi če ne bi prešel v kolektivnega.

Drugo vprašanje pa je, koliko se vključitev v zavezništvo dolgoročno izplača. Uničevalna moč modernih orožij, tehnologija, sodoben način vojskovanja so postavili idejo o nacionalni obrambi na nivo absurda. Držati nasprotnika stran od svojega ozemlja in socialnega jedra ni več mogoče, saj ga ogroža orožje dolgega dosega in njegova vse večja uničevalnost. Če pa se doda še mednarodno ekonomsko soodvisnost in ideološke interese, česar ni mogoče neposredno braniti z vojaškimi sredstvi, potem so ustvarjeni pogoji za širši koncept obrambe države. Ta se imenuje nacionalna varnost preko sistema kolektivne varnosti (Buzan, 1991: 278 – 279), v sklopu katerega predstavlja najmočnejšo vejo prej omenjeni kolektivni sistem obrambe. Tako se ustvarjajo skupne vrednote članic, pospešuje se sodelovanje, omogočena je enakopravnost in učinkovit dialog ter številni mehanizmi reševanja sporov, kar zmanjšuje verjetnost vojaških spopadov. Obenem pa sama moč ter enotnost zavezništva odvrta potencialne zunanje grožnje.

Naloga bo zanimiva za bralca iz več vidikov. Prvič, ker obravnava tematiko finančne komponente slovenskega obrambnega sistema, ki je predstavljena skozi celotno njeno zgodovino in bližnjo prihodnost v enem delu. Drugič, naloga predstavi dejstva o deležih BDP, namenjenega za obrambo, njihovo višino, gibanje in strukturo, kar se zdi, v času vključevanja RS v Nato, relevantna in aktualna tema. Navsezadnje pa naloga lahko s svojo analizo ter primerjavo z drugimi državami pripomore k lažji predstavi o ustreznosti slovenske nacionalnovarnostne politike.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1. PREDMET PROUČEVANJA

Osrednji predmet proučevanja mojega diplomskega dela so višina, gibanje in struktura obrambnih izdatkov Republike Slovenije v luči vključevanja v zvezo Nato. Predstavil jih bom skozi celotno trinajstletno zgodovino samostojnosti naše države in hkrati zajel še aktualne ocene obrambnih izdatkov v prihodnjem obdobju.

Glede na cilj naloge bom slovenske obrambne izdatke tematsko razdelil nekako v tri obdobja, in sicer na obdobje zgodnjih devetdesetih, čas vzpostavljanja našega obrambnega sistema. Drugo obdobje zajema čas aktivnega prizadevanja za članstvo v zvezi Nato. In tretje obdobje po povabilu oziroma sprejemu v zvezo Nato.

Uvodoma bom proučil aktivnosti, ki jih je RS skozi leta izvajala s ciljem približevanja zvezi Nato in same pogoje za vključitev v zavezništvo. V zvezi s tem bo proučevanje zajelo še slovensko javno mnenje o vključevanju Slovenije v Nato ter o povečanju obrambnih izdatkov za doseganje tega cilja.

Zaradi primerjave z evropskimi članicami Nata, drugimi kandidatkami za članstvo in nekaterimi nevtralnimi evropskimi državami bodo predmet proučevanja tudi višina, gibanje in struktura njihovih obrambnih izdatkov.

2.2. CILJI PROUČEVANJA

Ugotoviti sestavo in letna nihanja obrambnih izdatkov Republike Slovenije v njenih prizadevanjih za doseg strateškega cilja in nacionalnega interesa – vključitev v zvezo Nato – je glavni cilj diplomske naloge. Obenem pa je njen namen tudi ugotoviti, koliko in kako vpliva vključevanje v Nato na spreminjanje višine, gibanja in strukture slovenskih obrambnih izdatkov.

V sklopu tega bom skušal prikazati, za kaj so bili in bodo obrambni izdatki v teh obdobjih namenjeni in porabljeni. Predvsem s prikazom namena porabe in količine finančnih sredstev bom skušal predstaviti povezavo izdatkov s približevanjem zavezništvu in hkrati predstaviti nejasno razliko povezave istih izdatkov z modernizacijo slovenske vojske.

Obrambne izdatke RS želim predstaviti še v primerjavi z drugimi državami, ki so vstopile v zvezo Nato pred nami in že imajo tovrstne izkušnje, s kandidatkami, ki vstopajo v zvezo skupaj z nami, in z državami, ki si same zagotavljajo varnost.

2.3. DELOVNA VPRAŠANJA – HIPOTEZE

V diplomskem delu izhajam iz dveh splošnih hipotez in petih izvedenih:

1. splošna hipoteza:

Zaradi vstopa Republike Slovenije v zvezo Nato se njeni obrambni izdatki povečujejo.

Izvedene hipoteze:

- 1.1. Slovenija je opazno povečala obrambne izdatke pred vrhom zveze Nato v Pragi leta 2002.
- 1.2. Nekatere članice Nata kot tudi nekatere kandidatke ne namenjajo 2 % BDP za obrambo.
- 1.3. Obrambni izdatki so bili eden izmed glavnih vzrokov za tako burno razpravo v slovenski javnosti o vključevanju Slovenije v zvezo Nato ter eden glavnih argumentov nasprotnikov pridruženja zavezništvu.

2. splošna hipoteza:

Večji izdatki niso povezani le s samim članstvom v zvezi Nato, ampak s samim razvojem Slovenske vojske in obrambnega sistema.

Izvedene hipoteze:

- 2.1. Vključevanje RS v Nato je poleg profesionalizacije Slovenske vojske, modernizacije njene opreme in oborožitve ter povečanja mednarodnih aktivnosti, le eden od elementov, ki vplivajo na povečanje obrambnih izdatkov.
- 2.2. Pospešeno preoblikovanje Slovenske vojske v luči povečanih obrambnih izdatkov se ne izvaja samo zaradi zveze Nato, ampak predvsem zaradi splošne dolgoročne varnosti RS in njenih državljanov.

2.4. METODE PROUČEVANJA

Osnovna metoda teoretičnega proučevanja je analiza vsebine pisnih virov. Z njo proučujem znanstveno-teoretična, raziskovalna in strokovna dela, ki zajemajo predmet proučevanja. Analiza temelji predvsem na novejših knjižnih virih, zbornikih in člankih ter virih, dosegljivih na internetu.

Druga metoda je deskriptivna metoda. Uporabljam jo za opisovanje in ugotavljanje dejstev v zvezi z obravnavano problematiko.

Z namenom ugotavljanja in primerjanja stanja v drugih državah, državah zavezništva in državah nevtralnosti bom kot tretjo metodo uporabil primerjalno metodo.

Pri večletnem primerjanju gibanja obrambnih izdatkov pa bom uporabljal statistično metodo proučevanja trendov.

2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH KONCEPTOV IN POJMOV

Zaradi lažjega razumevanja tematike je potrebna obrazložitev temeljnih konceptov in ključnih pojmov v nalogi. Ker so pojmi in koncepti s tega področja preučevanja pogosto nejasni ali pa avtorji uporabljajo različne nazive za iste oz. zelo podobne pojme, je še posebej potrebno definirati njihovo vsebino, saj se podoben pojmovni in konceptualni aparat uporablja skozi celotno nalogo.

OBRAMBNI IZDATKI

Geoffray Lamb (1992: 2) meni, da je glavni namen podatkov o obrambnih izdatkih zagotoviti enostavno in prepoznavno merilo, ki časovno in po državah razvršča sredstva, namenjena obrambi. Takšni podatki pa so le posredno povezani z obrambnimi prizadevanji in tako samo neformalno izražajo obrambno moč države. Definicij obrambnih izdatkov je veliko, večina avtorjev pa izpostavlja dve najpogostejši:

- Definicija Mednarodnega denarnega sklad (IMF)¹: Obrambni izdatki so vsi izdatki obrambnega ali kateregakoli drugega ministrstva, namenjeni za vzdrževanje oboroženih sil, kar vključuje nakupe opreme in zalog, gradnje za obrambne namene, sredstva potrebna za nabor, urjenje, opremljanje, selitev, prehranjevanje, oblačenje in nastanitev članov OS, zagotavljanje zdravstvenih in drugih storitev za OS. Definicija vključuje še izdatke za nastanitev družinskih članov vojaškega osebja, stroške vojaških šol ter raziskav in razvoja za obrambne namene. Poleg tega vključujejo še stroške za paravojaške enote, kot so žandarmerije, obmejno policijo ... Sem spadajo tudi izdatki, namenjeni za delovanje javnih služb v času vojnih kriz, in stroški urjenja civilnega osebja v OS. Definicija ne izpušča niti izdatkov za vojaško pomoč tujim državam ter prispevke za medn. vojaške organizacije. Iz te kategorije obrambnih izdatkov, pa definicija IMF izključuje izdatke ministrstva za obrambo, ki niso namenjena za obrambo, in vsa plačila, namenjena vojnim veteranom ter vojaškim upokojencem (Brzoska, 1995: 48).

¹ Primarna funkcija IMF-a je nadzor globalne ekonomije in makroekonomske stabilizacije. Nadzira denarno in davčno politiko držav članic ter jim lahko odobri finančna posojila, če spoštujejo IMF standarde. V primeru, da IMF ugotovi ali oceni, da določena država namenja za vojaške izdatke pretirano vsote denarja oziroma prevelike deleže BDP-ja in da hkrati vse manj vlaga v socialne fondе, lahko tej državi za določen čas ne odobri zaprosenih posojil (Stevenson, 2000: 29 – 31).

- Definicija NATA²: V obrambne izdatke se vključuje izdatke oboroženih sil (OS), vključno z izdatki za mirovne operacije. Izdatke potrebne za delovanje obrambnega ministrstva in drugih vladnih agencij povezanih z obrambnimi projekti. Stroške policije in paravojaških enot, ki so opremljene in usposobljene za vojaške operacije. Izdatke za vojaške vesoljske aktivnosti. Nato definicija v obrambne izdatke vključuje še stroške za vojaško in civilno osebje skupaj s pokojninami in socialnimi uslugami, stroške za operacije, vzdrževanje in oskrbo, stroške za vojaške raziskave, razvoj in testiranje ter vojaško pomoč drugim državam. Iz obrambnih izdatkov pa so izključeni izdatki za civilno obrambo ter trenutni stroški za pretekle vojaške aktivnosti, kot so obresti na vojni dolg, plačila vojnim veteranom, stroški demobilizacije in stroški uničevanja starega orožja (SIPRI Yearbook, 2002: 298).

Najpomembnejša razlika med obema definicijama je pri vojaških pokojninah, ki jih IMF ne vključuje med obrambne izdatke. Kot glavno pomanjkljivost obeh definicij pa štejem neuvrščanje vojaške pomoči države prejemnice med obrambne izdatke. Definiciji to upoštevata le pri državah donatorkah.

Pomembna je še ena definicija obrambnih izdatkov, predvsem iz vidika razčlenjenosti podatkov. To je definicija Združenih narodov, ki obrambne izdatke deli na tri osnovne skupine:

1. Operativne stroške, ki jih sestavljajo izdatki za osebje (naborniki, preostalo vojaško osebje in civilisti) ter izdatki za delovanje in vzdrževanje (sredstva v uporabi, vzdrževanje in popravila, zunanje storitve, najem in drugo).
2. Nakupi (oborožitvenih sistemov, streliva, vozil, komunikacijskih naprav in drugo) ter gradnje (objektov za osebje, poveljevanje, zdravstvo, urjenje, skladišča, administracijo, utrjevanje, zaklonišča in drugo).
3. Raziskave, razvoj, testiranje in ocenjevanje (Reduction of Military Budgets, 1986).

Slednjo klasifikacijo bom upošteval pri analizi strukturne porazdelitve obrambnih izdatkov Republike Slovenije in drugih primerjalnih držav.

Omeniti je treba še en soroden izraz obrambnim izdatkom, to so vojaški izdatki, ki jih Grizold (1987: 1666) kategorizira kot podlago za vse vojaško–obrambne dejavnosti. Zato s pojmom vojaški izdatki razume kakovostno in kolikostno stran celotne vojaške aktivnosti kake družbe. V tem smislu so vojaški izdatki eden od kazalcev pripravljenosti kake države za priprave, vzdrževanje in izpopolnjevanje njene vojaške sile, ki se izraža v njenih denarnih enotah. Z denarjem pa je izražena predvsem količinska stran vojaških prizadevanj te države.

² Natova klasifikacija po namenu porabe deli obrambne izdatke na izdatke za plače, izdatke za operativne stroške ter izdatke za nakup opreme in razvoj.

OBRAMBNI PRORAČUN

Mednarodna primerjava obrambnih proračunov je lahko zavajajoča zaradi težav v vzpostavitvi denarnih ekvivalenc t. j. različne nacionalne stopnje inflacij, razlike v fiskalnih obdobjih. Poleg tega se obrambni proračuni držav zelo razlikujejo v velikosti, sestavi in njihovi formulaciji. Lahko bi rekli, da se razlikujejo tako, kot se razlikujejo svetovni politični sistemi.

Vojaška enciklopedija (1971: 98d) enači obrambni proračun z vojaškim proračunom. Definira ga kot predračun prihodkov in odhodkov oboroženih sil za proračunsko leto. Je del državnega proračuna in ga odobri najvišje zakonodajno telo (parlament) na predlog vlade. Sam načrt vojaškega proračuna pa pripravi vojaško vodstvo (ministrstvo za obrambo). Osnova za ta načrt so številni faktorji – politika države, mednarodni položaj države, vloga njenih oboroženih sil, vojaška doktrina, programi razvoja, oboroževanja in urjenja, materialne potrebe itd. Ob analiziranju definicij pojmov iz različnih virov sem opazil, da je definicija obrambnega proračuna v Vojaški enciklopediji zastarela in nerazdelana.

Članice zveze Nato so razvile standardno definicijo obrambnih proračunov, ki jo uporabljajo za primerjavo med seboj. V njo zavzemajo finančna sredstva za regularne oborožene sile, vojaško pomoč drugim državam, pokojnine upokojenemu vojaškemu osebju ter stroške civilnega osebja. Ne zavzemajo pa finančnih sredstev za civilno obrambo, ugodnosti veteranov ter domače varnostne sile. Dodati je treba, da države Nata izenačujejo obrambni proračun z obrambnimi izdatki (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 416).

V nalogi bo v primerjavah uporabljena klasifikacija po SIPRI Yearbook in The Military Balance, kjer ločujejo prej omenjena pojma in nakazujejo, da so obrambni izdatki v večini primerov večji od obrambnih proračunov posameznih držav. Poleg regularnih oboroženih sil ter rezerve v svojo klasifikacijo štejejo še paravojaške enote ter civilno obrambo, tujo vojaško pomoč in druge vire denarnih sredstev. Vsekakor je ta klasifikacija bližje klasifikaciji International Monetary Fonda (IMF) kot pa Natovi klasifikaciji. Omeniti je še treba, da podatki o finančni porabi obrambnih sredstev nikoli niso natančni, saj jih vsaka vlada skuša nekoliko prirediti, polepšati ali nekatere dele prikriti (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 416).

Bolj nazorno bom razliko med obrambnim proračunom in obrambnimi izdatki predstavil v poglavju 6.1., in sicer na primeru Slovenije in zveze Nato.

3. OBRAMBNI IZDATKI IN VOJAŠKA ZAVEZNIŠTVA

Kot nadaljevanje razlage temeljnih pojmov želim v tem poglavju konkretnije prikazati dejavnike, ki vplivajo na velikost obrambnih izdatkov. Predvsem tiste dejavnike, ki jih zaradi svoje narave in pravih zahtevajo vojaška zavezništva, kot je zveza Nato.

3.1. VELIKOST OBRAMBNIH IZDATKOV

Sam odstotek BDP-ja, namenjen za obrambo, pove relativno malo. Hitre spremembe zmanjševanja ali povečanja izdatkov pa kažejo na spremembo političnih odločitev in namenov.

Obstajata dva faktorja, ki določata velikost obrambnega deleža BDP. To sta strategija in cilji nacionalno varnostne politike na eni in splošne prioritete BDP na drugi strani.

Splošne prioritete državnega proračuna so lahko na področju gospodarstva, znanosti, zdravstva, šolstva, športa itd. Politiki so vedno zasedeni z razpravami, koliko sredstev bo dovolj za obrambo, glede na preostala področja, ki imajo zaradi določenih razlogov prioriteto pri razdeljevanju financ (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 418). Takšne okoliščine privedejo do obrambne dileme, ki jo Buzan (1991: 272) opredeljuje kot protislovja, ki obstajajo med vojaško obrambo in nacionalno varnostjo. Pri tem navaja dva vidika. Prvo nasprotje je že prej omenjena možnost, da stroški obrambe kompromitirajo druge varnostne cilje (pravne, socialne, okoljske ...). Drugo protislovje pa se dogaja, ko so vlaganja v vojaško obrambo večja od groženj, katere naj bi ta odvrčala. Na primer države, ki imajo ekonomske in politične interese v mednarodni ekonomiji, ne morejo uporabljati vojaških sredstev za povečanje dobičkov ali zaščite svojega gospodarstva pred vplivi tujega kapitala in tuje delovne sile. Prav tako ne za zaščito in uveljavljanje okoljevarstvene politike. Nadalje Združeni narodi argumentirajo, da vojaški izdatki zmanjšujejo sredstva, namenjena razvoju tretjega sveta – v samih državah tretjega sveta in v razvitem svetu, kjer znižujejo potencialno pomoč nerazvitim.

Nacionalnovarnostna politika je lahko ofenzivna – tu se krešejo mnenja, koliko sredstev bo dovolj za uspeh. Ali defenzivna – koliko bo dovolj za odvrčanje vojaških groženj, koliko naj gre za vojaške in koliko za nevojaške ukrepe (International Military and Defence Encyclopedia, 1993: 418). Obrambna strategija vpliva na izdatke tudi s svojo percepcijo velikosti oboroženih sil, tipa popolnjevanja, sodelovanja v zavezništvu, modernizacije opreme, preoblikovanje sistema (prehod na profesionalizacijo), kar se še posebej tiče Slovenije.

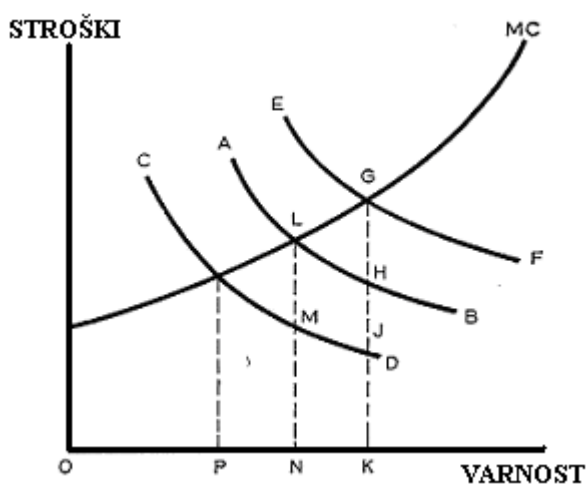
3.2. VPLIV VOJAŠKEGA ZAVEZNIŠTVA NA OBRAMBNE IZDATKE

Olson in Zeckhauser (1966) sta v svoji ekonomski teoriji zavezništev označila vojaško obrambo kot javno dobrino članic zavezništva. Ko je takšna kolektivna dobrina zagotovljena, jo lahko vse uporabnice uživajo hkrati in v enaki količini (Kapstein, 1992: 162).

Ob tem se takoj poraja vprašanje, ali so stroški in vložki za to dobrino med zaveznicami enako razporejeni. Omenjena raziskovalca sta na primeru Nata ugotovila pozitivno korelacijo med bruto družbenim proizvodom in obrambnimi izdatki. Bogate članice so namenjale večji delež BDP-ja za obrambo kot manj bogate. Večje in bogatejše zaveznice torej nosijo del bremena manjših in bolj revnih zaveznic (Hartley in Sandler, 1995: 23). Zaradi vojaške moči ZDA, njenega jedrskega orožja in visokih obrambnih izdatkov marsikatera članica zavezništva namenja mnogo manj za obrambo, kot bi sicer, saj se zaradi moči zaveznice počuti dovolj varno. Takšna neenaka delitev stroškov privede do fenomena »free-rider«, ko se nekatere manjše in šibkejše države zanašajo na obrambna vlaganja močne zaveznice. Znano je, da so ZDA v petdesetletni zgodovini evroatlantskega zavezništva vseskozi pritiskale na evropske zaveznice, naj povečajo svoje obrambne izdatke, ki so bili seveda mnogo nižji od ameriških. Grozili so celo z umikom enot iz Evrope, če zaveznice ne povečajo svojega deleža. Slednje razkriva, da se »free-riderji« v bistvu ne zanašajo na zelo visoke ameriške vojaške izdatke, ampak na ameriško strategijo, ki predvideva obrambo ZDA že z obrambo njenega dvorišča – Evrope (Kapstein, 1992: 172).

Za boljšo predstavo bom še grafično prikazal splošen in preprost model stopnje varnosti glede na njene stroške, in sicer na primeru manjših in večjih držav v zavezništvu.

Graf 1: Razmerje med stroški in varnostjo v zavezništvu

(Vir: Kennedy, 1975: 51)

Krivulja mejnih stroškov (MC) je usločena navzgor, saj višja stopnja varnosti stane več (kar nujno ne pomeni, da država s povečanjem obrambnih izdatkov pridobi večjo varnost). Kot splošen in enostaven primer sta predstavljeni dve enaki državi z enakim BDP na prebivalca in enako razdelitvijo prioritet med civilnimi in varnostnimi potrebami. Edina razlika med državama X in Y je, da ima država Y več prebivalcev.

Krivulja AB predstavlja razpored mejnih koristi države Y, krivulja CD pa razpored mejnih koristi države X. CD je bliže izhodišču osi grafa kot AB zaradi manjšega števila prebivalcev, ki zagotavljajo mejno korist. Razpored mejne koristi predstavlja stopnje delitve denarja za varnost in druge javne dobrine (socialne, zdravstvene, ekološke ...). Krivulja se spušča, ker je vrednost vsakega denarnega vložka manjša od vrednosti prejšnjega. AB in CD označujeta položaj držav pred vstopom v zavezništvo. Manjša država X dosega optimum razmerja med stroški in varnostjo na površini OP, država Y pa na površini ON.

Državi v zavezništvu pa stopnji svoje varnosti dodajo stopnjo varnosti partnerice, seveda ob predpostavki, da zavezništva proizvajajo čisto javno dobrino. Ob tem seštevk dobimo združeno stopnjo varnosti zavezništva teh dveh držav na površini OK in razpored združenih mejnih koristi na krivulji EF. Stopnja varnosti za državo X se tako poveča za PK, v primeru države Y pa za NK. Skupaj tako tvorita stopnjo varnosti GK, pri čemer država X prispeva delež na KJ, država Y pa delež KH. To je lahko osnova za pogajanja o enakovredni delitvi bremena zavezništva. Stroški za skupno varnost bi bili tako deljeni glede na delež prebivalstva in BDP-ja. Obe zaveznici v tem primeru trošita manj, kot če bi si same skušale zagotavljati varnost na GK. Njuna skupna varnost se lahko zmanjša na najmanj ON, v primeru, da manjša država popolnoma opusti svojo obrambo in se v celoti zanese na zaveznico, kar bi bilo zanjo še vedno ugodneje, saj je LN večje kot NM. V takih primerih prihajajo do izraza pojavi »free-rider« zaveznic (Kennedy, 1975: 52).

Iz teh razlogov se je analitikom vedno postavljalo vprašanje, kako zagotoviti pošteno in enakovredno nošenje bremena zavezništva med članicami. Torej ustvariti model, ki bi zagotavljal enako porazdelitev stroškov.

Zgolj iz finančnega vidika je to nemogoče storiti, saj so zaveznice različno bogate in razvite, imajo različen BDP na prebivalca, različno velike in razvite obrambne sisteme, različna orožja, različnih nacionalnih interesov itd. Vendar se tudi tu skuša doseči nek splošen normativ. Sedanje članice Nata tudi zaradi pojava »free-rider« močno pritiskajo na kandidatke in bodoče članice, da zvišajo svoj delež BDP za obrambo na 2 % oziroma 2,3 %, ker je to povprečje vseh zaveznic. Podobnih pritiskov s strani največje vlagateljice ZDA so deležne tudi nekatere dolgoletne članice, ki namenjajo občutno manj od navedenega povprečja.

Obstaja celo, sicer zelo splošna, enačba o oceni višine obrambnih izdatkov zaveznic:

$$ME = ME(\text{INCOME}, \text{SPILL}, \text{THREAT}, \text{PRICES})$$

Pri čemer so ME obrambni izdatki, ki jih določajo INCOME (obseg BDP-ja), SPILL (obrambni izdatki zaveznic), THREAT (obrambni izdatki potencialnih nasprotnic, ki ogrožajo zaveznice) in PRICES (relativna cena obrambe v primerjavi z neobrambnimi družbenimi dobrinami) (Hartley in Sandler, 1995: 60). Vsi dejavniki pozitivno vplivajo na obrambne izdatke, torej višji kot so, višji so obrambni izdatki. Le da se pri SPILL (obrambni izdatki zaveznic) določena država lahko zgleduje po najmočnejšem ali najšibkejšem členu.

Enakovrednost nošenja bremena zavezništva se doseže lahko tudi na druge načine, ne samo z neposrednimi finančnimi sredstvi. Na primer s standardizacijo oborožitve in opreme, delitvijo dela – specializacijo proizvodnje orožja in vojaških veščin (enot) med članicami (tako da bi bila vsaka članica, ali več njih skupaj, zadolžena za proizvodnjo določenega tipa orožja oziroma opreme) ter vzpostavitev notranjega trga v zavezništvu. Ti ukrepi bi vsekakor zmanjšali stroške vsake posamezne članice. V Natu do teh sprememb prihaja šele zadnja leta. Potrditev te teze so zadnje reforme Nata, vloge oboroženih sil posameznih držav v posredovanih koalicijah v Iraku in Afganistanu, specializirane naloge kandidatki oziroma novih članic Nata, mednarodno sodelovanje pri razvojnih in produkcijskih projektih letal (Airbus, Eurofighter, Tornado), helikopterjev (Eurocopter), raket, motorjev itd. V zgodnjem obdobju zavezništva je vsaka članica razvijala svojo taktiko, svoj tip orožja, svoja letala, svojo opremo. To je privedlo do podvajanja in nezdržljivosti omenjenih segmentov, s tem pa je zmanjšana obrambna sposobnost zavezništva in povečana stroškovna plat. Razloga, da se do popolnosti ne uvedejo omenjeni ukrepi, sta prav gotovo nacionalizem (Hartley in Sandler, 1995: 223) in nacionalni interesi. Center za strateške in mednarodne študije iz Washingtona je že leta 1974 ugotovil, da bi standardizacija in interoperabilnost orožja ter opreme članic Nata pomenila več kot 10 milijard ameriških dolarjev prihrankov zavezništva letno, poleg večje vojaške učinkovitosti seveda (Kapstein, 1992: 165).

Zaradi različnih vzrokov, ki vplivajo na onemogočanje določitve natančnih enakovrednih delitev stroškov zavezništva, bo delitev bremena ostala domena političnih odločitev in percepcij varnostnih potreb, ne pa stvar ekonomskih kriterijev (Kennedy, 1975: 57).

4. ZAHTEVE IN POGOJI ZA VKLJUČITEV V ZAVEZNIŠTVO

10. člen Severnoatlantske pogodbe (Washington DC, 4. april 1949) jasno opredeljuje, da: »Pogodbenice lahko s soglasnim dogovorom povabijo katerokoli drugo evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela te pogodbe in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja, da pristopi k tej pogodbi. (...)«

V skladu z njim so januarja 1994 voditelji držav članic zavezništva na bruseljskem vrhu znova poudarili, da je zavezništvo odprto za včlanjevanje drugih evropskih držav, ki so sposobne nadalje razvijati načela Washingtonske pogodbe in prispevati k varnosti na severnoatlantskem področju.

Po odločitvi, ki so jo zunanji ministri držav sprejeli decembra 1994, so zaveznice leta 1995 proučevale »zakaj in kako« v bodoče sprejemati nove članice v zavezništvo. Kot plod tega proučevanja je bila pripravljena Študija o širitvi zveze Nato. Omenjeno gradivo so septembra 1995 obravnavali skupaj z zainteresiranimi partnerskimi državami in je bila dostopna tudi javnosti.

Na vprašanje »zakaj« je študija zaključila, da bo širitev zavezništva prispevala h krepitvi stabilnosti in varnosti vseh držav evroatlantskega prostora na različne načine. Spodbujala bo demokratične reforme, vključno s civilnim in demokratičnim nadzorom nad vojaškimi silami. Okrepila bo vzorce načina sodelovanja, posvetovanja in zagotavljanja konsenza, ter spodbujala k razvoju dobrih sosedskih odnosov. Povečala bo tudi preglednost pri obrambnem načrtovanju in vojaških proračunih, s čimer se bo okrepilo medsebojno zaupanje med državami ter stremenje k večji integraciji in sodelovanju v Evropi. Širitev bo povečala tudi sposobnost zavezništva, da prispeva k evropski in mednarodni varnosti in zagotovi podporo prizadevanjem za ohranjanje miru v okviru ZN ali OVSE ter okrepi čezatlantsko partnerstvo (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 62).

Kar pa zadeva vprašanje »kako«, naj širitev poteka, je študija nakazala, da bodo države, sprejete med članice, morale prevzeti vse obveznosti Severnoatlantske pogodbe, saj le tako lahko koristijo njene ugodnosti. Sprejeti bodo morale in se prilagoditi vsem načelom, politikam in postopkom, ki so jih sprejele vse članice zavezništva. Pripravljenost in zmožnost izpolnitve tem obveznostim, ne le na papirju, temveč v praksi, bo predstavljala kritični dejavnik pri vsaki odločitvi zveze, da povabi med članice kako novo državo (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 62).

Države, vpletene v etnične spore, zunanje ozemeljske spore, vključno z iredentističnimi zahtevami, ali notranje spore glede sodne oblasti, morajo na miroljuben način razrešiti ta odprta vprašanja v skladu z načeli OVSE, preden postanejo članice (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 62). Slovenija nima še popolnoma urejenih nekaterih vidikov odnosov s sosednjimi državami – tu mislim predvsem na odprta vprašanja s Hrvaško in spor o meji. Kljub temu to ni bilo odločilno pri povabilu, kar odraža dejstvo, da Slovenija rešuje omenjene spore miroljubno, z medsebojnimi dogovori in v skladu z mednarodnim pravom in načeli zahodnoevropskih integracij.

Na povabilo novim članicam najbolj vpliva zmožnost vojaško prispevati h kolektivni obrambi, ohranjanju miru ter drugim novim nalogam zavezništva. Zaveznice o vsakem vabilu novi članici odločajo s konsenzom in nobena država izven zavezništva nima pravice do veta glede procesa širitve (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 63).

4.1. ŠTUDIJA O ŠIRJENJU NATA

Kmalu po hladni vojni se je v Natu pojavila potreba po reformah zavezništva in vzdušje, naklonjeno sodelovanju ter sprejemanju držav bivšega vzhodnega bloka medse. S tega naslova je nastala Študija o širjenju Nata. Dokument prvič jasno opredeljuje pogoje, po katerih lahko nove članice vstopajo v zvezo. Pri tem izpostavlja zahteve z dveh področij, in sicer s političnega ter z vojaškega. Kar je seveda v skladu z naravo zavezništva, ki je kot tako politično–vojaška organizacija. V okviru obeh sklopov pa obstaja več splošnih zahtev, ki se nadalje delijo na konkretne ukrepe.

4.1.1. Politični pogoji

Na političnem področju se od kandidatki za članstvo v Natu zahteva, da:

- spoštujejo načela Washingtonskega sporazuma, kot so: demokracija, svoboda posameznika in veljavnost zakonodaje,
- sprejmejo Nato kot skupnost enako mislečih držav, ki so se združile zaradi skupne obrambe, ohranitve miru in varnosti,
- se zavzemajo za načela, cilje in obveze, prevzete iz Okvirnega dokumenta PzM,
- si prizadevajo za doseganje soglasja o vseh vprašanjih, kajti načelo soglasja je temelj kohezije in procesa sprejemanja odločitev v Natu,
- sodelujejo pri posvetovanjih in sprejemanju odločitev o političnih in varnostnih zadevah zavezništva,

- ustvarijo stalne misije na sedežu Nata v Bruslju,
- ustanovijo vojaška predstavništva pri Vrhovnem poveljstvu zavezniških sil za Evropo (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE) in pri Vrhovnem poveljniku zavezniških sil za Atlantik (Supreme Allied Commander Atlantic – SACLAND),
- imenujejo kandidate za delo v mednarodnem vojaškem štabu (International Military Staff – IMS) in Natovih agencijah,
- bodo, če bo treba, zagotovile strokovno osebje za delo v IMS in integrirani vojaški strukturi,
- bodo prispevale v proračun zveze na podlagi podpisanega sporazuma,
- bodo sodelovale v izmenjavi obveščevalnih podatkov,
- bodo uporabljale Natove varnostne predpise,
- bodo sprejemale dokumente, ki zagotavljajo podlago sedanjih političnih usmeritev zveze (Študija o širjenju Nata, 1995: 27).

Iz omenjenih političnih pogojev je mogoče razbrati tudi finančne vidike, povezane z vključevanjem v zavezništvo. Novi izdatki sprejetih članic bodo namenjeni predvsem za uslužbenca in materialne potrebe stalnih misij ter vojaških predstavništev pri zvezi Nato. Izdatki za proračun zavezništva pa se določijo s podpisom sporazuma v okviru pristopnih pogajanj z vsako bodočo članico posebej.

4.1.2. Vojaški pogoji

Tudi vojaško področje je v študiji temeljito obdelano. V marsičem se povezuje s političnim področjem in je od njega odvisno. Znano je, da so imele države Vzhodne Evrope drugačne standarde oborožitve, opreme in postopkov kot članice Nata. Za uspešno skupno delovanje vojaških enot različnih držav pa je treba omenjene standarde poenotiti. Izpolnjevanje vojaških pogojev tako zahteva temeljite reforme vojaško-obrambne strukture, za kar je potrebno določeno časovno obdobje in določena finančna sredstva. Če povzamem, morajo kandidatke za članstvo v zvezi:

- sprejeti Natovo doktrino in njegove usmeritve v zvezi s standardizacijo ter si prizadevati, da dosežejo dodatno raven usposobljenosti in ustrezno opremo, da bi učinkovito delovale s silami Nata,
- sodelovati v okviru PZM skupaj s PARP, kar bo prispevalo k izboljšanju interoperabilnosti med oboroženimi silami držav članic,

- dosegati standardizacijo v skupnosti doktrin in postopkov ter interoperabilnost v C3-sistemih in osnovnih bojnih sistemih ter združljivost streliva in osnovnih bojnih potrebščin,
- omogočiti učinkovito sodelovanje na področju komunikacij in obveščanja,
- sodelovanje v Natovih šolah in postopkih usposabljanja,
- zvezi Nato omogočiti pregled in oceno napredka razvoja oboroženih sil kandidatke (Študija o širjenju Nata, 1995: 28).

Finančno plat izpolnjevanja teh pogojev določajo zamenjave in prilagajanja osnovnih bojnih sistemov, streliva, komunikacij in ostalih osnovnih bojnih potrebščin tako, da ustrezajo standardom združljivosti s podobnimi sistemi drugih držav članic. V primeru Slovenije to niso neposredni stroški članstva, saj bi se ti ukrepi izvajali tudi, če ne bi vstopali v zavezništvo. Predvsem v smislu doseganja učinkovite in moderne oborožene sile, ki je sposobna braniti svojo suverenost in aktivno sodelovati z vojskami drugih evropskih držav v mednarodnih operacijah, ki zagotavljajo stabilnost, mir in varnost v regiji.

4.2. AKCIJSKI NAČRT ZA ČLANSTVO (ANČ)

Na podlagi Študije o širjenju je nastal bolj konkreten program približevanja Nata novim potencialnim članicam. Ta se imenuje Akcijski načrt za članstvo (ANČ), ki temelji na okrepljenem in individualnem dialogu o vprašanih članstva. Namenjen je pomoči pri pripravi na morebitno članstvo. Odločitve, ki jih kandidatke za članstvo sprejmejo na podlagi prejetih nasvetov tega programa, veljajo izključno za nacionalne odločitve, ki jih posamezne države sprejmejo same, glede na svoje potrebe in uresničujejo na lastno odgovornost. Sodelovanje v Akcijskem načrtu za članstvo, ki temelji na samoopredelitvi, ne definira časovnega okvira za članstvo niti ne zagotavlja dejanskega članstva. Program torej ne šteje kot seznam meril za članstvo.

Akcijski načrt za članstvo, ki je praktičen izraz politike odprtih vrat, je razdeljen na pet poglavij:

- I. politične in gospodarske zadeve,
- II. obrambne/vojaške zadeve,
- III. zadeve v zvezi z viri,
- IV. varnostne zadeve,
- V. pravne zadeve.

Znotraj posameznega poglavja ANČ opredeljuje vprašanja, o katerih se lahko razpravlja (splošno), in poudarja sredstva, s katerimi se nadaljuje najboljša možna priprava na morebitno članstvo.

Vsaka kandidatka za članstvo mora oblikovati letni državni program priprav za morebitno članstvo. Ta vsebuje zastavljene naloge in cilje priprav na članstvo ter konkretne podatke o sprejetih ukrepih, odgovornih organih in razporedu dela o določenih vidikih teh priprav. Kandidatke po svoji presoji lahko dopolnjujejo program z novimi podatki. ANČ je zvezi Nato osnova za spremljanje napredka kandidatke in posredovanje povratnih informacij (Akcijski načrt za članstvo, <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski-nacrt.pdf>, 27.10.2003).

4.2.1. Politične in gospodarske zadeve

Akcijski načrt še natančneje razdeljuje politične pogoje približevanja zvezi Nato in jih povezuje z gospodarskimi. Prihodnje članice morajo izpolnjevati temeljna načela v washingtonski pogodbi, kot so demokracija, svoboda posameznika in preostale določbe, navedene v preambuli.

Od kandidatke se pričakuje, da:

- rešujejo mednarodne spore miroljubno,
- izkazujejo zavezanost pravni državi in človekovim pravica,
- rešujejo etnične oziroma ozemeljske spore, tudi zahteve po priključitvi ozemlja ali notranjepravne spore glede pristojnosti, miroljubno in v skladu z načeli OVSE ter da podpirajo dobre sosedske odnose,
- oblikujejo ustrezen demokratični in civilni nadzor nad oboroženimi silami,
- se vzdržijo kakršnih koli groženj oziroma uporabe sile, ki je v nasprotju z načeli ZN,
- prispevajo k razvoju miroljubnih in prijateljskih mednarodnih odnosov s krepitvijo neodvisnih svobodnih ustanov ter spodbujanjem stabilnosti in blaginje,
- še naprej podpirajo in sodelujejo v Evroatlantskem partnerskem svetu in Partnerstvu za mir,
- izražajo zavezanost k spodbujanju stabilnosti in blaginje z gospodarsko svobodo, s socialno pravičnostjo in okoljevarstveno odgovornostjo,
- združijo prizadevanja za kolektivno obrambo in ohranjanje miru ter varnosti,
- vzdržujejo učinkovitost zveze Nato z delitvijo odgovornosti, stroškov in ugodnosti,
- prevzamejo odgovornost glede dobronamernih prizadevanj za doseganje soglasja o vseh vprašanjih,

- se zavežejo, da bodo aktivno sodelovale pri posvetovanjih in sprejemanju odločitev glede političnih in varnostnih vprašanj, ki so pomembna za zvezo Nato,
- se zavežejo za nadaljnjo odprtost zveze za nove članice v skladu z Washingtonsko pogodbo ter deklaracijama madridskega in washingtonskega vrhunškega srečanja (Akcijski načrt za članstvo, http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski_nacrt.pdf, 27.10.2003).

Slovenija mora tako opredeliti razvoj svoje politike in postopkov kot izraz zgoraj navedenih zamisli ter posredovati letne podatke o stanju svojega gospodarstva z makroekonomskimi in proračunskimi podatki ter podatke o ustreznem razvoju gospodarske politike. Lahko rečem, da Slovenija te zahteve v veliki meri izpolnjuje, saj so podobne tistim, ki jih uvajamo zaradi vključevanja v Evropsko unijo, kjer smo po politično–gospodarskih kriterijih ocenjeni kot najboljše pripravljena kandidatka.

4.2.2. Obrambne in vojaške zadeve

Obrambno–vojaške zahteve so področje, ki kandidatkam predstavlja največji izziv in hkrati največ težav. Predvsem z vidika standardizacije in povezljivosti. Sposobnost kandidat, da vojaško prispevajo h kolektivni obrambi in novim nalogam Nata, ter njihova pripravljenost za postopne izboljšave lastnih vojaških zmogljivosti sta dejavnika, ki morda najbolj odločata o njihovi primernosti za članstvo v zvezi Nato.

Obrambno–vojaški pogoji zahtevajo:

- sprejetje varnostnih načel, kot so opredeljena v Strateškem konceptu,
- zagotovitev sil in zmogljivosti za kolektivno obrambo in druge naloge zveze,
- ustrezno sodelovanje v vojaški strukturi,
- ustrezno sodelovanje pri načrtovanju kolektivne obrambe zaveznic,
- ustrezno sodelovanje v agencijah zveze Nato,
- nadaljnjo polno podporo PZM in razvoj sodelovanja z državami, nečlanicami PZM,
- prizadevanje za standardiziranje in/ali povezljivost

(Akcijski načrt za članstvo, http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski_nacrt.pdf, 27.10.2003).

Tovrstni ukrepi naj bi kandidatkam pomagali pri razvoju zmogljivosti oboroženih sil, z izboljšanjem povezljivosti vred, da bi tako lahko prispevale k učinkovitosti zveze in dokazale svojo ustreznost za prihodnje članstvo. Obenem pa izpolnjevanje teh pogojev omogoča bolj enostavno in učinkovito delovanje vojaških enot določene države v mednarodnih operacijah, tudi če država ne postane članica Nata. Recimo preko Partnerstva za mir OZN in Evropske

unije, saj tovrstne standarde uporabljajo vse evropske države. Vojaško sodelovanje s tovrstnimi (ali v tovrstnih) organizacijami pa postaja skoraj nujnost in obveznost modernih držav.

4.2.3. Varnostne in pravne zadeve

Za razliko od Študije o širjenju Nata so poleg političnih in vojaških vprašanj v ANČ dodana še tri poglavja, ki bolj definirajo varnostne, pravne in finančne vidike približevanja zvezi Nato.

V okviru pravnih zadev je treba zagotoviti, da nacionalna zakonodaja ne prihaja navzkriž z ustreznimi uredbami in pravilniki zveze Nato. Varnostno poglavje pa meri predvsem na varovanje in postopke za zagotavljanje varnosti najbolj občutljivih informacij, kot je opredeljeno v varnostni politiki Nata. Kandidatke morajo poznati in izvajati ukrepe o osebni, fizični, dokumentacijski, industrijski in informacijski varnosti. (Akcijski načrt za članstvo, http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski_nacrt.pdf, 27.10.2003).

4.2.4. Zadeve v zvezi z viri

Tu so mišljeni tako finančni viri kot človeški. Z vidika te naloge je finančno poglavje najpomembnejše. To vsekakor zahteva, da so morebitne članice sposobne nameniti zadostna proračunska sredstva za izvajanje obveznosti, ki izhajajo iz članstva v zvezi Nato. Zato morajo imeti vzpostavljene ustrezne strukture za načrtovanje in izvajanje obrambnih proračunov. Kar pa zadeva človeške vire, je treba zagotoviti programe usposabljanja za seznanitev osebja z običaji in s postopki zveze Nato, zato da se pripravijo na sodelovanje v njenih strukturah.

V zvezi z viri je torej potrebno:

- nameniti ustrezne proračunske vire za uresničevanje obveznosti zveze,
- zagotoviti nacionalne strukture za upravljanje proračunskih virov,
- sodelovati v dejavnostih, ki jih skupno financira zveza po dogovorjenem delitvenem stroškovniku,
- sodelovati v strukturah zveze (stalno predstavništvo na sedežu Nata, vojaški predstavnik v poveljniški strukturi Nata, ustrezno sodelovanje v agencijah Nata).

(Akcijski načrt za članstvo, http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski_nacrt.pdf, 27.10.2003).

S stroškovnega vidika je to poglavje v celoti finančno, saj je treba financirati tudi človeške vire in pogoje za njihovo delovanje.

5. PROCES VKLJUČEVANJA REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO³

V tem poglavju bom predstavil zgodovinski pregled pomembnih dogodkov in ukrepov, ki sta jih sprejela slovenska vlada in Ministrstvo za obrambo v povezavi s približevanjem in samim vključevanjem Slovenije v zvezo Nato. Osredotočil pa se bom predvsem na dokumente, ki zadevajo finančno plat pridruževanja.

5.1. AKTIVNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE DO MADRIDSKEGA VRHA ZVEZE NATO⁴

Prvič jasno izražena želja Slovenije za približevanje k Natu je bila zapisana v dopolnilih k Resoluciji o izhodiščih nacionalne varnosti Republike Slovenije, januarja 1994. Sam proces približevanja Natu pa se je začel 30. 03. 1994, ko je predsednik slovenske vlade podpisal Okvirni dokument o pristopu Slovenije k Partnerstvu za mir (PzM). S pridružitvijo k temu programu, se je Slovenija zavezala k večji preglednosti v načrtovanju nacionalne obrambe in pripravi obrambnih proračunov, zagotavljanju demokratičnega nadzora nad nacionalnimi oboroženimi silami in razvijanju nacionalnih sil, ki bodo sposobne delovati skupaj s silami Nata. Program vključuje tudi skupne vojaške vaje in urjenja. Ima pa še pomembno politično razsežnost, saj vsaki državi članici PzM, ki ocenjuje, da je njena varnost ogrožena, omogoča posvetovanje z Natom.

Julija 1994 je RS predstavila svoj Predstavitveni dokument, v katerem je navedla cilje nevojaškega in vojaškega sodelovanja. Pri nevojaškem sodelovanju gre za podobne cilje, kot jih navaja Okvirni dokument. Pri vojaškem sodelovanju pa je Slovenija navedla sodelovanje na skupnih vajah, doseganje interoperabilnosti, primerno usposabljanje in opremljanje vojaških enot ter aktivno sodelovanje v mirovnih in humanitarnih operacijah (Vidrih, 1995:28).

Leta 1995 je RS začela izvajati prvi cikel programa interoperabilnosti – PARP⁵, maja istega leta pa je na podlagi Okvirnega dokumenta, Predstavitvenega dokumenta in PWP⁶

³ Glej Priloga 1.

⁴ Glej Priloga 2.

⁵ V tem procesu, ki se odvija ciklično dveletno, država predstavi svojo nacionalno obrambno politiko in obrambno načrtovanje, določi udeležbo države v mirovnih in humanitarnih operacijah ter opredeli politiko omejevanja in širjenja orožja za množično uničevanje. Poleg tega so v pisnem dokumentu, kjer je zapisana vsebina tega procesa, opisani tudi obrambni načrti države za obdobje petih let, stopnja doseganja ciljev interoperabilnosti in zdaj tudi že partnerskih ciljev ter dosežen napredek pri uvajanju partnerskih ciljev v tekočem letu. Proces načrtovanja in ocenjevanja pravzaprav posnema proces, ki se odvija med članicami zaveznitva (Bukinac – Cimperšek, Šavc, 2001: 31).

⁶ Partnership Work Programme je nekakšna ponudba dejavnosti, ki obsega tudi področja iz predstavitvenih dokumentov ostalih partneric (Vidrih, 1995: 30).

izdelala prvi letni Individualni partnerski program – IPP⁷. V slednjem je zapisala, da so za nas najpomembnejša področja izobraževanje in usposabljanje častnikov, prilagajanje organiziranosti vojske sodobnim standardom, oblikovanje komunikacijsko–informacijskega sistema, sodelovanje na skupnih vajah in vzpostavitev mednarodne enote za sodelovanje (Grizold 1998: 67, 68).

Septembra 1995 je NACC⁸ (Severnoatlantski svet za sodelovanje) partnerskim državam predstavil študijo o širjenju zveze Nato, Državni zbor RS pa je januarja 1996 sprejel Resolucijo za članstvo v NACC.

Aprila 1996 je Državni zbor RS sprejel Resolucijo za sklep DZ, da želi Slovenija zagotoviti temeljni varnostni interes v okviru sistema kolektivne obrambe zveze Nato. To je bil pogoj za začetek individualnih pogovorov z zvezo Nato o polnopravnem članstvu. Ta dialog se je zaključil septembra 1996, ko je slovenska delegacija v Bruslju predstavila slovenske poglede na širitev zveze, politični in gospodarski ustroj RS in na koncu še varnostno–obrambno organiziranost Slovenije.

Natanko leto kasneje, aprila 1997, je Državni zbor RS sprejel še Deklaracijo o vključevanja v Nato, ki opredeljuje, da Republika Slovenija izpolnjuje vse pogoje za vključitev v Nato ter je sposobna in pripravljena nositi svoj del stroškov polnopravnega članstva.

Julija 1997 je zasedal Madridski vrh zveze Nato, kjer je Slovenija odkrito pričakovala povabilo v zavezništvo. Vendar so bile povabljeni le Poljska, Češka in Madžarska, kar je pomenilo razočaranje za slovensko politiko in širšo javnost. Na vrhu so poudarili širjenje zveze kot proces, dosežen je bil sporazum z Rusijo, okrepitev sodelovanja z Ukrajino in dialoga s sredozemskimi državami. Opredelili so preoblikovanje vojaške poveljniške strukture, okrepili PzM in vzpostavili EAPC (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 21). Slovenija in Romunija sta bili posebej omenjeni za naslednji krog širjenja.

⁷ IPP vsaka država partnerica izdela za obdobje dveh let. IPP vsebuje politične cilje partnerske države, ki jih sledi v PzM, vojaške in druge zmogljivosti, ki so na voljo za PzM, cilje sodelovanja z Natom na posameznih področjih in specifične aktivnosti, ki jih bo država izvajala v vsakem od področij sodelovanja. Vsaka partnerska država ta izbor aktivnosti opravi sama, na temelju lastnih potreb in priorit. Aktivnosti izbira med tistimi, ki so ponujene v Partnerskem delovnem programu, zbiru vseh aktivnosti, ki jih v PzM prispevajo tako partnerske države kot Nato na vseh področjih sodelovanja (Bukinac – Cimperšek, Šavc, 2001: 35).

⁸ NACC je bil ustanovljen decembra 1991 in je služil kot posvetovalni forum držav članic Nata in prvotnih devet srednje – in vzhodnoevropskih držav, marca 1992 so se pridružile še vse članice Skupnosti neodvisnih držav, junija še Gruzija in Albanija. Kot naslednik NACC je bil leta 1997 ustanovljen EAPC – Evroatlantski partnerski svet. Združuje 19 držav članic in 27 partneric in predstavlja forum za redna posvetovanja in sodelovanje. Sestaja se občasno na ravni veleposlanikov ter zunanjih in obrambnih ministrov (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 40, 41).

5.2. UKREPI REPUBLIKE SLOVENIJE MED VRHOM ZVEZE NATO V MADRIDU IN VRHOM V PRAGI⁹

Že mesec dni po madridskem vrhu je predsednik RS podpisal ukaz o ustanovitvi misije pri zvezi Nato.

Februarja 1998 pa je Slovenija oblikovala Nacionalno strategijo RS za vstop v Nato¹⁰. V njej je predstavila svoje razloge za vključevanje v severnoatlantsko zavezništvo, evropsko varnostno arhitekturo ter odnose med Natom in Slovenijo. V četrtem poglavju pa bodoče strateško delovanje RS za vstop v Nato. Slednje zadeva notranje in zunanje politično delovanje, preoblikovanje Slovenske vojske, doseganje njene povezljivosti, gospodarske vidike včlanitve v Nato in razvoj obrambnega industrijskega sodelovanja z državami članicami, dejavnosti na področju obveščanja, organizacijo na vladni ravni in seveda finančne vire (<http://nato.gov.si/slo/dokumenti/nacionalna-strategija.pdf>, 27. 10. 2003). Pri slednjih je predvidevala povečanje obrambnih izdatkov na raven 2,3 % BDP do leta 2003 (Grizold in Vegič, 2002: 392), kar je bila preoptimistična napoved, ki se kasneje ni uresničila.

Novembra 1998 je Slovenija gostila mednarodno vojaško vajo članic Nata in članic PzM – Cooperative Adventure Exchange '98, ki je bila največja tovrstna vaja zunaj ozemlja držav članic.¹¹

Eden najpomembnejših programov, ki se mu je Slovenija pridružila, pa je bil na Washingtonskem vrhu 1999 predstavljen že prej omenjeni ANČ, ki so ga ponudili le kandidatkam za članstvo v Natu. Na osnovi tega je bil oktobra 1999 sprejet prvi Letni nacionalni program za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v Natu 1999–2000, v katerem so slovenski strokovnjaki izmed ponujenih tematik izbrali svoje prioritete, ki so jih

⁹ Glej Priloga 3.

¹⁰ Ta strategija določa vključevanje Slovenije v razvijajočo se evropsko varnostno arhitekturo s poudarkom na vodilni vlogi Nata. V zvezi z njo je sprejeta tudi zakonodaja, ki določa usklajenost vse kupljene vojaške opreme z Nato standardi (Petrič, 1999:7).

¹¹ Mednarodno sodelovanje Slovenske vojske je bilo v celotnem obdobju približevanja Natu izjemno bogato in uspešno, kar je predstavljalo močan adut pri pričakovanju povabila za članstvo. Prvič v zgodovini SV je v tujini na vojaški vaji sodelovala enota specialne brigade MORIS, in sicer v ZDA na vaji Cooperative Nuggett leta 1995. Tej so sledile še Cooperative Nugget '97, Reševalec '97 v Makedoniji, Cooperative Lantern '98 na Madžarskem in mnoge druge. Poleg vojaških vaj so se enote SV udeleževale mnogih vojaških in vojaško–športnih tekmovanj (padalstvo, strelstvo, biatlon ...). V bilateralnih sporazumih z ZDA, Nemčijo, Veliko Britanijo že vrsto let potekajo izobraževalne dejavnosti. Najpomembnejše pa so udeležbe SV na mirovnih operacijah. Prva misija SV izven naših meja je bila v Albaniji v operaciji ALBA, kjer je sodelovala sanitetna enota. Sledilo je štiriletno sodelovanje v mirovnih enotah Združenih narodov na misiji UNFICYP na Cipru, oktobra 1997 pa smo postali 37. država, ki sodeluje v silah SFOR v Bosni in Hercegovini. Imamo še vojaške opazovalce na Golanu v Izraelu (UNTSO) in častnike v poveljstvu KFOR na Kosovu. Specialni odred SV pa se te mesece pripravlja za odhod na misijo v Afganistan. V širšem regionalnem obsegu sodelujemo v italijansko-slovensko-madžarski lahki kopenski enoti (MLF), v Pobudi o sodelovanju srednjeevropskih držav v podporo miru (CENCOOP), v Pobudi za sodelovanje v jugovzhodni Evropi (SECI), v Royaumontskem procesu EU ter Srednjeevropski pobudi. (zakaj ta ni z veliko, zakaj ostale so??)

nameravali uresničiti v tem obdobju. Do vrha v Pragi smo tako oddali štiri letne nacionalne programe za ANČ, in sicer še za leta 2000–2001, 2001–2002 in 2002–2003.¹²

V zvezi s približevanjem Natu je prav gotovo pomemben Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994–2003, ki je bil sprejet novembra 2001. To zakonsko dopolnilo je podaljšalo trajanje zakona o TRP do leta 2007 in mu namenilo dodatnih 65 milijard tolarjev. Vsekakor je osnovni namen te vsote preoblikovanje, profesionalizacija in opremljanje SV, vendar v smislu doseganja standardov Nata in interoperabilnosti.

Skladno z omenjenim pa je Državni zbor na seji dne 27. 11. 2001 sprejel Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske. Program zajema obdobje 2002–2007, cilj pa je oblikovanje sodobne, učinkovite in racionalne vojaške organizacije, ki bo lahko zagotavljala nacionalno obrambo, se vključila v sistem kolektivne obrambe in aktivno prispevala k stabilnosti v strateškem in regionalnem okolju. Med drugim je bistvo programa zmanjšanje vojne sestave iz 74.000 pripadnikov v devetdesetih na 46.000 v začetku 2002, do končnih 26.000 leta 2007.¹³ Po drugi strani pa povečanje stalne sestave, in sicer iz 4.134 članov ob koncu leta 2000 na 7.100 poklicnih pripadnikov do leta 2010, od tega 1.900 častnikov, 2.200 podčastnikov in 3.000 vojakov (<http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27.10.2003). Predhodnik tega programa iz leta 1999 vsebuje projekcijo obrambnih izdatkov v obdobju 2001–2010, ki predvideva realno rast izdatkov od 1,87 % leta 2001 do 1,98 % v letu 2003 in do 2,3 % leta 2010 (Grizold in Vegič, 2002: 392). Tudi te napovedi so se kasneje izkazale za nerealne.

Omeniti moram še Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti RS iz leta 2001. Resolucija predvideva, da bo s preoblikovanjem in modernizacijo Slovenske vojske postopno zmanjšan njen obseg, povečan delež poklicne sestave, izboljšana kadrovska struktura ter opremljenost s sodobnimi oborožitvenimi sistemi ter tudi, da bo obrambna politika zagotovila financiranje potreb, ki bo po obsegu in strukturi primerljivo s financiranjem v državah članicah Nata (Grizold in Vegič, 2002: 392).

21. in 22. novembra 2002 je zasedal težko pričakovani Nato vrh v Pragi. Vse dejavnosti MORS zadnjih nekaj let so bile neposredno ali posredno usmerjene k temu dogodku, saj je Slovenija prav tu pričakovala povabilo v zavezništvo.

¹² Slovenija je v začetku oktobra 2003 predala peti letni nacionalni program za izvajanje ANČ za leti 2003–2004 (<http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2247/>, 05. 11. 2003).

¹³ Najnovejše projekcije kažejo na 18.000 pripadnikov vojne sestave po načrtovanem polnopravnem članstvu v Natu.

Sedem držav, Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in tudi Slovenija, s skupaj 45 milijoni prebivalcev, je prejelo povabilo k pristopnim pogajanjem za članstvo. Vseh sedem držav je že od vsega začetka 1999 sodelovalo v Akcijskem načrtu za članstvo, pripravljalnem programu zveze Nato za prihodnje članstvo in mirovnih nalogah v Jugovzhodni Evropi pod vodstvom Nata. Pristopni protokoli so se podpisali do konca marca 2003, ratifikacija¹⁴ pa naj bi bila končana do naslednjega vrhunškega srečanja zveze Nato, maja 2004 (http://www.nato.int/docu/0211prague/after_prague-sv.pdf, 07. 11. 2003).

Slovenija je vse projekte povezane z vrhom v Pragi in s pripravami na povabilo uresničila, kar pa seveda ne pomeni konec poti. Izvedba obrambne reforme za vzpostavitev stabilnega in učinkovitega obrambnega sistema, znotraj njega pa učinkovitih oboroženih sil, je zapleten proces. Vsi projekti v zvezi s tem – modernizacija, reorganizacija in profesionalizacija Slovenske vojske – pa niso terminsko vezani na vrh v Pragi (Grizold, http://www.siol.net/novice/default.asp?page_id=2&article_id=1202110109342324, 01. 11. 2002).

5.3. DOGODKI V OBDOBJU PO POVABILU V PRAGI DO POLNOPRAVNEGA ČLANSTVA

21. 01. 2003 sta zveza Nato in Slovenija opravila prvi krog pristopnih pogovorov, ki so del postopka za načrtovani vstop v zavezništvo. Slovenija se je v teh pogovorih na politično–gospodarskem področju zavezala k spoštovanju načel ustanovne listine ter izrazila pripravljenost, da sprejme politični in pravni red zavezništva. Na vojaško-obrambnem področju pa smo izrazili pripravljenost na sodelovanje v kolektivni obrambi ter tudi prispevati sile tako zanj kot za druge zavezniške misije, potrdili odločenost sodelovati v vojaški strategiji in obrambnem načrtovanju zveze (Žbogar, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030121_2019840.php?st=11, 23. 01. 2003).

Deset dni kasneje pa je Slovenija v Bruslju uspešno zaključila še drugi, zadnji krog pristopnih pogojanj z zvezo Nato. Tokratne teme pogovorov so bila varnostna in pravna vprašanja ter področje virov, dogovorili pa so se tudi, koliko bo morala Slovenija plačevati v tri proračune zavezništva (Žbogar, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030131_2020271.php?st=16, 01. 02. 2003).

27. 02. 2003 je Državni zbor z 71 glasovi za in 8 proti (79 navzočih) sprejel ustavni zakon o spremembah prvega poglavja ter 47. in 68. člena ustave, s katerim se vzpostavljajo

¹⁴ Ko vse članice in kandidatke ratificirajo pristopno pogodbo določene kandidatke, ta postane polnopravna članica zavezništva.

ustavni temelji in zagotavljajo pogoji za pristop Slovenije k mednarodnim organizacijam in obrambnim zvezam (http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030227_2021350.php?st=12, 04. 03. 2003).

Še en mejnik slovenskega vključevanja v Nato je bil referendum o vstopu 23. marca 2003, ki je bil za slovensko vlado zavezujoč. Na referendumsko vprašanje: "Ali se strinjate, da Republika Slovenija postane članica Organizacije Severnoatlantske pogodbe (Nato)?" je z besedo "ZA" odgovorilo 637.882 volivcev ali 66,08 % od veljavnih glasovnic oziroma z besedo "PROTI" 327.463 volivcev ali 33,92 % od veljavnih glasovnic (Uradni list Republike Slovenije št. 34/ 10. 4. 2003, str. 4024-4043).

Tri dni kasneje so na sedežu zveze Nato v Bruslju veleposlaniki držav članic podpisali protokole o vstopu sedmih novih držav v severnoatlantsko zvezo. Slovesnega podpisa protokolov so se udeležili tudi zunanji ministri prihodnjih članic (http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030326_2022407.php?st=11, 27. 04. 2003). Slovenija bo tako predvidoma postala polnopravna članica Nata maja 2004, ko bodo vse članice in kandidatke ratificirale pristopne pogodbe.

Ob koncu tega obdobja je treba omeniti še eno zgodovinsko reformo obrambnega sistema RS – ukinitve nabornega sistema in prehod na izključno poklicno popolnjevanje SV. To se je zgodilo devet mesecev prej, kot je bilo zakonsko načrtovano. Oznanila sta jo slovenski premier in obrambni minister na delovnem obisku v ljubljanski vojašnici Franceta Rozmana - Staneta, ko sta izjavila, da ne bodo vpoklicali oktobrske generacije vojaških obveznikov niti nobene naslednje. Z januarjem 2004 pa bodo začeli usposabljati prve prostovoljce (<http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2208/>, 09. 09. 2003).

5.4. IZPOLNJEVANJE POSTAVK IZ AKCIJSKIH NAČRTOV ZA ČLANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE V NATU

Večina politično–ekonomskih kriterijev ANČ je podobna kopenhagenskim kriterijem za članstvo v EU. Politične pogoje Slovenija v celoti izpolnjuje, saj ima demokratičen ustroj z načeli tržnega gospodarstva, drži se nenasilnega reševanja mejnih sporov (odraz tega je sporazum Drnovšek–Račan), ima primeren odnos do manjšin itd. Slovenija izpolnjuje tudi zahtevo po aktivnem vlaganju v mednarodno varnost, predvsem v jugovzhodni Evropi. To dokazujejo mednarodno vojaško in nevojaško sodelovanje (policijske enote v mednarodnih operacijah, Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo in Mednarodni sklad za razminiranje). Največ težav je predstavljal kriterij zadostnega političnega konsenza in konsenza javnega

mnenja za vstopanje v zvezo Nato. Sicer so bile vse politične stranke z izjemo Stranke mladih, delno Slovenske nacionalne stranke ter podmladka Združene liste socialnih demokratov za vključevanje v Nato. Javnost pa je bila bolj razdeljena. Številni mediji so bili protinatovsko nastrojeni, kar se je odražalo na javnem mnenju. Zato je vlada okrepila informativno kampanijo in na različne načine skušala informirati javnost o primernosti svoje politike (Prezelj, 2001: 170). Kar se ji je glede na rezultat referendumu obrestovalo.

Po ekonomskih kriterijih ima Slovenija morda malo (pre)nizko stopnjo tujih investicij, a zelo visok delež BDP na prebivalca. Nekaj težav pri približevanju Natu je povzročila še nerešena denacionalizacija, saj italijanski optanti, zdajšnji ameriški državljani, intenzivno lobirajo pri ameriškem senatu s tem v zvezi. To se je čutilo tudi v nekaterih izjavah ameriškega veleposlanika Younga. Vendar denacionalizacija ni uradni kriterij niti za članstvo v Natu niti v EU. (Prezelj, 2001: 170).

Pri vojaško–obrambni dimenziji vključevanja v Nato je treba izhajati iz predpostavke, da bo vstop v Nato posledica reform in ne pogoj zanje (Lipič, 2001: 10), torej da gradimo SV zaradi sebe in ne zaradi Nata. V sklopu teh reform so bili sprejeti temeljni strateški in doktrinarni dokumenti s področja nacionalne varnosti. Izvaja se zmanjšanje vojne sestave in povečanje poklicnega dela SV ter tehnična modernizacija. Izvedeno je bilo prestrukturiranje sil na sile za posredovanje, glavne in rezervne obrambne sile (Prezelj, 2001: 173). Zaradi vojaško–obrambnih reform je bil sredi leta 2003 opravljen popoln prehod na poklicno vojsko z odpravo naborništva. Povečuje se tudi mednarodno sodelovanje SV.

Pri varnostni dimenziji vključevanja v Nato je pomembno sprejetje Zakona o tajnih podatkih, ki klasificira tajnost na strogo tajno, tajno, zaupno in interno. V pravni dimenziji pa lahko navedem že prej omenjeno spremembo ustave, ki ustvarja temelje za pristop Slovenije k obrambnim zvezam.

Glede zadev v zvezi s financami so izkušnje Slovenije pokazale, da je zelo optimistično napovedovala dvig obrambnih izdatkov, kar pa ni mogla uresničiti v praksi. To je bilo značilno za obdobje konec devetdesetih, ko je bilo politično sprejetih kar nekaj nerealnih projekcij obrambnih izdatkov. V zadnjih treh letih pa se kaže bolj zmerno in dosledno višanje deleža BDP za obrambo, ki naj bi se do leta 2008 dvignil na 2 %.

5.5. FINANČNA DIMENZIJA VKLJUČEVANJA V ZVEZO NATO

Konkretnije se je o finančnih virih ali drugače rečeno stroških članstva v Natu začelo govoriti šele po vrhu v Madridu 1997 oziroma po vrhu v Washingtonu 1999, ko so se začeli izvajati resnejši programi in uveljavljati bolj specifični zakoni in dokumenti, ki so opredeljevali slovenski vstop v Nato.¹⁵

V celoti lahko te stroške razdelimo na stroške pred vključitvijo Slovenije v zavezništvo in stroške polnopravnega članstva.¹⁶

Skupino začetnih oziroma pripravljalnih stroškov predstavljajo predvsem stroški prilagajanja SV standardom Nata. Iz obrambnega proračuna se torej krijejo:

- stroški postopnega zagotavljanja povezljivosti SV z Natom (izobraževanje kadrov, prilagajanje tehničnih standardov opreme in oborožitve, doseganje interoperabilnosti),
- stroški mednarodnega sodelovanja SV (mirovne operacije,¹⁷ vaje Nata in PzM),
- stroški predstavnikov RS v Natu (stalna misija RS pri Natu, predstavniki SV v poveljstvih Nata) (Kodrič in Vuk, 2001: 50).

Lahko bi rekli, da so to posredni stroški, saj bi SV te dejavnosti izvajala tudi sicer, če ne bi postala članica Nata, kot jih izvajajo Avstrija, Švica, Švedska in Finska.

Stroški polnopravnega članstva ali neposredni stroški pa bodo znani šele po vstopu Slovenije v Nato. Vsekakor bo Slovenija morala prispevati del sredstev v skupni proračun Nata¹⁸ oziroma tiste dele proračuna, v katerih bo Slovenija sodelovala.¹⁹ Višina prispevka v skupni proračun temelji na principu »sposobnosti plačati«. Pri njenem določanju se upošteva višina BDP, velikost države, število njenih prebivalcev, ekonomska in industrijska razvitost, obrambni proračun, stopnja vključenosti v Nato itd. Dokončno pa se delež določi s pogajanjem, potrdi pa s konsenzom v Severnoatlantskem svetu. V povprečju prispevajo članice v skupni proračun okrog 0,5 % svojega obrambnega proračuna (Kodrič in Vuk, 2001: 50).

Slovenija je ta pogajanja zaključila 31. 01. 2003, ko se je s predstavniki Nata dogovorila, da bo v skupni proračun prispevala 0,3 % celotnega obrambnega proračuna, kar

¹⁵ Letni akcijski načrti za članstvo, Splošni dolgoročni program opremljanja SV, Smernice za delo MORS, Koncept razvoja in prestrukturiranja SV.

¹⁶ Stroške vstopanja v Nato je nemogoče natančno oceniti, saj niso vsi neposredno povezani z vstopom v Nato, ampak s samim razvojem in modernizacijo SV, lahko pa predstavim glavna stroškovna področja.

¹⁷ Glej Priloga 4.

¹⁸ Skupni proračun Nata sestavljajo trije ločeni deli – civilni, vojaški in infrastrukturni oziroma proračun za varnostnoinvesticijske programe Nata.

¹⁹ Iz skupnega proračuna se financirajo samo skupni projekti, medtem ko nosi stroške servisiranja, modernizacije ter vzdrževanja oboroženih sil in osebja vsaka država sama.

znese okoli 3 milijone dolarjev letno. Izračun plačil je temeljil tudi na podlagi prispevkov Madžarske, Češke in Poljske, ki so se Natu pridružile zadnje. Slovenski prispevek za civilni in vojaški proračun in investicijski program zavezništva bo torej približno enak članarini, ki jo država plačuje Združenim narodom (Žbogar, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030131_2020271.php?st=10, 01. 02. 2003).

Čeprav Nato nobeni državi članici ne predpisuje, kolikšen odstotek BDP mora nameniti za obrambo, pa je v kontekstu zagotavljanja sredstev državam kandidatkam nakazal, da morajo za stroške obrambe dajati vsaj 2 % BDP. To je tudi povprečen delež, ki ga v isti namen zagotavljajo države članice. Še več držav kandidatk, ki bodo za obrambne stroške namenile manj kakor 1,5 % BDP, Nato ne bo obravnaval kot primernih za članstvo (Kodrič in Vuk, 2001: 50). Slovenija je glede višine deleža BDP za obrambo do povabila v Pragi sodila na prag držav, primernih za članstvo, čeprav med preostalimi državami kandidatkami namenja daleč največ sredstev za obrambo na prebivalca (tudi več kot države, ki so bile v Nato povabljene v prvem krogu v Madridu).

6. OBRAMBNI IZDATKI REPUBLIKE SLOVENIJE V LUČI VKLJUČEVANJA V NATO

6.1. RAZLIKA V DEFINICIJI OBRAMBNEGA PRORAČUNA IN OBRAMBNIH IZDATKOV NA PRIMERU SLOVENIJE IN NATA

Na začetku tega osrednjega poglavja je treba še enkrat definirati izraza obrambni proračun in obrambni izdatki. Tokrat ju bom predstavil konkretno na primeru Slovenije in Nata, saj imajo mnoge države različna konceptna odstopanja od Nato definicije teh pogosto zamenljivih pojmov.

V slovenskem sistemu se najpogosteje uporablja izraz obrambni proračun. To je del državnega proračuna, ki ga vlada nameni za obrambne zadeve. Vanj pa niso vključeni dodatni finančni viri temeljnih razvojnih programov oboroženih sil – v slovenskem primeru je to Zakon o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov (TRP) obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994–2003 in njegovo dopolnilo do leta 2007 – ki se financirajo s pomočjo dodatnih kreditov in fondov vlade. Prav tako v obrambni proračun niso zajete vojaške pokojnine, saj te plačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. To pomeni, da so celotni izdatki za obrambo znatno višji, kot so predvideni in sprejeti v obrambnem proračunu, odobrenem s strani Državnega zbora, na predlog MORS.

Po drugi strani pa v te izdatke ne štejemo odhodke obrambnega proračuna, ki so namenjeni za financiranje sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (Uprava RS za zaščito in reševanje, Inšpektorat RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami). Poleg tega pa vanje ne štejemo odplačila glavnice prej omenjenih temeljnih razvojnih programov.

Tabela 1: Razlika med obrambnim proračunom in obrambnimi izdatki na primeru Slovenije

OBRAMBNI PRORAČUN	
+	Finančni viri za vojaško opremo, oborožitev in razvoj, ki jih zagotavljajo posebna posojila in krediti (Temeljni razvojni program SV)
+	Viri za vojaške pokojnine iz proračuna Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
-	Odplačevanje glavnice za Temeljni razvojni program
-	Sredstva za civilno zaščito in sistem zaščite in reševanja pred naravnimi in drugimi nesrečami
=	OBRAMBNI IZDATKI

V tem poglavju torej ne bom govoril o slovenskem deležu BDP, ki ga vlada nameni za obrambni proračun, ampak o celotnih obrambnih izdatkih, predstavljenih kot delež BDP, v skladu z Natovo terminologijo²⁰.

Prav je, da na tem mestu omenim še, kako se v praksi izvaja Temeljni razvojni program SV. Za financiranje omenjenega programa vlada preko Ministrstva za finance vzame kredit doma ali v tujini. Omenjeni krediti pa so sestavni del javnega dolga RS. Leta 1994 je bilo to 77 milijard tolarjev. Vse dokler se denar za določeno obdobje ne porabi, se ravna po tečaju tolarja, v protivrednosti nemške marke oziroma evra, ki je veljal na dan zakonske odobritve denarnih sredstev za TRP. Glavnico za odplačilo kreditov za TRP plačuje Ministrstvo za obrambo iz svojega proračuna, obresti pa plačuje Ministrstvo za finance.

Če MORS kakšen del sredstev, ki je namenjen in odobren za obrambni proračun za določeno leto, ne porabi, potem se ta preostala vsota ne prenese v obrambni proračun za naslednje leto, ampak se neporabljen sredstva vrnejo v skupno blagajno Ministrstva za finance.

Ob pripravi predloga obrambnega proračuna MORS načrtuje tudi prihodke in odhodke iz naslova prodaje državnega premoženja (nepremičnine, zastarele opreme, oborožitve itd.). Od tu naprej pa je od MORS odvisno kdaj se bo odločil za prodajo in ali bo sploh iztržil načrtovano vrednost. Lahko se zgodi, da sploh ne proda, lahko pa proda po nižji ali višji ceni, kot je sprva načrtoval. S prodajo določenih sredstev lahko MORS kupi le sorodna sredstva. Na primer, če proda nepremičnino, se lahko denar porabi za nakup ali obnovo nepremičnin. Tako dobljena sredstva se ne vračajo v blagajno MF, če se jih v predvidenem obdobju ne porabi. So tudi vključena v obrambne izdatke.

6.2. RAZLIKA V PRIKAZU OBRAMBNIH IZDATKOV V TEKOČIH CENAH IN STALNIH ALI FIKSNIH CENAH

V tem podpoglavju želim predstaviti razliko med podatki, prikazanimi v tekočih in stalnih cenah. Večina podatkov o slovenskih obrambnih izdatkih, ki so predstavljeni in dostopni javnosti, je podanih v tekočih cenah. To pomeni v tistih cenah, ki so veljale v tistem obdobju, katerega podatki predstavljajo. Zaradi inflacije pa nominalnih zneskov, podanih v tekočih cenah, skozi daljša časovna obdobja ni mogoče realno primerjati. Tako milijarda slovenskih tolarjev leta 2004 vsekakor ni vredna toliko kot milijarda tolarjev leta 1993. Za slednjo je bilo mogoče kupiti bistveno več kot za današnjo.

²⁰ Slovenija mora svoj obrambni proračun in ostale izdatke prevesti v omenjeno terminologijo tudi v svojih PARP in ANČ poročilih.

Zato bom v tem poglavju diplomskega dela pri proučevanju trenda nominalnih obrambnih izdatkov uporabljal preračunane vrednosti prejšnjih let v stalne cene, in sicer cene za leto 2004, ko nastaja to diplomsko delo. Pri računanju sem upošteval napoved stopnje inflacije za leto 2004 Urada za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) in njegove podatke o letnih inflacijah od leta 1992. Za izračun sem uporabil obrestno obrestni račun in dobil naslednjo primerjavo:

Tabeli 2: BDP in obrambni izdatki v tekočih cenah (milijonih SIT) za leta 1992–2003 s povprečnimi letnimi stopnjami inflacije in v stalnih cenah za leto 2004²¹

LETO	1992	1993	1994	1995	1996	1997
OBR. IZDATKI (TEKOČE CENE)	20.352,541	22.388,824	28.956,008	39.961,000	45.797,405	49.398,936
BDP (TEKOČE CENE)	1.017.965,000	1.435.095,000	1.852.997,000	2.221.459,000	2.555.369,000	2.907.277,000
STOPNJA INFLACIJE	201,3 %	32,3 %	19,8 %	12,6 %	9,7 %	9,1 %
OBR. IZDATKI (STALNE CENE 2004)	69.092,546	57.449,201	62.020,403	76.014,047	79.413,027	78.513,388
BDP (STALNE CENE 2004)	3.455.774,579	3.682.420,388	3.968.904,174	4.225.672,243	4.431.028,066	4.620.750,730

LETO	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
OBR. IZDATKI (TEKOČE CENE)	49.963,492	49.957,742	49.517,668	64.532,689 *65.902,396	77.368,583 *78.551,670	88.725,520 *89.323,740	100.306,770
BDP (TEKOČE CENE)	3.253.751,000	3.648.401,000	4.035.518,000	4.566.191,000 *4.740.122,000	5.045.000,000 *5.275.827,000	5.515.000,000 *5.694.500,000	6.020.000,000
STOPNJA INFLACIJE	7,9 %	6,1 %	8,9 %	8,4 %	7,5 %	5,6 %	3,6 %
OBR. IZDATKI (STALNE CENE 2004)	73.596,552	69.357,287	63.127,938	75.894,779 *77.505,646	84.642,468 *85.936,784	91.919,639 *92.539,394	100.003,259
BDP (STALNE CENE 2004)	4.792.796,597	5.065.144,807	5.144.707,745	5.370.147,464 *5.574.702,00	5.519.310,720 *5.771.839,15	5.713.540,000 *5.899.502,00	6.147.300,000

(Vir: Zaključni računi MORS 1992–2002, Poročilo o realizaciji vojaških pokojnin ZPIZ 1992–2002, Poročilo o realizaciji temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS

²¹ Podatki označeni z zvezdico so preračunani po najnovejši popravkih Jesenskega proročila 2003 UMAR.

1994–2002, Sprejeti obrambni proračun RS za leti 2003 in 2004, Plan nabav na področju TRP do leta 2007 in UMAR – Stopnje inflacije od 1992 do 2004).

Že na prvi pogled je na tabeli razvidno, da je bilo za obrambne izdatke v začetku devetdesetih let namenjenih nekaj čez dvajset milijard SIT v tekočih cenah, kar znaša v stalnih cenah za leto 2004 preko šestdeset milijard SIT. To je v stalnih cenah toliko kot leta 2000, čeprav je bilo v tem letu namenjenih petdeset tekočih milijard SIT, BDP pa je bil nominalno (tekoče cene) več kot dvakrat večji od tistega iz leta 1993. Več v nadaljevanju.

6.3. OBRAMBNI IZDATKI RS OD LETA 1992 DO SPREJETJA DEKLARACIJE O VKLJUČEVANJU SLOVENIJE V NATO 1997

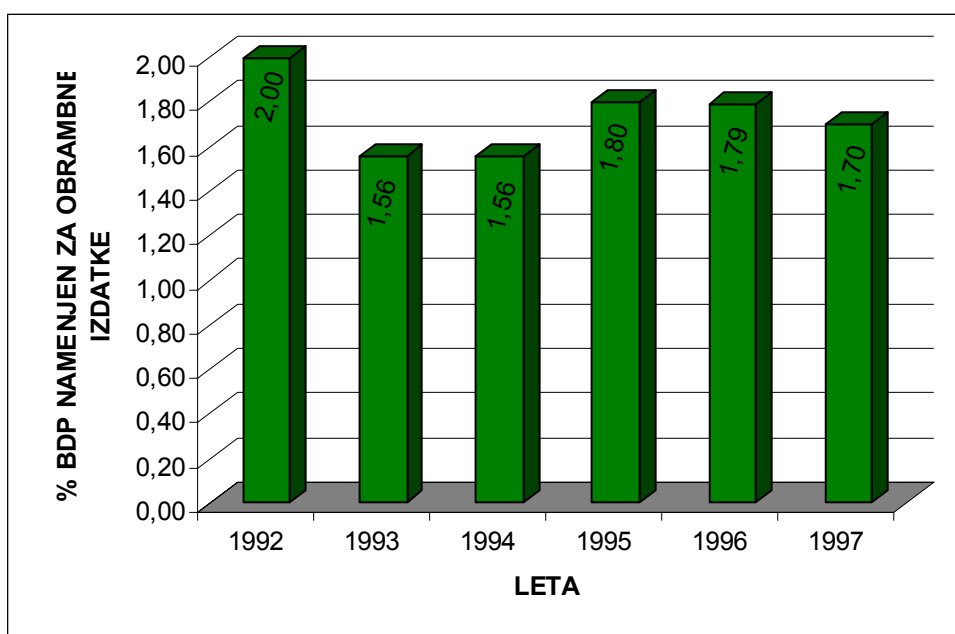
Tabela 3: Realizacija obrambnih izdatkov RS v stalnih cenah za leto 2004 (v milijonih SIT) za obdobje 1992–1997.

NAMEN PORABE	1992	1993	1994	1995	1996	1997
1. OPERATIVNI STROŠKI	29.467,578	34.875,337	38.707,857	49.890,384	52.223,763	57.666,872
1.1 STROŠKI OSEBJA	13.725,125	18.960,002	17.047,478	25.228,006	27.774,634	29.169,236
1.2 VOJAŠKE POKOJNINE	7.814,800	5.963,330	9.201,532	9.617,552	9.637,611	9.614,124
1.3 OPERACIJE IN VZDRŽEVANJE	7.927,653	9.952,005	12.458,847	15.044,825	14.811,518	18.883,512
2. NAKUP OPREME IN GRADNJE	39.624,968	22.544,081	23.255,201	26.045,285	27.122,561	20.792,393
2.1 GLAVNA OPREMA	11.252,406	6.797,454	18.849,461	23.541,069	26.076,434	19.665,144
2.2 NACIONALNE VOJAŠKE KONSTRUKCIJE	28.372,562	15.746,627	4.405,739	2.504,216	1.046,126	1.127,249
3. RAZVOJ IN RAZISKAVE	0	29,783	35,926	78,376	66,702	54,123
4. DRUGI OBRAMBNI IZDATKI	0	0	0	0	0	0
5. SKUPAJ (1+2+3+4)	69.092,546	57.449,201	62.020,403	76.014,047	79.413,027	78.513,388
6. BDP V STALNIH CENAH 2004	3.455.774,579	3.682.420,388	3.968.904,174	4.225.672,243	4.431.028,066	4.620.750,730
7. % OD BDP NAMENJEN ZA OBRAMBNE IZDATKE	2,00	1,56	1,56	1,80	1,79	1,70

(Vir: Lasten izračun z upoštevanjem povprečnih letnih stopenj inflacije in virov: Zaključni računi MORS 1992–2002, Poročilo o realizaciji vojaških pokojnin ZPIZ 1992–2002, Poročilo o realizaciji temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS 1994–2002).

Leta 1992 je bilo za obrambne izdatke namenjenega 2 % celotnega BDP. To je najvišji delež v zgodovini Slovenije.²² Zagotovo je to posledica zaostrenih varnostnih razmer na Balkanu, ki so še vedno predstavljale grožnjo naši nacionalni varnosti. Že naslednje leto se je odstotek spustil na 1,56 %, ki je leta 1994 ostal enak. Leta 1995 pa so se obrambni izdatki dvignili na 1,80 % BDP. To je leto tik po vključitvi Slovenije v PzM in leto prve udeležbe SV na mednarodni vojaški vaji. Leta 1996 je odstotek obrambnih izdatkov ostal skoraj enak, in sicer 1,79 % (vključitev v PARP). Leta 1997 pa se je spustil na 1,70 % BDP. Zanimivo je, da se pred vrhom Nata v Madridu, ko je Slovenija pričakovala povabilo v zavezništvo, obrambni izdatki niso povečali, ampak so bili v trendu upadanja.

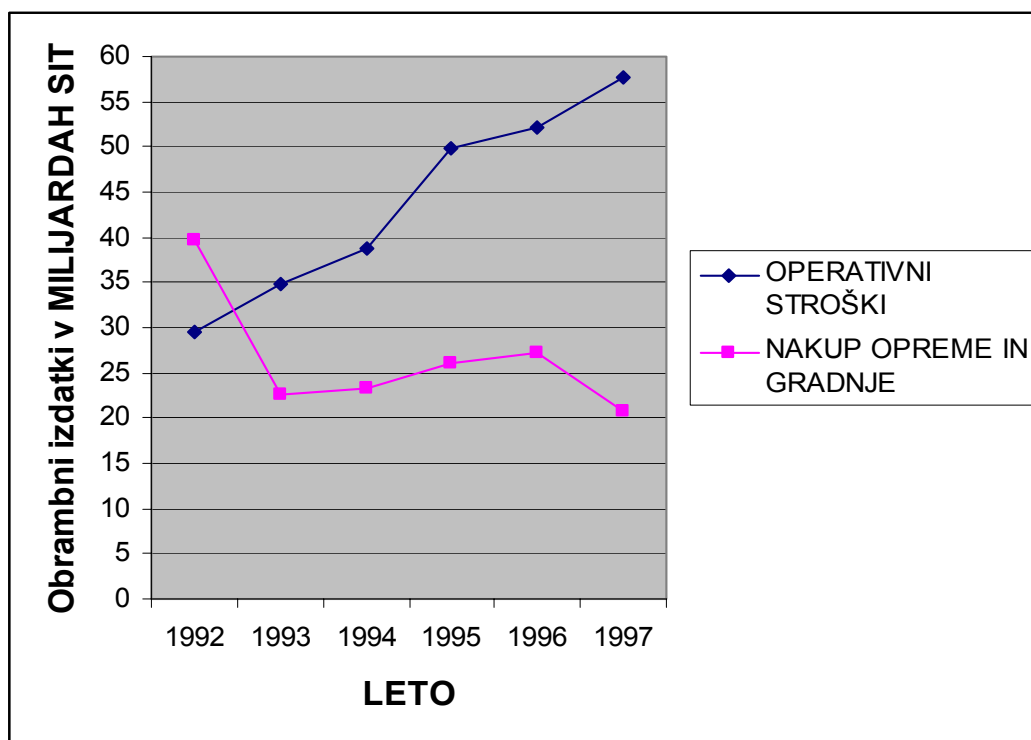
Graf 2: Gibanje odstotka BDP, namenjenega za obrambne izdatke v letih 1992 do 1997

Ne glede na odstotek BDP za obrambo, ki se je tako raznoliko gibal, pa se realna nominalna vrednost obrambnih izdatkov ni gibala v skladu z njim. Razlog za to je rast BDP in stopnja inflacije. Ko je leta 1993 obrambni delež BDP padel z 2 na 1,56 %, je to nominalno pomenilo 17 % manj denarja. Iz 69 milijard SIT na 57. Dvig odstotka na 1,8 v letih 1995 in 1996 je nominalno pomenil dvig na 76 oziroma 79 milijard, kar je 10 milijard več kot leta 1992, ko je bil obrambni odstotek BDP kar 2 %. Na to je vplivala vse večja rast BDP in nižanje letnih stopenj inflacije.

²² Za leto 1991 ni podatkov. Takrat obrambni sistem tudi še ni bil v celoti vzpostavljen in pregleden.

Graf 3: Krivulje gibanj izdatkov za operativo, nakup opreme in gradnje v obdobju 1992 - 1997

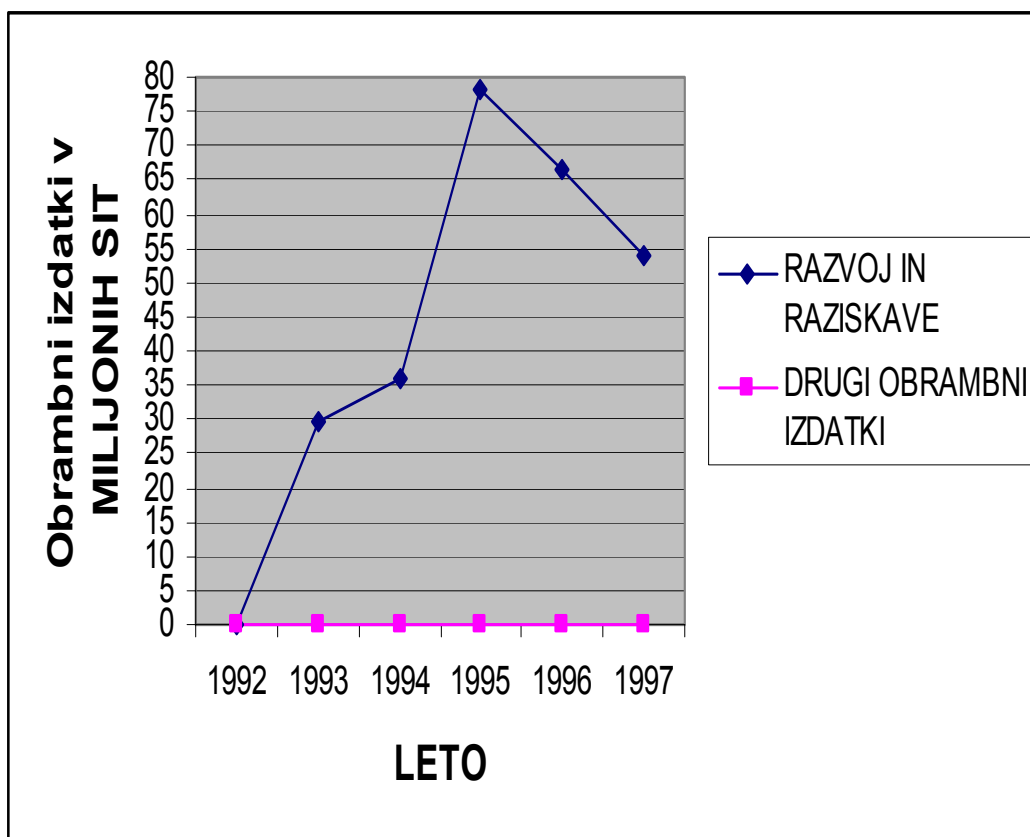
Razvidno je, da so v tem obdobju operativni stroški konstantno rasli. Najbolj iz leta 1994 v leto 1995, ko so se močno povečali stroški osebja in stroški operacij ter vzdrževanja. Vsekakor je to povezano z začetkom mednarodnega sodelovanja SV.²³ Stroški operacij in vzdrževanja so se opazno povečali tudi v letu 1997, ko so znašali skoraj 19 milijard SIT, medtem ko so bili ti stroški leta 1992 le 8 milijard. Omeniti je treba, da je ravno leta 1997 SV začela sodelovati v SFOR v Bosni s svojo helikoptersko enoto, na misiji UNFICYP na Cipru ter v dveh operacijah v podporo miru v Albaniji (Sun Rise in Allied Harbour) (<http://www.mors.si/sv/poklicna/misije.htm>, 14. 11. 2003).

Stroški nakupa opreme in gradenj so od leta 1992 do leta 1993 padli kar za 56 %, iz 39 na 22 milijard SIT. Potem so počasi in postopno rasli do leta 1996, ko so znašali 26 milijard SIT, leta 1997 pa spet padli na 20 milijard. Po padcu leta 1993 so najbolj rasli stroški za nakup opreme. V treh letih do 1996 iz 6 milijard na kar 26 milijard SIT. Kaže, da je bilo to obdobje največjih nakupov glavne opreme SV, saj nikoli pozneje niso bili ti izdatki tako visoki. Leta 1997 so zopet padli na 19 milijard SIT. Ta porast je povzročil Zakon o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije v letih 1994–2003, ki je za te namene in to obdobje zagotovil 77 milijard tolarjev in

²³ Glej Priloga 5.

ga je DZ sprejel leta 1994. Tudi stroški za vojaške konstrukcije so bili v obdobju 1992 in 1993 najvišji doslej, saj so znašali 28 in 15 milijard SIT. Pozneje pa so se spustili na 1 milijardo SIT leta 1996. Podatki govorijo, da je bilo obdobje prve polovice devetdesetih let obdobje vzpostavljanja slovenskega obrambnega sistema z vlaganjem v vojaško infrastrukturo, nakupom glavne vojaške opreme in uveljavljanjem na mednarodnem področju.

Graf 4: Krivulje gibanj obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave in drugo v obdobju 1992–1997.

Prvič je bila rubrika izdatkov za razvoj in raziskave zapolnjena leta 1993 z 29 milijoni tolarjev. Močno se je dvignila leta 1995 na 78 milijonov SIT. Nato pa je krivulja spet upadla na 66 in 56 milijonov tolarjev leta 1996 in 1997. Republika Slovenija je za raziskave in razvoj v obdobju 1992 do 1997 namenjala le od 0,05 do 0,1 % svojih obrambnih izdatkov.

V tem obdobju ni bilo izdatkov, ki spadajo pod rubriko drugo. Najverjetneje zaradi drugačne metodologije evidentiranja podatkov.

6.4. OBRAMBNI IZDATKI RS OD VRHA ZVEZE NATO V MADRIDU 1997 DO POLNOPRAVNEGA ČLANSTVA SLOVENIJE V ZVEZI NATO 2004

Tabela 4: Realizacija obrambnih izdatkov RS v stalnih cenah za leto 2004 (v milijonih SIT) za obdobje 1998-2003.²⁴

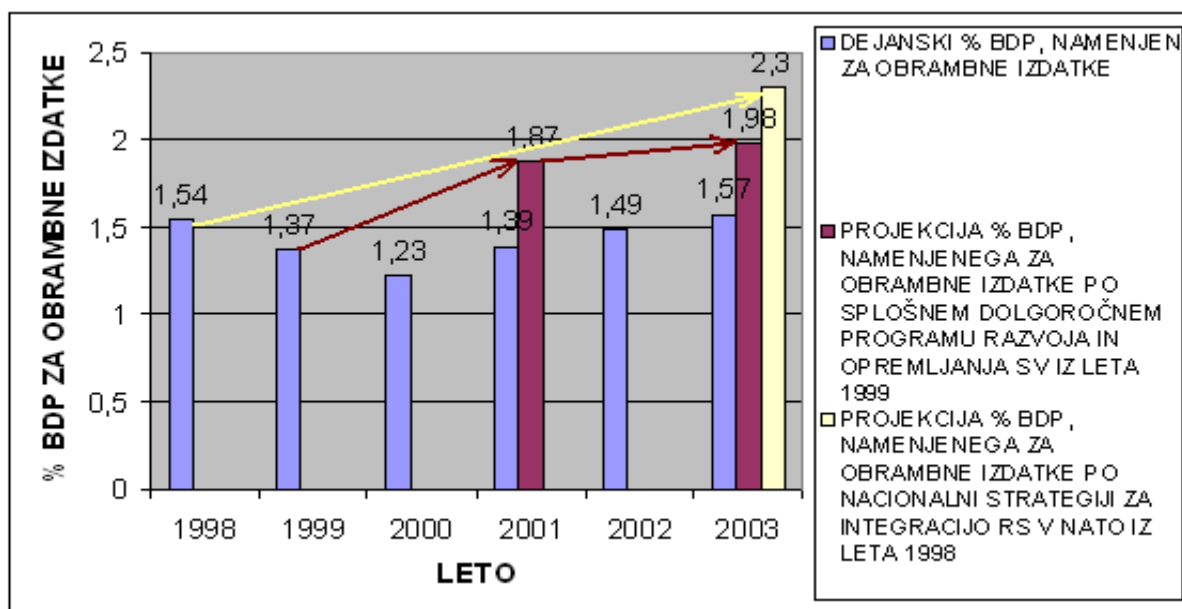
NAMEN PORABE	1998	1999	2000	2001*	2002*	2003*
1. OPERATIVNI STROŠKI	55.529,259	56.301,889	54.806,144	60.324,085	64.559,062	72.108,335
1.1 STROŠKI OSEBJA	28.914,977	30.088,325	31.547,521	36.898,967	39.625,325	45.313,314
1.2 VOJAŠKE POKOJNINE	9.633,463	9.854,289	9.715,939	9.441,162	9.396,164	9.193,381
1.3 OPERACIJE IN VZDRŽEVANJE	16.980,818	16.359,275	13.542,684	13.983,956	15.537,573	17.601,640
2. NAKUP OPREME IN GRADNJE	17.983,075	12.998,154	8.214,476	15.540,986	19.931,927	19.011,574
2.1 GLAVNA OPREMA	17.539,071	12.753,388	7.262,680	14.561,439	19.528,110	17.752,399
2.2 NACIONALNE VOJAŠKE KONSTRUKCIJE	444,004	244,766	951,796	979,546	403,816	1.259,175
3. RAZVOJ IN RAZISKAVE	84,218	57,244	107,317	29,707	33,543	34,903
4. DRUGI OBRAMBNI IZDATKI	0	0	0	0	117,935	764,827
5. SKUPAJ (1+2+3+4)	73.596,552	69.357,287	63.127,938	75.894,779	84.642,468	91.919,639
6. BDP V STALNIH CENAH 2004	4.792.796,597	5.065.144,807	5.144.707,745	5.370.147,464	5.519.310,720	5.713.540,000
7. % OD BDP NAMENJEN ZA OBRAMBNE IZDATKE	1,54	1,37	1,23	1,41	1,53	1,61
				*1,39	*1,49	*1,57

(Vir: Lasten izračun z upoštevanjem povprečnih letnih stopenj inflacije in naslednjih virov: Zaključni računi MORS za obdobje 1992–2002, Poročilo o realizaciji vojaških pokojnin ZPIZ za obdobje 1992–2002, Poročilo o realizaciji temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS za obdobje 1994–2002, Sprejeti obrambni proračun RS za leti 2003 in 2004, Sklep Vlade RS o odobritvi projekcije obrambnih izdatkov RS do leta 2010 (št. 821-00/2001-3 z dne 27. 06. 2002), Plan nabav na področju TRP do leta 2007).

²⁴ Podatki, označeni z zvezdico, so najnovejši popravki po Jesenskem proročilu 2003 UMAR (Urad za makroekonomske raziskave in razvoj) in veljajo le za obrambne izdatke, BDP v tekočih cenah in odstotek BDP, namenjen za obrambne izdatke za leta 2001, 2002, 2003. Vsi drugi podatki so navedeni iz virov, omenjenih pod tabelo. Izdatki, prikazani po namenu porabe, so vezani na obrambne izdatke, navedene iz virov pod tabelo in ne na najnovejše popravke UMAR.

Trend padanja deleža BDP za obrambne izdatke iz let 1996/97 se je nadaljeval v obdobju po Nato vrhu v Madridu. Leta 1998 je znašal ta odstotek 1,54 %, leta 1999 le 1,37 %, leta 2000 pa je bil najnižji v slovenski zgodovini, to je 1,23 % BDP. Videti je, kot da bi se razočaranje, ko Slovenija ni bila povabljen v zvezo Nato v Madridu, kazalo tudi v padcu finančnega vlaganja v obrambni sistem. Zmanjšanje obrambnih izdatkov v tem obdobju je nenavadno tudi iz razlogov, da so slovenske oblasti ravno takrat sprejele Nacionalno strategijo RS za vstop v Nato ter prve Akcijske načrte za članstvo. Po letu 2000 in nastopu sedanje vlade pa so se obrambni izdatki spet dvignili. Leta 2001 so znašali 1,39 % BDP, leta 2002 pa 1,49 % BDP. 2003 so znašali že 1,57 % BDP.

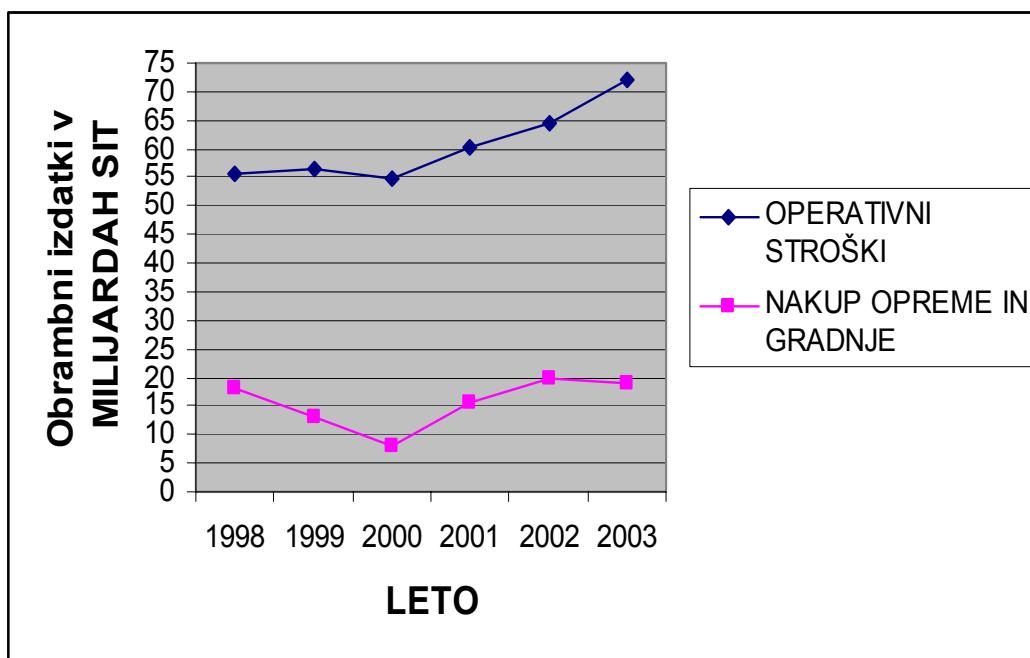
Graf 5: Gibanje realizacije in projekcij odstotka BDP, namenjenega za obrambne izdatke v letih 1998–2003.

Iz obrambnih izdatkov 2001–2003 je razvidno, da je politika sledila zahtevam za članstvo v zvezi Nato, ki opredeljujejo delež obrambnih izdatkov kandidatov okrog 2 % BDP (povprečje članic) oziroma približevanje tej številki. Prav gotovo pa so višji izdatki povezani tudi s profesionalizacijo SV, zaposlovanjem poklicnih vojakov in ukinjanjem vojaškega roka ter projektom opremljanja in modernizacije SV (Bojovnik 21. stoletja). Po drugi strani pa graf dokazuje, da so bile projekcije obrambnih izdatkov za prihodnja leta vedno preoptimistične in uresničene le s političnim soglasjem, dejansko pa so bili dejanski obrambni izdatki mnogo nižji od predvidenih. Leta 1998 je bil načrtovan dvig obrambnih izdatkov s tedanjih 1,54 % BDP na kar 2,3 % leta 2003, dejansko pa je delež ostal skoraj enak, in sicer 1,57 % BDP. Tudi projekcija iz leta 1999, ki je obetala dvig odstotka BDP za obrambo na 1,87 % leta 2001 in 1,98 % leta 2003, ni bila udejanjena.

Kot je od leta 1996/97 do leta 2000 padal delež BDP za obrambo, tako je padala tudi nominalna vsota obrambnega tolarja. Od leta 1998 do leta 2000 je padla za 14,2 % ali 10 milijard SIT – iz 73 na 63 milijarde tolarjev. Leta 2001 se je za 0,16 % dvignil delež BDP za obrambo na 1,39 %, kar je 14 milijard več kot leta 2000. Posledica tako velikega skoka nominalne vrednosti glede na majhen dvig deleža BDP za obrambo je izredno veliko povečanje BDP, ki se je v enem letu dvignil za skoraj pol bilijona tolarjev. Kasneje, leta 2002 in 2003, se je vsota obrambnih izdatkov dvigovala skladno z dvigom odstotka BDP za obrambo, in sicer na 86 milijard leta 2002 ter 92 milijard SIT leta 2003. Slovenija je na vrhu Nata v Pragi prejela povabilo za članstvo in se s tem že preko Akcijskih načrtov za članstvo zavezala, da bo postopno dvigovala delež obrambnih izdatkov ter v nekaj letih dosegla omenjeno povprečje članic Nata.

Graf 6: Krivulje gibanj izdatkov za operativo, nakup opreme in gradnje v obdobju 1998-2003

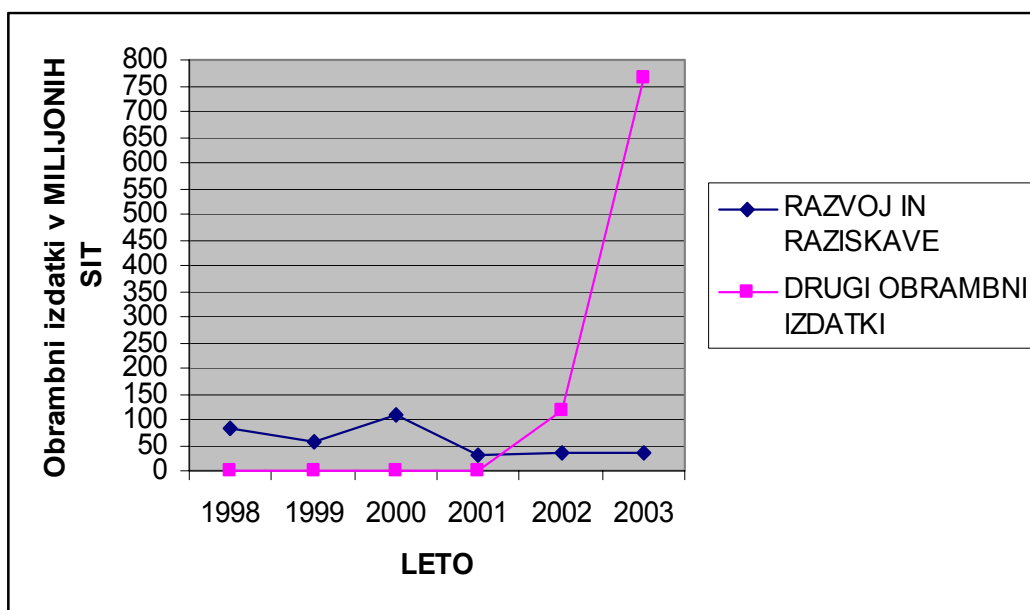

Operativni stroški so se tudi v tem obdobju povečevali. Od 1998 do 2000 so mirovali na stopnji okrog 55 milijard SIT. Vendar so se močno razlikovali po deležu celotnih obrambnih izdatkov. Leta 1998 je bilo operativnih stroškov 24,5 %, leta 1999 18,9 %, leta 2000 pa le še 13,2 % vseh obrambnih izdatkov skupaj. Leta 2001 so se dvignili na 60 milijard (21 %), leta 2003 pa že na 72 milijard tolarjev (22 %). Stroški osebja so konstantno rasli, najbolj opazen pa je porast iz leta 2000 na 2001 (31 na 37 milijard SIT) ter iz leta 2002 v leto 2003 (iz 39 na 45 milijard SIT). Glede na celotne operativne stroške, se je delež za plače povečal z 52 % leta 1998 povišal na kar 62 % leta 2002 in 2003. Razlog za to so nove

zaposlitve za poklicne vojake v SV v okviru programa profesionalizacije in popolnitev Stalne misije RS pri Nato in EU, kjer deluje okrog 50 slovenskih častnikov in podčastnikov. Delež stroškov za operacije in vzdrževanje pa se je prav tako kot skupni operativni stroški manjšal. Nominalno je znašal 16 milijard SIT leta 1998 in 1999 ter 13 milijard 2000 in 2001. Čeprav so se povečale mednarodne aktivnosti SV²⁵. Okrepila se je udeležba v SFOR, sodelovati smo začeli v KFOR, UNTSO in v operaciji EU v Makedoniji, umaknili pa smo enote iz mirovne operacije UNFICYP. Stroški za operacije in vzdrževanje²⁶ so se povečali v letih 2002 (15 milijard SIT) in 2003 (17 milijard SIT) skladno s povečanjem celotnih obrambnih izdatkov.

Podobno se giblje krivulja izdatkov za nakup opreme in gradnje. Ti so prav tako dosegli dno leta 2000, ko so iz 18 milijard leta 1998 padli na 8 milijard tolarjev. Leta 2001 so se dvignili na 15 milijard SIT, naslednji dve leti pa na 19 milijard tolarjev. Skladno s tem se je gibal tudi delež nakupov in gradenj glede na celotne obrambne izdatke. Od 24 % se je spustil na 13 % leta 2000 in spet zrasel na 20 % v naslednjih letih. Razlog za tolikšen porast je sprejetje Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS v letih 1994–2003, novembra 2001. Ta zakon je podaljšal predhodnega do leta 2007 in dodelil dodatnih 65 milijard tolarjev za program opremljanja in modernizacije SV.²⁷ Skoraj ves delež te rubrike je bil namenjen nakupu glavne opreme, za gradnje je bilo porabljeno le od 2–6 % teh sredstev.

Graf 7: Krivulje gibanj obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave in drugo v obdobju 1998-2003

²⁵ Glej Priloga 6.

²⁶ Glej Priloga 4.

²⁷ Glej podglavje 3.3.1. Izdatki za program modernizacije in opremljanje SV.

Stroški za razvoj in raziskave so leta 1998 znašali 84 milijone tolarjev. Naslednje leto so padli na 57 milijonov in se leta 2000 dvakratno povečali na 107 milijonov SIT, ob 8,7 % nižjem znesku celotnih obrambnih izdatkov. Od leta 2001 do 2003 so zopet močno padli in znašali le okrog 30 milijonov SIT.

Preostali obrambni izdatki so bili zabeleženi le za leto 2002, in sicer 117 milijonov in za leto 2003 764 milijonov SIT. V tej rubriki sicer ni razvidno, za kaj natančno so bili namenjeni, a porabljeni so bili v obdobju Nato vrha v Pragi in slovenskega referendumu o vključitvi v zvezo Nato.

Glede strukture obrambnih izdatkov je minister Grizold (<http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2337/>, 20. 01. 2004) povedal, da se zelo hitro približujemo idealni strukturi, to je 50 % obrambnega proračuna za plače, 30 % za operativno delovanje in 20 % za investicije in razvoj. Po moji klasifikaciji v delež plač spada rubrika stroški osebja in vojaške pokojnine, v delež operativnega delovanja spadajo operacije in vzdrževanje ter delno nakup glavne opreme, v delež investicij in razvoja pa vojaške konstrukcije, razvoj in raziskave ter delno glavna oprema. Za leto 2003 po izračunih delež plač in pokojnin znesi 59 % celotnih obrambnih izdatkov.

6.5. PROJEKCIJA OBRAMBNIH IZDATKOV RS OD 2004 DO 2010

Tabela 5: Projekcija obrambnih izdatkov RS (v milijonih SIT) za obdobje 2004–2010

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
PROJEKCIJA OBRAMBNIH IZDATKOV	100.003,259	110.576,990	121.722,800	140.891,400	160.594,000	171.193,200	182.491,900
PROJEKCIJA BDP V TEKOČIH CENAH	6.147.300,000	6.594.000,000	7.036.000,000	7.534.300,000	8.029.700,000	8.559.660,000	9.124.597,000
PROJEKCIJA % OD BDP ZA OBRAMBNE IZDATKE	1,63	1,68	1,73	1,87	2,00	2,00	2,00

(Vir: Jesensko poročilo 2003 UMAR do leta 2005, Napoved UMAR do leta 2008, Ocena MORS za leti 2009–2010).

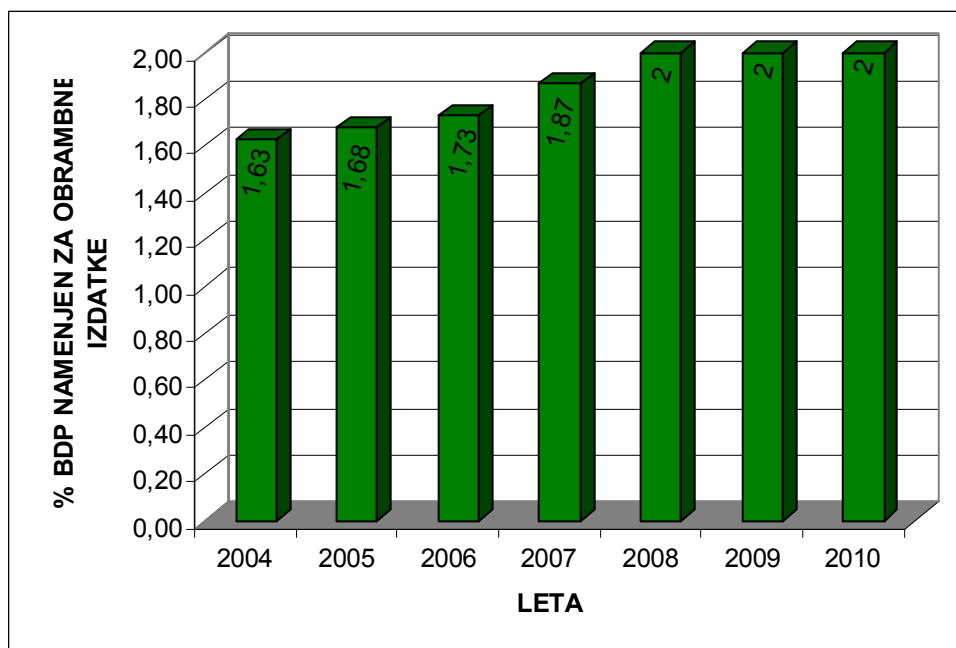
Ta projekcija obrambnih izdatkov do leta 2010 je le predviden načrt, narejen po sedanjih izračunih ekonomskih kazalcev za prihodnost. Gotovo v realnosti številke ne bodo enake projekciji. Na to kažejo že izkušnje projekcij prejšnjih let. Kot sem že omenil, je Nacionalna strategija RS za vstop v Nato iz leta 1998 predvidela dvig obrambnega deleža BDP na 2,3 % do leta 2003. Namen projekcij je le čim večje teženje k omenjenim vrednostim.

Veliko pa je odvisno od pravilne ocene BDP v tekočih cenah za prihodnja leta. Prav tako je pomembna tudi stopnja inflacij prihodnjih let, saj so projekcije narejene glede na leto 2003.

Hipotetično je mogoče pričakovati, da se bo trend gibanja obrambnih izdatkov v Sloveniji gibal skladno z naraščanjem gospodarskih zmogljivosti. Delež sredstev, namenjenih za obrambo, je sicer odvisen od odločitve vlade oziroma od njenih prioritet, vendar je dejstvo, da razvitejše države namenjujejo obrambnim izdatkom več denarja. Pregled obrambnih izdatkov evropskih držav pokaže močno povezanost med gospodarsko močjo države in višino sredstev za obrambo. Analiza pokaže visoko stopnjo povezanosti (Pearsonov korelacijski koeficient – 0,87) med višino družbenega proizvoda na prebivalca in višino vojaških izdatkov na prebivalca (Grizold, Vegič, 2002: 393).

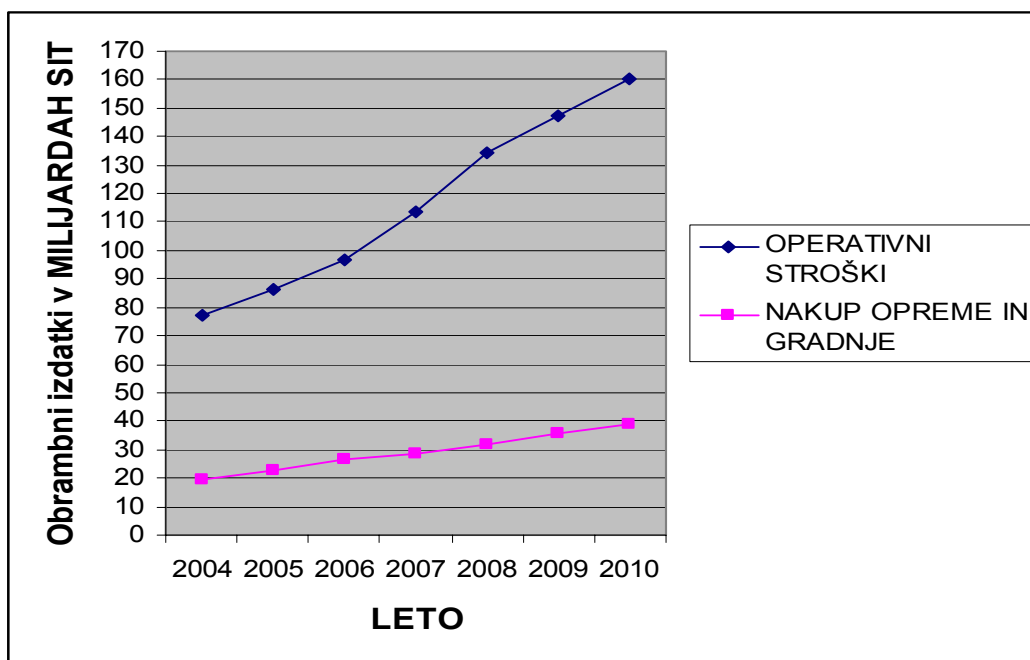
Tabela projekcije slovenskih obrambnih izdatkov kaže, da naj bi se delež BDP zanje postopno dvigoval. Od leta 2004, ko naj bi znašal 1,63 %, naj bi se do leta 2008 dvignil na najvišjo mejo, to je 2 % BDP, kjer bi obstal. Glede na to, da se bo BDP po ocenah povečeval za približno pol milijona tolarjev letno in da naj bi odstotek za obrambne izdatke rasel do 2 % leta 2008, bi takrat obrambni izdatki po ocenah znašali kar 160 milijard SIT, kar je 2-krat več kot sedaj, leta 2003. Če bo to uresničeno, bo zagotovljen glavni pogoj za preobrazbo SV v sodobno, moderno in učinkovito oboroženo silo. Brez prizadevanja in vključevanja v zvezo Nato bi to vsekakor težje postala, tudi volja za povečanje obrambnih izdatkov ne bi bila tako izrazita.

Graf 8: Projekcija gibanja odstotka BDP, namenjenega za obrambne izdatke 2004–2010.

Operativni stroški naj bi se povečevali od 77 milijard leta 2004 na 160 milijard SIT leta 2010. Njihov delež glede na celotne obrambne izdatke naj bi se gibal od 76 do 80 %. Najbolj očitni porast teh stroškov predstavljajo stroški za operacije in vzdrževanje, ki naj bi leta 2004 znašali 21 milijard SIT, leta 2008 že 45 milijard in leta 2010 57 milijard tolarjev. Njihov delež naj bi se z zdajšnjih 27 % dvignil na 35 % operativnih stroškov. Stroški osebja pa se bodo v tem obdobju predvidoma povišali 2-kratno, in sicer iz 46 na 90 milijard. Razmerje naj bi bilo vsa leta predvidoma enako kot danes od (56–60 %) operativnih stroškov. Te številke odražajo pričakovane večje aktivnosti SV v mednarodnem okolju po vstopu v Nato (Sklep Vlade RS o odobritvi projekcije obrambnih izdatkov RS do leta 2010).

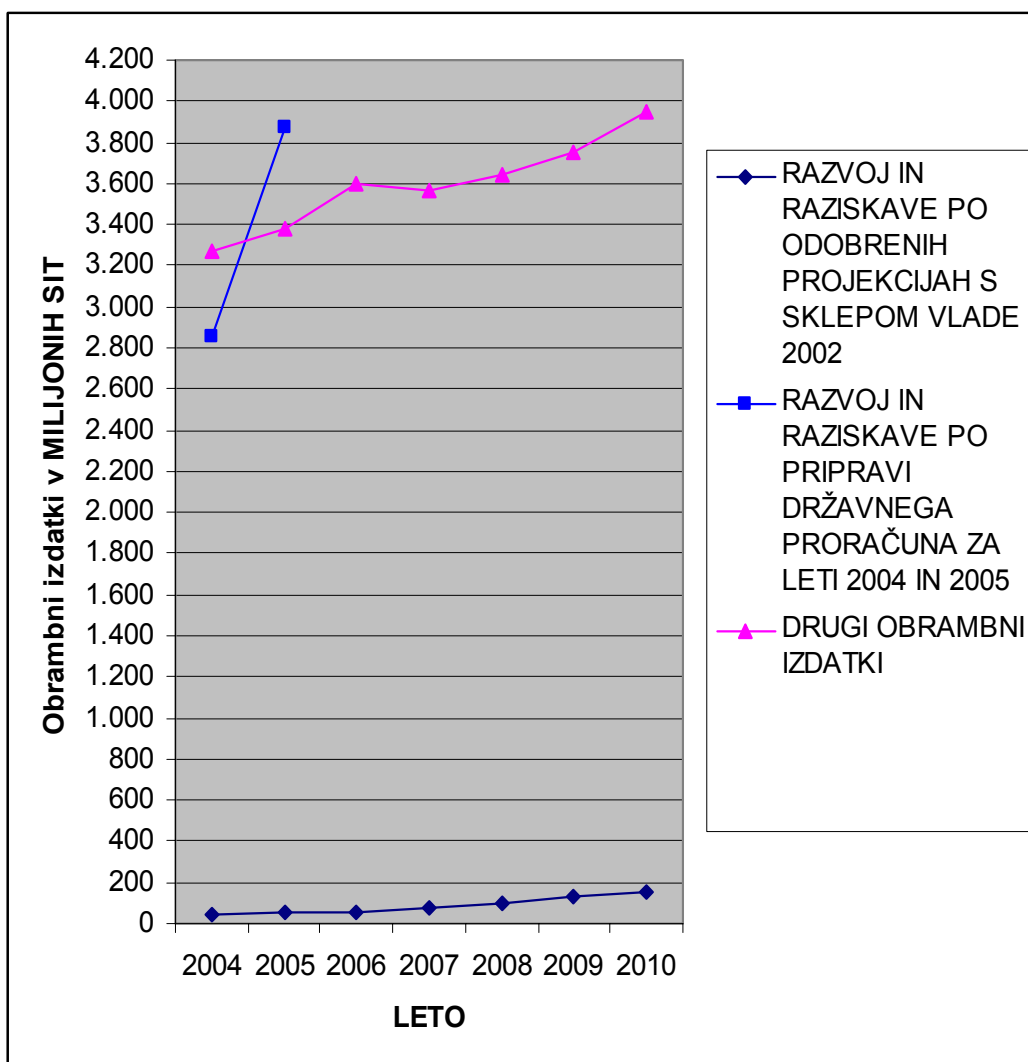
Graf 9: Krivulje projekcij izdatkov za operativne stroške, nakup opreme in gradnje 2004 - 2010

Tudi stroški nakupa opreme in gradenj se bodo predvidoma povečali 2-kratno, iz 19 na 38 milijard SIT. Tu je najbolj očitni porast izdatkov za nacionalne vojaške konstrukcije in gradnje. Njihov delež glede na nakup in gradnje naj bi se od 8 % leta 2004 dvignil na 18 % ob koncu desetletja. Leta 2004 naj bi znašali 1,5 milijarde SIT, 2008 5,5 milijarde in 2010 že 7 milijard SIT. Kaže, da namerava MORS zgraditi nove centre za usposabljanje oziroma obnoviti in posodobiti zastarele objekte. Medtem ko naj bi se stroški za glavno opremo počasi, a konstantno dvigovali iz 18 milijard na 31 milijard SIT, vendar ne v deležu izdatkov nakupov in gradenj (Sklep Vlade RS o odobritvi projekcije obrambnih izdatkov RS do leta 2010).

Po projekcijah obrambnih izdatkov, odobrenih s sklepom vlade leta 2002 naj bi izdatki za raziskave in razvoj porasli iz 40 milijonov leta 2004 na 100 milijonov 2008 in 150 milijonov 2010, kar znese 0,05-0,09 % celotnih izdatkov za obrambo. Zanimivo je, da je rubrika drugi obrambni izdatki znašala leta 2003 še 700 milijonov SIT, leta 2004 pa že 3,2 milijarde SIT. Do leta 2010 pa naj bi se ti neopredeljeni izdatki dvignili na 4 milijarde SIT (Sklep Vlade RS o odobritvi projekcije obrambnih izdatkov RS do leta 2010). Kar pomeni, da naj bi se njen delež glede na celoto manjšal. Verjetno je v projekcijah ta rubrika višja zaradi nepredvidljivosti natančne porabe virov v prihodnosti. Slednje potrjuje že priprava državnega proračuna za leti 2004 in 2005. Ta v skladu z Ciljnimi razvojnimi programi MORS namenja 2 milijardi 860 milijonov tolarjev za raziskave in tehnološki razvoj leta 2004 in 3 milijarde 860 milijonov SIT leta 2005 (MORS, Sektor za obrambno planiranje, marec 2004). Torej okoli sto krat več kot leta 2003.

Graf 10: Krivulje projekcij obrambnih izdatkov za razvoj, raziskave, drugo 2004–2010.

Izvedljivost in realnost sedanjih projekcij bo pokazala šele prihodnost. Kotnik (2000: 314–324) navaja, da so bile v preteklosti vojaške reforme v Sloveniji samo deloma izvedene, gibanje izdatkov za obrambo pa je bilo pod načrtovano ravno. Sicer je bilo zaslediti ugotovitve, da temeljni dokumenti kažejo na zavest o nujnosti doseganja standardov in spremljanje trendov v industrijsko razvitih državah na vojaškem področju. Vendar pa je sprejemanje teh standardov in trendov zgolj deklarativno, saj je v praksi pogosto razkorak med normativno-pravnimi opredelitvami in dejanskim stanjem.

6.6. IZDATKI ZA PROGRAM MODERNIZACIJE IN OPREMLJANJA SLOVENSKE VOJSKE 2002–2007

Že omenjenih 65 milijard SIT sredstev bo omogočilo dokončanje opremljanja sil za posredovanje, dopolnitev sistema poveljevanja in kontrole, logistike in zračne obrambe. Zato se bodo nadaljevali in dokončali nekateri programi, ki so se začeli uvajati v prvem delu izvajanj temeljnih razvojnih programov. Snovalci sprejetega zakona so še zapisali, da je izvedba oziroma nadaljevanje navedenih projektov in programov nujno tudi v primeru, če država ne bo povabljena v članstvo v Nato. Uresničitev teh projektov namreč pomeni, da se bo zagotovila sposobnost Slovenske vojske za odvratanje vojaškega ogrožanja oziroma za vojaško obrambo države ter izvrševanje drugih, z zakonom predpisanih nalog. Tako oblikovana Slovenska vojska pa bo povezljiva in sposobna sodelovati z vojaškimi organizacijami članic Nata (Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, <http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27. 10. 2003).

Program nadaljnega oblikovanja in opremljanja sil za posredovanje obsega nadaljevanje opremljanja 10. motoriziranega bataljona in 17. bataljona vojaške policije ter formiranje 20. motoriziranega bataljona z bojnimi vozili, protioklepnimi sistemi, pehotno oborožitvijo, inženirsko opremo, transportnimi vozili in ostalo opremo. Okvirna vrednost programa je *29.500 milijonov tolarjev* (Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, <http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27. 10. 2003).

Program dopolnjevanja sistema poveljevanja in kontrole obsega vzpostavitev primerljivosti in povezljivosti z Natom na področju medsebojnega posredovanja sporočil, vzpostavitev sistema frekvenčnega upravljanja za frekvenčno harmonizacijo z Natom, dopolnjevanje informacijske podpore poveljstev in povezav z Natom ter zagotovitev avtomatizirane obdelave in logističnega poročanja med najvišjimi nacionalnimi logističnimi ter podrejenimi enotami. Dokončati je treba tudi taktični telekomunikacijski sistem Slovenske

vojske, ki ga ni bilo mogoče zaključiti v okviru dosedanjega izvajanja temeljnih razvojnih programov, ter zagotoviti ročne radijske postaje za Slovensko vojsko. Skupna vrednost programa je okvirno *8.000 milijonov tolarjev* (Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, <http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27. 10. 2003).

Program dopolnjevanja logistike Slovenske vojske obsega vzpostavitev avtomatskega prenosa podatkov regionalnim poveljstvom in vključitev v sistem vodenja in poveljevanja Nata. Vzpostaviti bo treba sistem za upravljanje z gorivi v skladu z Natovimi standardi. Oblikovati bo treba nacionalno enoto za logistično podporo silam v operacijah s predpisanimi rezervami, sanitetne zmogljivosti ter dopolniti urejenost in opremljenost letališke infrastrukture. Treba bo povečati tudi transportne zmogljivosti, zmogljivosti za vzdrževanje in zagotoviti preostalo opremo ter rezervne dele za zagotavljanje zahtevane razpoložljivosti enot za posredovanje. Načrtno se bo začelo obnavljati predpisane bojne komplete najnujnejših vrst streliva. Okvirna vrednost programa je *20.000 milijonov tolarjev* (Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, <http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27. 10. 2003).

V sistemu zračne obrambe bo treba zagotoviti opremljenost enot s taktičnimi nadzornimi centri ter organizirati in usposobiti dve enoti za zaščito enot za hitro posredovanje. Dokončati bo treba vzpostavitev avtomatskega nadzora nad orožji zračne obrambe in se vključiti v integriran sistem zračne obrambe. Skupno bodo potrebna sredstva v okvirni višini *7.500 milijonov tolarjev* (Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, <http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>, 27. 10. 2003).

6.7. NEPOSREDNI IZDATKI REPUBLIKE SLOVENIJE, POVEZANI S POLNOPRAVNIM ČLANSTVOM V ZVEZI NATO

Kot neposredne izdatke članstva v Natu se štejejo stroški sodelovanja v civilnih in vojaških strukturah Nata ter prispevki v Nato proračun. Struktura skupnega financiranja članic je raznolika in decentralizirana. Članica plačuje v tiste dele proračuna, ki pokrivajo strukture, v katere je vključena. Vse članice pa sodelujejo v civilnem in vojaškem proračunu ter pri Varnostno-investicijskem programu financiranja. Za vsakega od njih je ustanovljen odbor, ki pripravi in izvršuje določen proračun. Odobritev proračunov pa je v pristojnosti severnoatlantskega sveta (Priročnik o zvezi Nato, 2001: 202).

6.7.1. Letni prispevki RS v proračun zveze Nato

Zveza Nato je medvladna organizacija, ki ji države članice namenijo sredstva, potrebna za njeno vsakodnevno delovanje (posvetovanje, odločanje ter uresničitev dogovorjenih politik in dejavnosti). Slovenija bo tako morala ob uspešnem pristopu k zvezi Nato zagotoviti ustrezne finančne vire, ki bodo omogočali pravočasno in nemoteno izvajanje nalog ter doseganje ciljev v zvezi z izvajanjem obvez iz Severnoatlantske pogodbe.

Sredstva so zagotovljena v proračunu oz. jih bodo zagotavljali iz naslednjih resorjev: MZZ, MORS, Urada Vlade RS za varovanje tajnih podatkov, Slovenske obveščevalno varnostne agencije ter preostalih resorjev in vladnih služb, glede na izvajanje obvez in nalog iz pogodbe (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Dogovorjene formule za delitev stroškov, ki določajo višino prispevka posamezne države članice, predstavljajo »sposobnost plačila« vsake države. Ključ za delitev višine prispevkov oziroma deležev sredstev za skupno financirane proračune in programe zveze Nato je izračunan na podlagi bruto nacionalnega dohodka, izraženega v primerjalni kupni moči, v primeru slovenskega vključevanja pa je le-ta ekstrapoliran do dneva pristopa, upoštevajoč učinek omejenega deleža ZDA (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Deleži prispevkov Slovenije naj bi po Natovih izračunih glede na omenjeni ključ znašali 0,26 %, oziroma 0,3018 % za tiste dele vojaškega proračuna in varnostno-investicijskega programa (NSIP), v katerih Francija ne sodeluje (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Slovenija bo tako prispevala v tri sklade, ki so potrjeni za skupno financiranje in so obveza vseh članic, in sicer v:

a) Civilni proračun zveze Nato, ki pokriva:

- izdatke Mednarodnega sekretariata,
- izvajanje civilnih programov (znanstveni program, informacijske dejavnosti),
- stroške izgradnje, obratovanja in vzdrževanja objektov,
- stroške za zaposlene civilne osebe na sedežu zveze Nato,
- ter stroške za zagotavljanje konferenčnih zmogljivosti zasedanj odborov zavezništva in podrejenih skupin (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Leta 2000 je skupni civilni proračun znašal približno 133 milijonov USD. Od tega stroški za zaposlene predstavljajo okoli 61 %, stroški posebnih programov (znanstvenih, informacijskih) pa približno 26 %. Preostalih 13 % je namenjenih tekočim obratovalnim in kapitalskim stroškom (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 202).

Tabela 6: Deleži Slovenije v civilnem proračunu (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004)

Prispevek RS za leto 2004	303.333 EUR ²⁸ oz. 70 mio SIT ²⁹
Prispevek RS za leto 2005	468.000 EUR ³⁰ oz. 108,1 mio SIT
Prispevek RS za leto 2006	468.000 EUR oz. 108,1 mio SIT

(Vir: Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Izdatki se praviloma financirajo iz proračunskih sredstev MZZ.

b) Vojaški proračun zveze Nato

Razdeljen je na približno 50 različnih proračunov, ki pokrivajo izdatke za

- Mednarodni vojaški štab in agencije Vojaškega odbora,
- strateški poveljstvi zveze Nato (ACE in ACLANT),
- povezane sisteme poveljevanja in nadzora ter informacijske sisteme,
- službe za raziskave in razvoj,
- službe za naročanje in logistiko,
- sile zveze Nato za zgodnje opozarjanje in nadzor iz zraka (tega financira le 13 držav, ki sodelujejo v teh silah; Slovenija v teh silah na začetku ne bo sodelovala) (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za inform., 2003).

Skupni vojaški proračun Nata za leto 2000 je znašal okoli 751,5 milijona USD. Izdatki delovanja in vzdrževanja pri izvajanju nalog znašajo 43 %, stroški civilnega osebja približno 30 %, splošni upravni izdatki 22 % in kapitalske investicije okoli 5 %. Povedati je treba, da te številke ne vključujejo precejšnjih stroškov napotitve vojaških pripadnikov v mednarodne akcije, ki jih nosijo članice same (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 202).

²⁸ Ker bo Slovenija postala članica zveze Nato predvidoma šele maja 2004, bo za proračune in programe za tekoče leto namesto celotnega zneska prispevala zgolj dve tretjini.

²⁹ Menjalni tečaj: 1 EUR = 231 SIT – velja za vse preračune.

³⁰ Ob predpostavki enake višine Natovega civilnega proračuna v letih 2005 in 2006, kot 2004 t.j. 175 mio EUR.

Tabela 7: Deleži Slovenije v vojaškem proračunu (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004)

Celotni prispevek RS za leto 2004	992.513 EUR oz. 229,3 mio SIT
Celotni prispevek RS za leto 2005	1.488.770 EUR oz. 343,9 mio SIT
Celotni prispevek RS za leto 2006	1.488.770 EUR oz. 343,9 mio SIT

(Vir: Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Izdatki se praviloma financirajo iz proračunskih sredstev MORS.

c) Varnostno-investicijski program (NSIP)

Izdatki v okviru varnostno-investicijskega programa (NSIP) se delijo glede na naravo udeležbe držav v Nato integrirani poveljniški ureditvi. Leta 2000 so znašali okvirno 688 milijonov USD. Program NSIP pokriva:

- investicije v infrastrukturne projekte, ki jih potrebuje zavezništvo kot celota in segajo prek nacionalnih potreb posameznih članic (npr. naprave, oprema in objekti, kot so informacijski sistemi in sistemi zvez, radarji, vojaška poveljstva, letališča, naftovodi, skladišča goriva, pristanišča, navigacijski pripomočki itn.),
- stroške financiranja upravičenih zahtev za mirovne operacije (SFOR, KFOR), vključno z zvezami, informacijskimi sistemi, popravili na letališčih, železnicah, cestah.

Nove članice leta 2004 ne bodo prispevale za projekte NSIP, odobrene v preteklosti. Prispevale pa bodo pri tistih projektih, v katerih bodo sodelovale pri odločanju (avtorizaciji), razen v dveh izjemah (program SATCOM – nabava satelitov zveze NATO ter ACCS – računalniška programska oprema za integrirani sistem zračne obrambe) (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Tabela 8: Deleži Slovenije v NSIP (na osnovi sprejetega proračuna za leto 2004)

Prispevek RS za leto 2004	346.667 EUR oz. 80 mio SIT
Prispevek RS za leto 2005	550.180 EUR oz. 127 mio SIT
Prispevek RS za leto 2006	876.350 EUR oz. 202,4 mio SIT

(Vir: Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

Tabela 9: Skupni prispevek RS v programe in proračune zveze NATO

leto 2004	leto 2005	leto 2006
1.642.513 EUR	2.506.950 EUR	2.833.120 EUR
379,4 mio SIT	579,1 mio SIT	654,5 mio SIT

(Vir: Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

6.7.2. Stroški sodelovanja v civilnih strukturah zveze Nato

Skupni stroški civilnega osebja (politični del – predvideno povečanje iz sedaj 6 diplomatov in 2 administrativnih uslužbencev na 14 diplomatov ter 3 administrativne uslužbence) in povečanega delovanja Stalne misije RS pri zvezi Nato bodo leta 2004 predvidoma znašali 1,5 mio EUR (približno 346,5 mio SIT), leta 2005 1,55 mio EUR (približno 358 mio SIT) in leta 2006 približno 1,60 mio EUR (oz. 369,6 mio SIT) (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

6.7.3. Stroški sodelovanja v vojaških strukturah zveze Nato

Ocenjeno je, da bodo stroški za vse naloge delovanja v zvezi Nato, ki gredo iz obrambnega proračuna, znašali leta 2004 4,91 mio EUR, leta 2005 6,17 mio EUR in leta 2006 6,70 mio EUR. To so stroški za plače in delovanje osebja RS v integriranih strukturah zveze Nato na mednarodnih dolžnostih (12 častnikov in 24 podčastnikov) in delovanje predstavnikov RS v vojaških strukturah zavezništva ter poveljstvih in agencijah (35–40 častnikov, podčastnikov in civilnih strokovnjakov) ter stroški povečanega sodelovanja v odborih in delovnih telesih zveze Nato (Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003).

7. SLOVENSKO JAVNO MNENJE O VKLJUČEVANJU REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO IN RAZPRAVA O OBRAMBNIH IZDATKIH

Glede na stališča ankeirancev Slovenskega javnega mnenja maja 1994 (SJM 94/5) je prvi slovenski nacionalni interes v mednarodnem povezovanju gospodarsko sodelovanje. Varnostni element mednarodnega sodelovanja in povezovanja je po rezultatih takratnih javnomnenjskih anket, v primerjavi z gospodarskim precej zapostavljen. V raziskavi Slovenska nacionalna varnost (SJM 94/5) sta ekonomska rast in trdno gospodarstvo najbolj zaželena cilja, močna obramba pa najmanj (Garb 1996: 180).

Januarja 1995 je prizadevanje vlade za članstvo v Natu podprlo 44,2 % vprašanih, niti podprlo niti nasprotovalo je 32,7 % vprašanih, nasprotovalo je 8,6 % vprašanih, neodločenih pa je bilo 14,6 %. To kaže na sprejetje vladne politike prizadevanja za članstvo v Natu. Kljub tej podpori pa se je pokazalo, da ta ne bo samodejna, saj kar 47,3 % anketiranih ni imelo izdelanega mnenja o tej zunanjepolitični prioriteti Slovenije (Malešič 2000: 46).

Od leta 1994 je naklonjenost vključevanju v Nato iz leta v leto naraščala. Raziskave so zajele vse ravni populacije in pokazale, da se je do leta 1997 okrog 60 % vprašanih opredelilo za vključevanje Slovenije v Nato. Sproti pa je iz vrst neopredeljenih malo naraščal tudi delež anketirancev, ki so bili proti (Grizold, Jelušič 1997).

Raziskave javnega mnenja kažejo, da je bila največja podpora vstopu Slovenije v Nato spomladi 1997 pred vrhom v Madridu – med 56 in 62 odstotki. Ti odstotki so bili takrat na Poljskem in v Romuniji mnogo višji, na Madžarskem, Češki in v drugih kandidatkah pa nižji. Vstop Slovenije v Nato so najbolj podpirali anketiranci stari med 49 in 60 let, bolj moški kot ženske, bolj s poklicno in višješolsko izobrazbo, zaposleni in upokojenci. Manj pa anketiranci mlajši od 30 let, gospodinje in kmetje (Grizold, Jelušič 1997).

Tabela 10: Podpora članstva Slovenije v Natu od 1997 do 2000 (v odstotkih)³¹

	mar 97	okt 97	sep 98	dec 98	mar 99	jun 99	maj 00	nov 00
ZA	62,4	55,4	54,1	58,7	54,5	55,1	58,3	51,6
PROTI	18,2	18,4	26,8	22,2	28,2	26,6	25,9	27,6
NE VEM	19,4	26,6	19	19,1	17,3	18,2	15,7	20,8

(Vir: Politbarometer, Center za raziskovanje javnega mnenja, Fakulteta za družbene vede, <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati>, 20. 11. 2003).

³¹ Vzorec 900–1000 anketiranih oseb.

V letu 1997 se je delež podpore gibal okoli 62 %, po julijskem vrhu Nata v Madridu 1997. leta je podpora padla na 55,4 odstotka. V naslednjih letih se je podpora gibala med 50 in 58 %. Vidi se, da je delež tistih, ki so bili pred vrhom v Madridu za vstop Slovenije v Nato, premaknil v rubriko z odgovorom »ne vem«. Delež nasprotnikov je ostal enak. Kasneje se je delež nasprotnikov in neopredeljenih večal, delež zagovornikov pa padal.

Tabela 11: Podpora članstva Slovenije v Natu leta 2001 in 2002 (v odstotkih)

	jan 01	mar 01	maj 01	jul 01	sep 01	nov 01	mar 02	maj 02	jul 02	okt 02	nov 02	dec 02
ZA	49,6	52,7	53,9	56,4	49,7	48,4	38,8	43,6	39	49,0	43,7	50,0
PROTI	31,6	26,0	31,5	28,2	30,9	34,6	41,3	35,8	36	32,5	36,2	30,3
NE VEM	18,8	21,3	14,7	15,0	19,4	17,1	19,9	20,6	24	18,5	26,1	19,7

(Vir: Politbarometer, Center za raziskovanje javnega mnenja, Fakulteta za družbene vede, <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati>, 20. 11. 2003).

Odstotek tistih, ki so na to vprašanje odgovorili s »se strinjam«, je nihalo v poprečju med 50 in 55 odstotki, nekajkrat je zdrknil pod 50 %, vendarle pa ostal blizu te številke. Vrh podpore je bil dosežen julija 2001 s 56,4 odstotki, medtem ko je bila najnižja vrednost izražene podpore novembra 2001 – 48,4 odstotka. Delež nasprotujočih se gibal od 26-31 %, delež neopredeljenih pa od 14-20 %. Leta 2002 je podpora vstopu Slovenije v Nato najbolj padla. Marca je bil delež zagovornikov manjši od deleža nasprotnikov (38,8 % proti 41,3 %). Takšno razmerje je vladalo vse do oktobra. V zadnjih treh mesecih leta 2002 pa je podpora vključevanju v Nato zopet narasla na 50 %, nasprotniki pa so padli na 30,3 %. V teh nihanjih podpore je opaziti, da je bilo to leto prelomno in da je bila javna razprava o pristopu Slovenije v zavezništvo na vrhuncu. Konec leta 2001 in prva polovica 2002 se kaže moč protinatovske propagande in večanje deleža nasprotnikov vključevanja. Dva meseca oziroma mesec pred vrhom Nata v Pragi pa je močno narasel delež zagovornikov vstopanja v zavezništvo, in sicer na račun nasprotnikov. Delež neopredeljenih se je malenkost zmanjšal. Na to je gotovo vplivala slovenska politika, ki si je v javnih nastopih in razpravah aktivno prizadevala predstaviti argumente za članstvo in prepričati nasprotnike in neopredeljene. Pri prepričevanju in argumentiranju so bili uspešni tudi nasprotniki vključevanja v Nato, saj je podpora novembra 2002 v času praškega vrha zopet malo upadla (43,7 % proti 36,2 % v prid zagovornikom). V Pragi pa je Slovenija prejela povabilo zavezništva, da se lahko priključi pristopnim pogajanjem. Ta dogodek je močno vplival na povečanje javne podpore članstvu

Slovenije v Natu. Že decembra je odstotek podpornikov zrasel na 50 %, delež nasprotnikov pa padel na 30,3 %.

Bitke za pristaše še ni bilo konec, kajti 23. marca 2003 je bil datum obvezujočega zakonodajnega referenduma o vstopu Slovenije v zvezo Nato in EU.

Tabela 12: Odgovori na vprašanje »Kako bi volili v primeru referenduma o vključitvi Slovenije v Nato?« - vsi respondenti

	januar 2003	februar 2003	marec 2003
ZA	44 %	37 %	48 %
PROTI	39 %	36 %	28 %
NE VEM	17 %	27 %	23 %

(Vir: Politbarometer, Center za raziskovanje javnega mnenja, Fakulteta za družbene vede, <http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati>, 20. 11. 2003).

Zadnje tri mesece pred referendumom³² se je podpora vključevanju Slovenije v Nato spet dvignila. Zagovorniki so najprej izgubili pristaše na račun neopredeljenih, v mesecu referenduma pa se je delež zagovornikov dvignil za 11 % na 48 %, vendar kot kaže tabela, so med zagovornike v večjem delu prestopili prav dotedanji nasprotniki in v manjši meri neopredeljeni.

7.1. JAVNA RAZPRAVA O OBRAMBNIH IZDATKIH RS V LUČI VKLJUČEVANJA V NATO

V Sloveniji velja tako imenovani paradoks javnega mnenja, saj večina slovenske javnosti podpira članstvo v Natu, hkrati pa ne podpira povečanje obrambnega proračuna (Prezelj, 2001: 175). Ravno povečanje obrambnih izdatkov, ki je potrebno za približevanje standardom zveze Nato in za samo profesionalizacijo Slovenske vojske, je bilo jedro spora med zagovorniki in nasprotniki vključevanja v Nato. Nemogoče je namreč natanko vedeti, koliko bo Slovenijo stalo članstvo v Natu in kaj točno bo strošek za članstvo. Poleg članarine, ki je znana, so izdatki odvisni še od intenzivnosti sodelovanja v Natovih/PfP operacijah, reformah oboroženih sil in od stroškov misije RS pri Natu.

Politično je vstop Slovenije v zavezništvo podpirala vlada in opozicija, nasprotovali so mu le nekateri posamezniki parlamentarnih strank, Stranka mladih in Mladi forum Združene liste. Večina nasprotnikov je bila iz kulturnih in filozofskih krogov ter študentskih in mladinskih organizacij. Zagovorniki pa s področja gospodarstva in znanosti.

³² Glej Priloga 7

7.1.1. Zagovorniki vstopa Slovenije v Nato o obrambnih izdatkih

Zagovorniki vključevanja v severnoatlantsko zavezništvo navajajo predvsem pozitivne finančne vplive tega dejanja.

Minister Grizold na kritike medijev, da je članstvo v Natu za Slovenijo odgovarja, da to vprašanje presega zgolj finančni vidik. Pri tem navaja številne prednosti članstva, kot so zagotovitev večje varnosti države, pocenitev nacionalne obrambe na daljši rok, vstop v klub razvitih držav, sodelovanje v skupnih projektih na področju znanosti in tehnologije, soodločanje o dejavnostih zavezništva, večja pogajalska moč in ugled države (<http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/clanki/grizold-sobotna/>, 20. 01. 2004). Po njegovih besedah je povišanje obrambnih izdatkov nujno, saj strukturnih obrambnih reform ter profesionalizacije ni mogoče izvesti z manjšim obrambnim deležem BDP.

Bivši predsednik republike Milan Kučan je dejal, da seveda drži, da so zaradi vstopa v Nato obrambni stroški na začetku višji, nikoli pa tako visoki, kot če bi svojo varnost ali pa obrambo z enakimi učinki, torej z enako kakovostjo, načrtovali sami zase. Predvsem pa drži tudi, da zajamčena varnost države in državljanov nima računovodske cene. So vrednote, ki se jih ne da izračunati v denarju (TV Slovenija 1, Odmevi, 16. 01. 2002).

Argumente, da bi bila boljša nevtralnost Slovenije ali samozadosten obrambni sistem, spodbija državni podsekretar MORS in svetovalec obrambnega ministra dr. Igor Kotnik – Dvojmoč (2002: 31), ki pravi, da po hitrih izračunih Slovenija za sistem oborožene nevtralnosti morala namenjati 3 do 4 odstotke BDP. Kar je skoraj dvakrat več kot v primeru članstva v Natu.

Aktualni premier Tone Rop pravi, da zaradi članstva v Natu Slovenski vojski ni treba popolniti vseh rodov, omogočena pa je tudi njena pospešena profesionalizacija. Iz tega vidika Slovenija finančno ni sposobna, da si tako stopnjo varnosti zagotovi sama (Tiskovna konferenca Vlade RS, 04. 03. 2003).

Državni sekretar MORS Janko Deželak (2002: 8) trdi, da bi vstop Slovenije v Nato kot elitni klub gospodarsko najbolj razvitih držav pomenil takojšnje izboljšanje njenega investicijskega in kreditnega ratinga na svetovnih kapitalskih trgih ter v finančnih centrih. Slovenija bi tako postala varnejša destinacija tujih denarnih investicij, kar dokazujejo primeri ostalih članic Nata (Poljska, Češka, Španija ...). Vstop v zavezništvo omogoča tudi dostop do kapitala in virov financiranja, ki jih zagotavlja le članstvo. Predvsem pa članstvo omogoča boljši položaj na področju protidobav, na katerem država kot kupec vojaške opreme in tehnologije na mednarodnem trgu pogodbeno zaveže izbranega prodajalca, da kupi določene storitve in proizvode, ki so jih naredili gospodarski subjekti države kupce v razmerju 1 : 1 ali

celo več v korist kupca. Znotraj Nata namesto protidobav vse bolj v ospredje stopajo tudi kapitalsko-lastniške povezave med ponudniki in povpraševalci po vojaški tehnologiji. Tako nastajajo vojaško-industrijski kompleksi na mednarodni ravni. Deželak (2003: 36) pravi, da ima Slovenija v tem smislu priložnost predvsem na področju železarstva, elektronike in nekaterih storitvenih dejavnosti (STO, Iskra, Luka Koper itd.)

7.1.2. Nasprotniki vstopa Slovenije v Nato o obrambnih izdatkih

Z navedenimi argumenti pozitivnih finančnih učinkov vstopanja Slovenije v Nato pa se nasprotniki te opcije ne strinjajo. Ti pravijo ravno nasprotno, da bo članstvo prevelik strošek za Slovenijo in da je denar potreben na drugih področjih družbenega življenja.

Eden glavnih nasprotnikov vključevanja v Nato je rektor ljubljanske univerze in ekonomist dr. Jože Mencinger. Po njegovem mnenju (2002: 137) Nato varnost prodaja, saj določa standarde prilagajanja, zato da potencialne članice lahko kupujejo orožje, ki je kompatibilno z orožjem članic le pri članicah. Na standardizacijo oborožitve gleda torej z vidika zaslužka članic in ne s funkcionalnega vidika optimalnega skupnega delovanja in logistike. Poleg tega zavrača vključevanje v Nato, ker po njegovem mnenju Slovenija ni ogrožena in je v nekaj desetletjih nihče ne bo napadel, zato je škoda finančna sredstva vlagati v obrambo. Bolj koristno se mu zdi vlagati v socialne programe in vzgojo kot pa v vojsko. Po drugi strani pa meni, da bi tudi v primeru nečlanstva v Natu imeli visoke obrambne izdatke zaradi profesionalizacije SV. Povečanje stroškov po njegovem pravzaprav z Natom nima direktne zveze. Pravi, da samo članstvo v Natu ne prinaša direktnih gospodarskih koristi novim članicam in da tu ne vidi priložnosti (Radio Slovenija 1, Studio ob 17.00, 30. 07. 2002).

Podobnega mnenja je član največje vladne stranke Liberalne demokracije Bogomir Kovač, ki opozarja, da vstop v Nato povečuje obrambne stroške v obdobju že tako povečanih stroškovnih pritiskov povezanimi z vstopom v Evropsko unijo. Trdi, da ni nobenega resnega ekonomskega argumenta (tuje investicije, razvojni projekti, ekologija, varstvo pred naravnimi nesrečami), ki bi bil dokazljiv kot posebna ugodnost vstopa v Nato. Enako kot Mencinger meni, da je prevzem Natovih standardov le pretveza za prodajo Natove tehnologije (Trampuš, 2002: 27).

Sonja Lokar iz Ženskega foruma Združene liste socialnih demokratov nasprotuje vstopanju v Nato, ker bi lahko z denarjem, ki gre za obrambo zgradili okrog 5.000 povprečno velikih stanovanj ali pa zamašili vse primanjkljaje v zdravstveni blagajni in preprečili dolge čakalne dobe na operacije (TV Slovenija 1, Odmevi, 16. 01. 2002).

Predsednik Društva slovenskih pisateljev se sicer strinja z večjimi izdatki za modernizacijo in profesionalizacijo SV, a bi bili stroški še večji v primeru članstva v Natu. Preprosto zato, ker bo Slovenija morala razmišljati o tem, da se bo vendarle sposobna braniti s svojo silo, saj jo čez dvajset let lahko ogrozi tudi katera od članic Nata (Peršak, 2002: 170).

Večinoma nasprotniki Nata ne ponujajo nikakršnih alternativ pri zagotavljanju nacionalne obrambe in varnosti ter z večjimi in manjšimi razlikami predlagajo nekakšno nedefinirano nevtralnost (neuvrščenost) naše države, enostransko razorožitev v okolju nekakšne časovno neomejene globalne varnosti ter miru (Deželak, 2002: 9). Ko govorijo o izdatkih, ne predlagajo kako in koliko jih porabiti, ampak kot najboljšo možnost navajajo preusmeritev celotnih izdatkov za obrambo na druga področja (socialna, zdravstvena, kulturna itd). Po njihovem mnenju so ta področja bolj potrebna finančnih sredstev in bolj ogrožena kot nacionalna obramba. Iz tega sklepam, da v sami nacionalni obrambi ne vidijo funkcije varovanja prej omenjenih družbenih področij.

7.1.3. Širša javnost o obrambnih izdatkih

Do zdaj sem predstavil mnenja o obrambnih izdatkih in Natu znanih ter uglednih osebnosti v slovenskem družbenem prostoru. Zato je prav, da na tem mestu prikažem še odnos širše javnosti do tega vprašanja, ki se je ugotavljal predvsem s številnimi anketami in javnomnenjskimi raziskavami.

Družboslovni raziskovalni center je leta 1999 preverjal mnenje Slovencev glede obveznosti, ki jih prinaša članstvo v zvezi Nato. Ponujenih je bilo več možnosti – preleti zavezniških letal, oporišča in vojaške vaje na slovenskih tleh, namestitve jedrskega orožja v Sloveniji, povečanje obrambnih izdatkov ter pošiljanje slovenskih vojakov v tujino, s katerimi so se vprašani strinjali, nasprotovali, lahko pa so odgovorili tudi z »ne vem«.

Tabela 13: Odgovori na vprašanje »Ali se strinjate z naslednjimi obveznostmi RS v zavezništvu Nato?«

	STRINJAM	NE STRINJAM	NE VEM
Preleti letal zveze Nato čez Slovenijo	68,9 %	22,1 %	9 %
Pošiljanje slovenskih vojaških enot braniti drugo članico Nata	59,6 %	26,7 %	13,7 %
Stacioniranje enot Nata v Sloveniji	40,5 %	47,1 %	12,3 %
Vojaške vaje Nata v Sloveniji	43,2 %	46,1 %	10,6 %
Povečanje obrambnih izdatkov	18 %	70 %	11,9 %
Namestitev jedrskega orožja v Sloveniji	2 %	89,8 %	7,6 %

(Vir: Grizold in Prezelj, 2000: 161)

Rezultati kažejo, da javnost najbolj nasprotuje razmestitvi jedrskega orožja v Sloveniji, takoj za to opcijo pa je povišanje obrambnih izdatkov. Povišanju izdatkov za obrambo kot obveznost, ki izhaja iz članstva v Natu nasprotuje kar 70 % vprašanih, 18 % pa jih to opcijo podpira. Podobna raziskava je bila izvedena leta 1995, ko je povečanje obrambnih izdatkov podprlo le 8,1 %, 41,1 % je hotelo, da ostanejo enaki, 32 % pa jih je bilo za zmanjšanje (Grizold in Prezelj, 2000: 162).

Javnost se tudi ne strinja, da je sistem kolektivne varnosti cenejši od izgradnje lastnega in avtonomnega obrambnega sistema. Spodnja tabela kaže, da je le 10,6 % vprašanih, ki bi podprla vključevanje Slovenije v Nato zaradi cenejše obrambe.

Tabela 14: Odgovori na vprašanje »Zakaj bi glasovali za vstop v zvezo Nato?«³³ - odgovori tistih, ki bi glasovali za

Ker mislim, da bi bila Slovenija kot članica Nata bolj varna država.	46,6 %
Ker bi se z vstopom v Nato zvišal mednarodni ugled naše države.	10,4 %
Ker se Slovenija mora vključevati v mednarodne integracije.	21,8 %
Ker je sistem zagotavljanja kolektivne varnosti cenejši od izgradnje lastnega in avtonomnega obrambnega sistema.	10,6 %
Drugo.	6,1 %
Ne vem.	4,5 %

(Vir: <http://www.ninamedia.si/vprasanja.phtml?mesec=apr02>, 20. 11. 2003.)

Podobnost se kaže pri nasprotnem vprašanju, ko večina vprašanih, kar 41,5 % navaja predrago članstvo v Natu kot razlog nasprotovanja vključitve Slovenije v severnoatlantsko zavezništvo.

³³ Tabeli 11 in 12 predstavljata rezultate Ninamedie, agencije za javnomnenjske raziskave. Opravljena je bila aprila 2002 na vzorcu 700 anketirancev.

Tabela 15: Odgovori na vprašanje »Zakaj bi glasovali proti vstopu v zvezo Nato?« - odgovori tistih, ki bi glasovali proti

Ker mislim, da varnost Slovenije ni ogrožena.	14,3 %
Ker se ne strinjam s politiko zveze Nato.	15,3 %
Ker menim, da bi morala biti Slovenija nevtralna.	12,8 %
Ker bi bilo članstvo v Natu za nas predrago.	41,5 %
Drugo.	10 %
Ne vem.	6,3 %

(Vir: <http://www.ninamedia.si/vprasanja.phtml?mesec=apr02>, 20. 11. 2003.)

Po podatkih raziskave Slovensko javno mnenje novembra 2001 pa se je s povečanjem obrambnih izdatkov strinjalo le 10 % vprašanih, 41 % jih je menilo, naj bodo stroški enaki kot doslej, 31 % anketiranih pa bi izdatke zmanjšalo (Slovensko javno mnenje 2001/3, oktober – november 2001).

Tabela 16: Odgovori na vprašanje »Ali se strinjate?« za leti 2001 in 2002 (v odstotkih)³⁴

	DA		NE		NE VEM	
	april 01	januar 02	april 01	januar 02	april 01	januar 02
z gradnjo vojaških oporišč na ozemlju RS	22,5	21,6	67,6	70,7	9,9	7,7
s prisotnostjo vojakov članic Nata na ozemlju RS	39,1	41,4	50,7	49,3	10,1	9,3
s sodelovanjem slovenskih vojakov v operacijah Nata v tujini	42,9	51,6	40,3	41,1	16,8	7,3
s povečanjem sedanjih stroškov za oboroževanje	19,0	27,9	72,4	64,6	8,6	7,6
s prisotnostjo jedrskega orožja na ozemlju RS	7,2	2,0	88,5	95,1	4,3	2,9

(Vir: <http://www.ninamedia.si/vprasanja.phtml?mesec=jan02>, 20. 11. 2003.)

Tudi slednja tabela kaže, da javnost ni pripravljena na povečanje obrambnih izdatkov v zvezi s približevanjem Natu. Leta 2001 je bilo 72,4 % anketirancev proti povečanju sedanjih obrambnih stroškov in le 19 % bi jih to podprlo. Leta 2002 pa bi povečanje obrambnih izdatkov podprlo že 27,9 %, 64,4 % pa bi jih bilo proti. Morda jih je v večjo podporo prepričalo večje število informacij s strani političnih elit o potrebi po večjih izdatkih za reformo obrambnega sistema in izvedbo profesionalizacije SV.

³⁴ Raziskavo je izvedla agencija Ninamedia januarja 2002 na vzorcu 700 anketirancev.

8. PRIMERJAVA VIŠINE, GIBANJA IN STRUKTURE OBRAMBNIH IZDATKOV NEKATERIH DRUGIH DRŽAV Z REPUBLIKO SLOVENIJO

8.1. PRIMERJAVA VIŠINE, GIBANJA IN STRUKTURE SLOVENSКИH OBRAMBNIH IZDATKOV Z EVROPSKIMI ČLANICAMI NATA

Tabela 17: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru evropskih članic zveze Nato in Slovenije³⁵

DRŽAVA	2000	2001	2002
BELGIJA	1,40 %	1,32 %	1,30 %
	3.191 mil.USD	3.048 mil.USD	3.020 mil.USD
DANSKA	1,50 %	1,55 %	1,57 %
	2.393 mil.USD	2.541 mil.USD	2.526 mil.USD
FRANCIJA	2,61 %	2,57 %	2,51 %
	33.814 mil.USD	33.708 mil.USD	33.590 mil.USD
NEMČIJA	1,55 %	1,45 %	1,51 %
	28.150 mil.USD	27.555 mil.USD	27.740 mil.USD
GRČIJA	4,87 %	4,61 %	4,36 %
	5.455 mil.USD	5.336 mil.USD	5.264 mil.USD
ITALIJA	2,05 %	2,00 %	1,97 %
	22.411 mil.USD	22.042 mil.USD	21.061 mil.USD
LUKSEMBURG	0,52 %	0,85 %	0,85 %
	128 mil.USD	161 mil.USD	169 mil.USD
NIZOZEMSKA	1,66 %	1,64 %	1,61 %
	5.972 mil.USD	6.107 mil.USD	6.204 mil.USD
NORVEŠKA	1,82 %	1,83 %	1,88 %
	2.922 mil.USD	2.941 mil.USD	3.159 mil.USD
PORTUGALSKA	2,07 %	2,07 %	2,26 %
	2.204 mil.USD	2.291 mil.USD	2.503 mil.USD
ŠPANIJA	1,25 %	1,22 %	1,18 %
	7.001 mil.USD	7.089 mil.USD	7.079 mil.USD
TURČIJA	5,00 %	4,86 %	5,05 %
	9.994 mil.USD	9.161 mil.USD	10.092 mil.USD
VELIKA BRITANIJA	2,54 %	2,49 %	2,33 %
	35.677 mil.USD	36.414 mil.USD	36.035 mil.USD
ČEŠKA	2,20 %	2,10 %	2,17 %
	1.031 mil.USD	1.104 mil.USD	1.151 mil.USD
MADŽARSKA	1,75 %	1,78 %	1,69 %
	801 mil.USD	885 mil.USD	925 mil.USD
POLJSKA	1,96 %	1,94 %	1,91 %
	3.046 mil.USD	3.061 mil.USD	3.052 mil.USD
SLOVENIJA	1,23 %	1,39 %	1,49 %
	222 mil.USD	265 mil.USD	299 mil.USD

³⁵ Podatki so povzeti po Sipri Yearbook 2003 (http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send), delež obrambnih izdatkov iz The Military Balance 2002–2004 (kjer so prikazani na dve decimalki). Med evropskimi članicami Nata nisem omenil Islandije, ki nima svojih oboroženih sil, zato SIPRI zanjo nima podatkov.

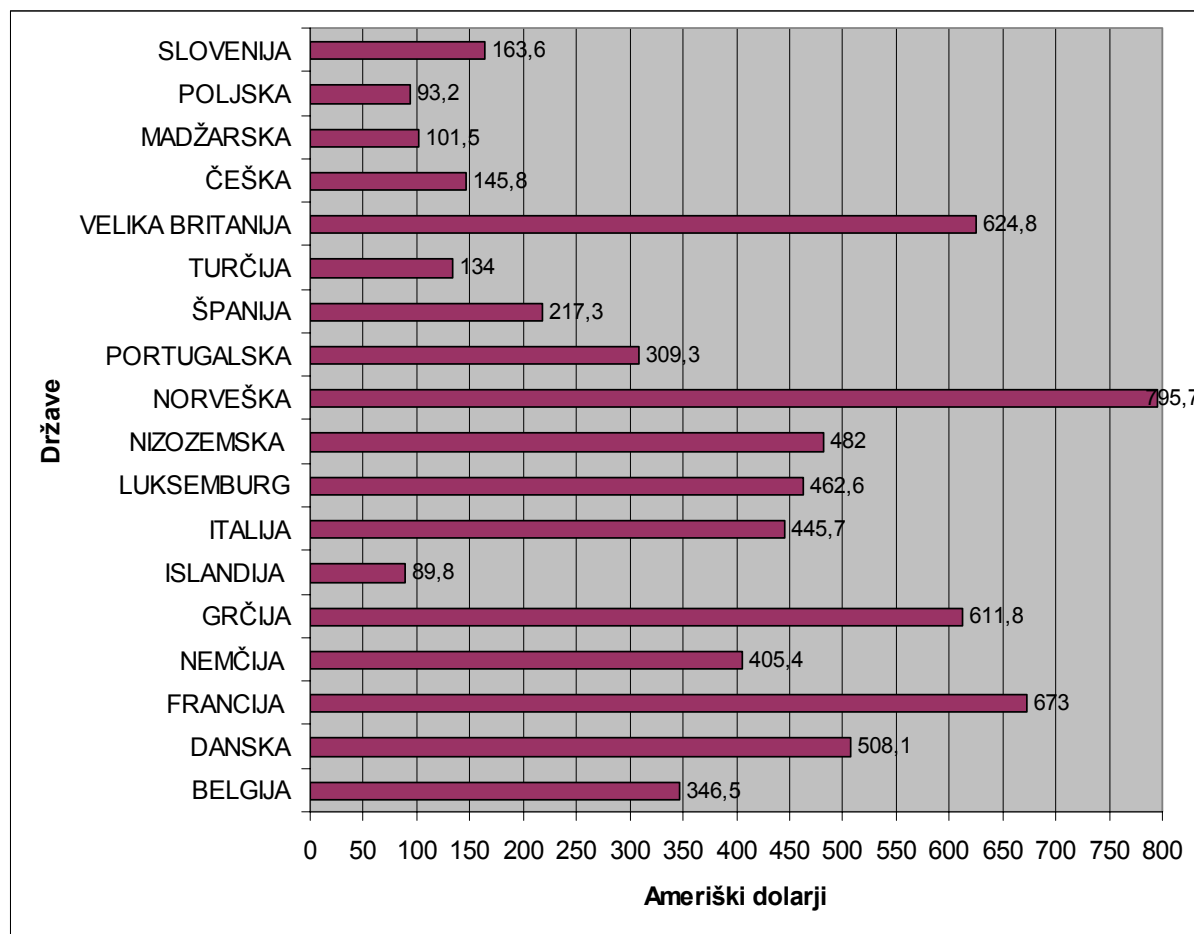
Opaziti je, da so članice Nata skozi triletno obdobje ohranjale skoraj enake realne nominalne vrednosti obrambnih izdatkov (v cenah za leto 2000). Tudi delež BDP za obrambo je bolj ali manj konstanten. Pri članicah, kjer se ta delež opazno spreminja, je razvidno, da se sama nominalna vsota denarja za obrambo ni spreminjala. Iz tega ugotavljam, da delež BDP prilagajajo glede na višino samega BDP in inflacije tako, da se vsako leto doseže približno enaka vsota obrambnega dolarja v stalnih cenah. K višji nominalni vrednosti je stremela le Slovenija, ki je v luči približevanja Natu dvignila tudi delež BDP za obrambo. Izdatki članic Nata, tako v nominalnem kot procentualnem prikazu, pa so ostajali na približno enaki ravni. Na Madžarskem pa se je nominalna vrednost sicer povečala, a je bil razlog višji BDP in nizka inflacija, saj je namenjala enak oziroma malo znižala delež BDP za obrambo.

Mnenja o teži posameznih statističnih podatkov so deljena tudi v samem zavezništvu. Nekatere članice, zlasti tiste, ki namenjajo prek 2 % BDP za obrambo (ZDA, Velika Britanija), zagovarjajo ta podatek kot edini pravi kazalec velikosti državnih izdatkov namenjenih za obrambo. Vse članice naj bi odvajale za obrambo tolikšen delež, kot je povprečje vseh članic, torej okrog 2 do 2,3 % BDP.

Videti je, da se same članice v tej kategoriji močno razlikujejo. Slovenija se s svojimi 1,5 % BDP obrambnih izdatkov v tej primerjavi znajde nekje v sredini. Približno enak delež za obrambo namenijo še Belgija, Danska, Nemčija in Nizozemska. Malo večji delež 1,7 - 1,9 % porabijo na Madžarskem, Norveškem in Poljskem. Preko 2% pa za obrambo namenijo Francozi in Britanci do 2,5 %, Portugalci in Čehi po 2,2 %, Italijani 2 %, medtem ko Grki in Turki porabijo preko 4 % oziroma 5 % svojega BDP za obrambo. Slovenija ima višji odstotek od Španije (1,2 %), Luksemburga (0,85 %) in Islandije (0,3 %), ki pa nima svojih oboroženih sil, ampak ta delež namenja za obalno stražo.

Ob teh podatkih je treba poudariti, da enak delež BDP še ne pomeni enak nominalni znesek, kajti države imajo različno visoke BDP, ki jih zagotovi različno število prebivalcev. Tako ima recimo Luksemburg približno enako visok BDP kot Slovenija, vendar ima Luksemburg 400.000 prebivalcev, Slovenija pa 2 milijona. Če bi torej Luksemburg leta 2002 namenil 2% BDP za obrambo, bi to zneslo več kot 1.000 USD na prebivalca. Ob enakem odstotku pa bi Sloveniji to zneslo okrog 220 USD na prebivalca. Odstotka BDP za obrambo in absolutnega zneska tega odstotka zaradi različne gospodarske razvitosti in različne velikosti držav torej ni mogoče uporabiti kot ustrezen indikator za primerjavo med državami. Zato je pomembno, da prikažem še naslednjo primerjavo.

Graf 11: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca med evropskimi članicami Nata in Slovenijo za leto 2002

(Vir: Izračun po The Military Balance 2003-2004 in Jesenskem poročilu 2003 UMAR)

Slovenija je leta 2002 namenila 163,6 USD na prebivalca za obrambo. To je več kot zadnje pridružene članice Poljska, Madžarska in Češka, ki so v istem letu namenile 93,2 USD, 101,5 USD in 145,8 USD na prebivalca za obrambne izdatke. Čeprav so za to odvajale znatno večji delež BDP, skoraj 2 %. Slovenija je v tej kategoriji višje tudi kot Turčija, ki nameni okrog 5 % BDP za obrambo, a to predstavlja le 134 USD na prebivalca. Islandija porabi le 89,8 USD na prebivalca, a le za obalno stražo. Varnost ji zagotavljajo ZDA.

Danska, Nemčija in Nizozemska namenjajo podoben obrambni odstotek kot Slovenija, vendar na prebivalca porabijo mnogo več. Danska 508,1 USD, Nemčija 405,4 USD in Nizozemska 482 USD na prebivalca. Izstopajo Grčija 611,8 USD na prebivalca, Velika Britanija 624,8 USD, Francija 673 USD in Norveška kar 795,7 USD na prebivalca. Prve tri namenjajo tudi visok odstotek BDP, preko 4 oziroma 2,5 %. Medtem ko Norveška nameni le 1,88 % BDP za obrambo, vendar ima BDP tako visok in toliko manjše število prebivalcev, da presega nominalne vrednosti na prebivalca vseh držav, ki imajo višji odstotek.

Tabela 18: Obrambni izdatki članic Nata in Slovenije za osebje in opremo v stalnih cenah (milijoni USD) za leto 2000 in z upoštevanjem menjalnega tečaja dolarja leta 2000 ter v deležu glede na celotne obrambne izdatke.

DRŽAVA	KATEGORIJA	2000		2001		2002	
BELGIJA	OSEBJE	2.100	65,8 %	2.095	68,7 %	2.135	70,6 %
	OPREMA	185	5,8 %	218	7,1 %	244	8,1 %
DANSKA	OSEBJE	1.306	54,6 %	1330	52,3 %	1.290	50,3 %
	OPREMA	353	14,7 %	426	16,7 %	443	17,5 %
FRANCIJA	OSEBJE	20.420	60,4 %	20.407	60,5 %	20.273	60,3 %
	OPREMA	6.377	18,8 %	6.536	19,4 %	6.599	19,6 %
NEMČIJA	OSEBJE	17.078	60,7 %	16.619	60,3 %	16.679	60,1 %
	OPREMA	3.804	13,5 %	3.865	14 %	3.380	12,2 %
GRČIJA	OSEBJE	3.408	62,5 %	3.413	64 %	3.482	66,1 %
	OPREMA	972	17,8 %	811	15,1 %	750	14,2 %
ITALIJA	OSEBJE	15.994	71,3 %	15.947	72,3 %	15.134	71,8 %
	OPREMA	3.214	14,3 %	2.273	10,3 %	2.810	13,3 %
LUKSEMBURG	OSEBJE	97	75,8 %	110	68,3 %	113	66,8 %
	OPREMA	6	4,7 %	19	11,8 %	33	19,5 %
NIZOZEMSKA	OSEBJE	3.036	50,8 %	2.933	48 %	2.866	46,2 %
	OPREMA	1.018	17 %	1.018	16,6 %	1.053	16,9 %
NORVEŠKA	OSEBJE	1.192	40,8 %	1.149	39 %	1.110	35,1 %
	OPREMA	568	19,4 %	623	21,2 %	752	23,8 %
PORTUGALSKA	OSEBJE	1.803	81,8 %	1.853	80,9 %	1.953	78 %
	OPREMA	141	6,4 %	120	5,2 %	140	5,6 %
ŠPANIJA	OSEBJE	4.476	63,9 %	4.496	63,4 %	4.622	65,3 %
	OPREMA	906	12,9 %	897	12,6 %	973	13,7 %
TURČIJA	OSEBJE	4.506	45 %	4.092	44,6 %	4.394	43,5 %
	OPREMA	2.828	28,3 %	3.019	32,9 %	3.326	32,9 %
VELIKA BRITANIJA	OSEBJE	13.633	38,2 %	14.365	39,4 %	14.128	39,2 %
	OPREMA	9.181	25,7 %	8.767	24 %	8.739	24,2 %
ČEŠKA	OSEBJE	441	42,7 %	508	46 %	524	45,5 %
	OPREMA	231	22,4 %	225	20,4 %	201	17,4 %
MADŽARSKA	OSEBJE	390	48,7 %	424	47,9 %	398	43 %
	OPREMA	99	12,3 %	93	10,5 %	103	11,1 %
POLJSKA	OSEBJE	1.897	62,3 %	1.969	64,3 %	1.976	64,7 %
	OPREMA	267	8,7 %	270	8,8 %	313	10,2 %
SLOVENIJA	OSEBJE	111	50 %	129	48,7 %	138	46,1 %
	OPREMA	25	11,2 %	51	19,2 %	68	22,7 %

(Vir: SIPRI – http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send, podatki za Slovenijo pa so preračunani v stalne cene za leto 2000, z upoštevanjem inflacijskih stopenj (poglavje 5.2.) in menjalnega tečaja ameriškega dolarja leta 2000 – 1 USD = 222 SIT).

Opazam, da se članice Nata močno razlikujejo v strukturi porazdelitvi obrambnih izdatkov. Države, ki največji delež obrambnih izdatkov namenijo za osebje, so Portugalska, okrog 80 %, Italija in Belgija okoli 70 %, Grčija, Luksemburg, Španija, Poljska, Francija ter Nemčija pa prek 60 %. Najmanj za osebje glede na celotne izdatke porabijo v Veliki Britaniji in na Norveškem, le okoli 39 % oziroma 35 %. Slovenija se v tej kategoriji nahaja nekje blizu sredine, saj za osebje in plače nameni 46 % obrambnih izdatkov, kar je podobno kot na Danskem, Nizozemskem, Češkem in v Turčiji.

Trend gibanja deleža za osebje v obdobju 2000–2002 v nekaterih zaveznicah kaže dvig za 1–3 odstotke letno (Belgija, Grčija, Italija, Španija, Češka, Poljska), pri nekaterih ostaja enak (Francija, Nemčija, Velika Britanija), na Danskem, Nizozemskem, Norveškem, Portugalskem, Turčiji, Poljskem pa upada. Tudi v Sloveniji je v teh treh letih padel s 50 % na 46 %.

Podobna raznolikost se kaže tudi v deležu obrambnih izdatkov za vojaško opremo. Najvišji odstotek imajo Turčija (33 %), Velika Britanija (24 %) in Norveška (23 %). Leta 2002 tem državam sledi Slovenija z 22 %. Najnižji odstotek za opremo pa imajo Portugalska (5 %), Belgija (8 %) ter Poljska in Madžarska okoli 10 %.

Trend letnih gibanj deleža za opremo pri posameznih državah bolj niha kot pa trend letnih gibanj deleža za osebje. Razlog za to so bolj ali manj konstantni izdatki za enako številčno osebje oboroženih sil in dolgoročno nekonstantni izdatki za opremo ali oborožitev, saj se večji nakupi izvedejo na določena obdobja in ne vsako leto enako. Opazen dvig izdatkov za opremo se je zgodil v Luksemburgu, ki je za njo leta 2000 namenil 5 %, dve leti kasneje pa skoraj 20 %. Pri drugih članicah je letno nihanje deleža za opremo največ 4-odstotno. Podobno kot na primeru Luksemburga se je dogajalo tudi na primeru Slovenije. Od leta 2000, ko je namenila 11 % obrambnih izdatkov za opremo, je leta 2001 dosegla 19 %, leta 2002 pa kar 23 %. Kar je nekako razumljivo, saj so ravno v teh letih bili preko medijev predstavljeni večji nakupi MORS, kot so oprema Bojevnik 21. stoletja (zaščitne maske), vozila Hummer ter transportna helikopterja.

Prikazana primerjava izdatkov glede na kategorijo je lahko tudi kazalec strateške usmerjenosti zaveznic, torej k živi sili ali tehnologiji.

8.1.1. Gibanje in višina obrambnih izdatkov Češke, Madžarske in Poljske v obdobju pred povabilom oziroma članstvom v Natu in v obdobju samega članstva

Tabela 19: Obrambni izdatki Češke, Madžarske in Poljske v milijonih USD (stalne cene za leto 2000) in njihov delež glede na BDP od leta 1993 do 2001.

LETO	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	
ČEŠKA	% BDP	2,3 %	2,1 %	1,8 %	1,7 %	1,6 %	1,8 %	2,0 %	2,0 %	2,1 %
	mil.USD	1019	956	901	886	839	923	1002	1031	1104
MADŽARSKA	% BDP	2,2 %	2,1 %	1,6 %	1,5 %	1,7 %	1,5 %	1,7 %	1,7 %	1,8 %
	mil.USD	837	831	638	597	718	647	745	801	885
POLJSKA	% BDP	2,6 %	2,3 %	2,1 %	2,1 %	2,1 %	2,1 %	2,0 %	1,9 %	1,9 %
	mil.USD	2846	2746	2763	2907	3061	3179	3103	3046	3061

(Vir: SIPRI – http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send)

Izkušnje Češke, Madžarske in Poljske, sprejetih v zvezo Nato pred sedmimi leti, kažejo, da namenljajo po vstopu v zavezništvo znatno manjši delež BDP za obrambo, kot so ga pred samim članstvom. Zanimivo je, da so vse tri države občutno nižale obrambni delež BDP do povabila v zvezo Nato leta 1997. A je kljub temu ostal na dokaj visoki ravni 1,6-2,1 %. Še tri leta nazaj je pri vseh znašal krepko čez 2 %. V letu polnopravnega članstva 1999 so ga vse tri zopet povečale na približno 2 % in ga tu obdržale.

V primeru sprejetih članic iz leta 1997 se je njihov delež BDP za obrambo na daljši rok zmanjšal. Tudi to je eden od empiričnih dokazov, da so zavezništva cenejša. Vendar iz izkušenj zadnjih treh sprejetih članic Nata je težko sklepati za vse preostale. Slovenija na primer nikoli ni namenila več kot 2 % BDP za obrambo, medtem ko so omenjene tri članice pred vstopom v Nato redno namenjale nad 2 % BDP. Poleg tega imajo Češka, Poljska in Madžarska dolgo tradicijo lastnih oboroženih sil in razvite vse njihove zvrsti in rodove, za Slovenijo pa tega ne moremo reči. Vsekakor je vsaka potencialna zaveznica specifičen primer zase in vsaka potrebuje svoje obdobje, da se prilagodi in dolgoročno zniža svoje izdatke.

8.2. PRIMERJAVA VIŠINE IN GIBANJA SLOVENSКИH OBRAMBNIH IZDATKOV Z DRŽAVAMI KANDIDATKAMI ZA VSTOP V ZVEZO NATO NA VRHU NATA V PRAGI

Tabela 20: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru kandidatki za članstvo pred vrhom v Pragi in Slovenije.³⁶

DRŽAVA	2000	2001	2002
BOLGARIJA	2,86 %	2,76 %	2,55 %
	319 mil.USD	353 mil.USD	356 mil.USD
ROMUNIJA	2,56 %	2,55 %	2,41 %
	936 mil.USD	985 mil.USD	980 mil.USD
ESTONIJA	1,54 %	1,24 %	1,57 %
	78 mil.USD	91 mil.USD	109 mil.USD
LATVIJA	0,98 %	1,16 %	1,77%
	70 mil.USD	88 mil.USD	140 mil.USD
LITVA	1,78 %	1,81 %	1,78 %
	199 mil.USD	212 mil.USD	247 mil.USD
SLOVAŠKA	1,78 %	1,98 %	2,04 %
	342 mil.USD	386 mil.USD	410 mil.USD
SLOVENIJA	1,23 %	1,39 %	1,49 %
	222 mil.USD	265 mil.USD	299 mil.USD

Pri kandidatkah je opaziti trend rasti obrambnih izdatkov, tako deleža BDP kot same nominalne vrednosti, kar je prav gotovo posledica prilagajanja Natovim standardom in reform oboroženih sil v smislu profesionalizacije, zmanjšanja obsega, modernizacije itd. Slika je torej drugačna od položne krivulje primerjave večletnih obrambnih izdatkov članic Nata, ki ne izvajajo večjih reform svojih obrambnih sistemov.

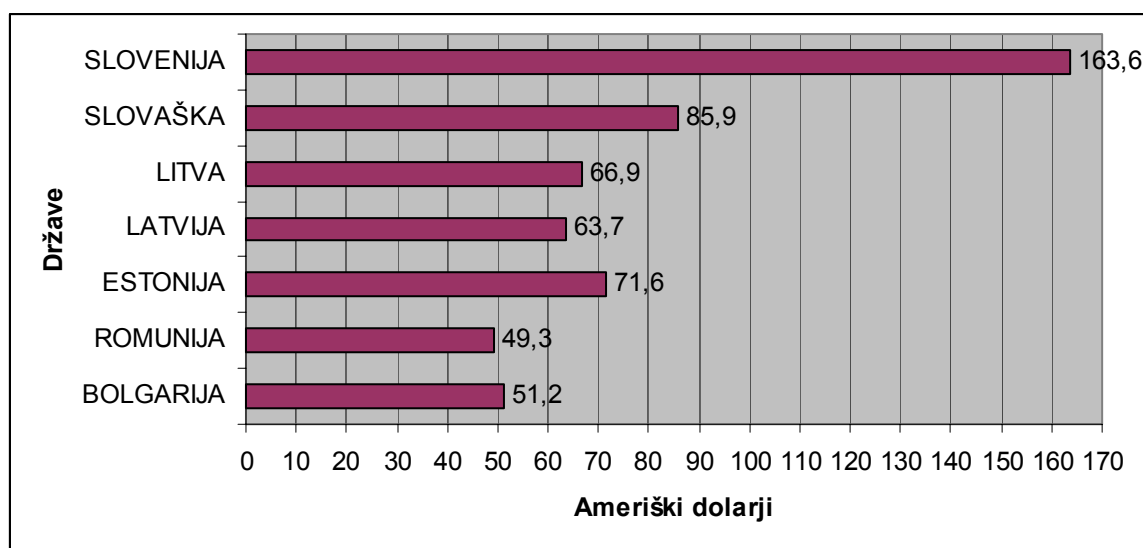
Slovenija je med kandidatkami za članstvo v Natu s približevanjem k 1,5 % namenjala najmanjši delež BDP za obrambne izdatke. Izjemoma je le Latvija leta 2000 namenila le 0,98 %, Slovenija pa takrat 1,23 %. Pri vseh povabljenih kandidatkah je opaziti trend povečanja obrambnega deleža BDP, razen pri Bolgariji in Romuniji je rahlo upadal, a ostaja izjemno visok – preko 2,5 %. Estonija in Latvija sta v letu 2002 povišali svoj delež na 1,57 oziroma 1,77 %, Litva pa ima konstanten delež okrog 1,8 %.

Skladno z rastjo deleža BDP so rasli tudi nominalni izdatki za obrambo. Najbolj opazno pri Latviji, ki je leta 2000 namenila 70 milijonov USD za obrambo, leta 2002 pa kar dvakrat več, to je 140 milijonov USD. Vse kandidatke so opazno povečevale svoje deleže za

³⁶ Podatki so povzeti po Sipri Yearbook 2003 (http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send), delež obrambnih izdatkov iz The Military Balance 2002–2004 (kjer so prikazani na dve decimaliki).

obrambo kot nominalne vsote, še najbolj leta 2002, ko je zasedal vrh Nata v Pragi. Razen Bolgarija in Romunija sta to leto rahlo spustili delež BDP za obrambo, a vseeno namenili dejansko več – v cenah za leto 2000. Nominalno Slovenija nameni več od vseh baltskih držav, čeprav nameni manjši odstotek BDP.

Graf 12: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca v ameriških dolarjih med kandidatki za članstvo v Natu pred vrhom Nata v Pragi in Slovenijo za leto 2002

(Vir: Izračun po The Military Balance 2003–2004 in Jesensko poročilo 2003 UMAR)

Prednost Slovenije se najbolj prikaže v kategoriji porabe na prebivalca. Nobena druga kandidatka tu ne dosega članic Nata. Slovenskim 163,6 USD obrambnih izdatkov na prebivalca se najbolj približa Slovaška, ki za obrambo nameni pol manj, in sicer 85,9 USD na prebivalca. Baltske države porabijo od 64 USD do 72 USD na prebivalca, Romunija in Bolgarija pa komaj okrog 50 USD.

8.3. PRIMERJAVA VIŠINE IN GIBANJA SLOVENSКИH OBRAMBNIH IZDATKOV Z NEKATERIMI EVROPSKIMI NEVTRALNIMI DRŽAVAMI

Tabela 21: Primerjava deleža BDP za obrambne izdatke in njegove nominalne vrednosti v milijonih USD v stalnih cenah za leto 2000 in po menjalnem tečaju dolarja za leto 2000 na primeru evropskih nevtralnih držav in Slovenije.³⁷

DRŽAVA	2000	2001	2002
AVSTRIJA	0,85 %	0,79 %	0,78 %
	1.531 mil.USD	1.564 mil.USD	1.468 mil.USD
FINSKA	1,25 %	1,13 %	1,42 %
	1.517 mil.USD	1.466 mil.USD	1.476 mil.USD
ŠVEDSKA	2,00 %	1,86 %	1,75 %
	4.861 mil.USD	4.610 mil.USD	4.582 mil.USD
ŠVICA	1,2 %	1,17 %	1,12 %
	2.666 mil.USD	2.625 mil.USD	2.602 mil.USD
SLOVENIJA	1,23 %	1,39 %	1,49 %
	222 mil.USD	265 mil.USD	299 mil.USD

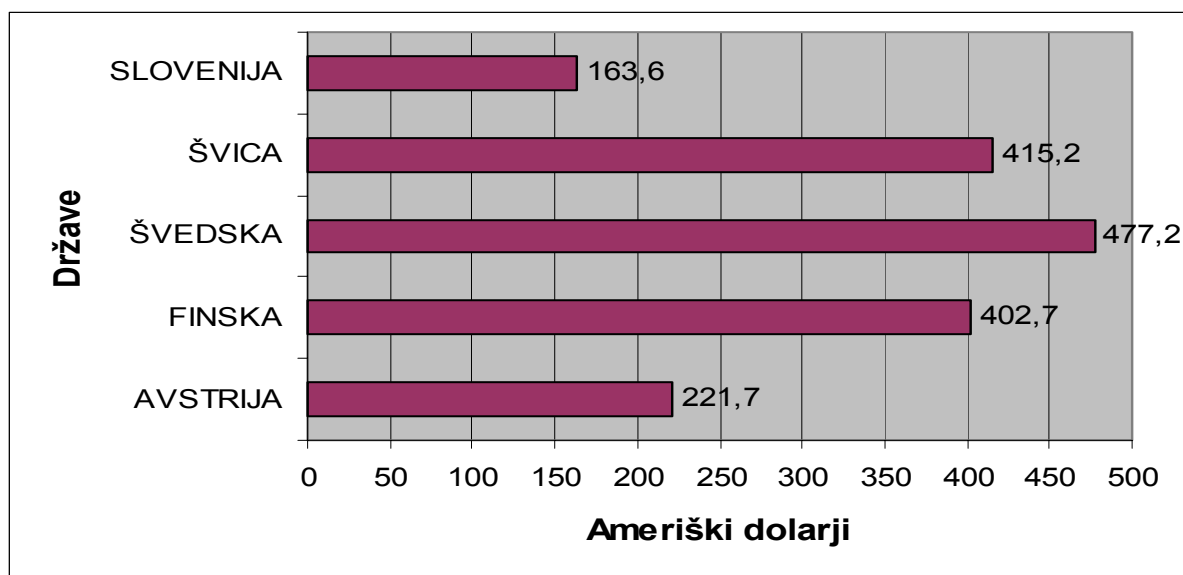
Razvidno je, da podobno kot članice Nata tudi kandidatke v deležu obrambnih izdatkov BDP in glede na stalne cene ostajajo na konstantni ravni. Edino Švedska je od 2000 do 2002 za 0,25 % zmanjšala delež BDP za obrambo, kar znesse 300 milijonov USD. Torej več kot Slovenskih 1,5 % BDP leta 2002. 300 milijonov glede na celotnih 4.861 milijonov USD, ki jih je Švedska namenila za obrambo leta 2000, pa ni tako veliko. Razlog za tako ohranjanje enake ravni obrambnih izdatkov skozi leta je prav gotovo dolgoletna tradicija obrambnih sistemov nevtralnih držav (in članic Nata), ki niso potrebni temeljnih in večjih reform. Tako ti izdatki služijo pravzaprav le vzdrževanju teh v splošnem smislu izoblikovanih obrambnih sistemov in izvajanju sprejetih odločitev v okviru načrtov.

Nevtralne države namenijo manjši odstotek BDP za obrambo kot Slovenija, razen Švedska, ki porabi 2 do 1,75 %. Švicarski odstotek se giblje med 1,1 in 1,2%, enako finski z izjemo leta 2002, ko je znašal 1,42 %. Najmanjši procent BDP od nevtralnih držav nameni za obrambo Avstrija, približno 0,8 %.

Njihov visok BDP dopušča tako nizek odstotek za obrambne izdatke. Slovenija se jim v kategoriji obrambni izdatki na prebivalca niti ne približa. Švica in Finska za obrambo porabita 415,2 USD ter 402,7 USD na prebivalca. Avstrija nekoliko manj, 221,7 USD. Švedska pa kar 477,2 USD na prebivalca.

³⁷ Podatki so povzeti po Sipri Yearbook 2003 (http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send), delež obrambnih izdatkov iz The Military Balance 2002–2004 (kjer so prikazani na dve decimaliki).

Graf 13: Primerjava višine obrambnih izdatkov na prebivalca v ameriških dolarjih med nekaterimi evropskimi nevtralnimi državami in Slovenijo za leto 2002

(Vir: Lasten izračun po The Military Balance 2003–2004 in Jesenskem poročilu 2003 UMAR)

Če bi Slovenija sprejela sistem oborožene nevtralnosti, še ne pomeni, da bi potem lahko namenjala manjši odstotek BDP za obrambo (po zgledu drugih nevtralnih držav) kot v primeru članstva v zvezi Nato. Ravno zaradi razlike v bogastvu. Pri Švici 1,2 % BDP pomeni bistveno več kot v našem primeru 2 %. V primeru, da se Slovenija odloči za sistem oborožene nevtralnosti, bi po hitrih izračunih morala za obrambo namenjati 3 do 4 odstotke (Kotnik, 2002: 31). Poleg tega imajo ostale nevtralne države že večdesetletno tradicijo lastnih oboroženih sil in dokončno razvit ter vzpostavljen obrambni sistem, kar za Slovenijo ne moremo v celoti trditi.

Tudi nevtralne države imajo določen strošek z Natom, saj vse štiri sodelujejo v Svetu evroatlantskega partnerstva in so članice Partnerstva za mir.

9. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Med obravnavanjem tematike sem ugotovil, da je področje obrambnih izdatkov raznoliko in zelo zapleteno. Do težav prihaja zaradi različnih vzrokov. Nejasni so že uporabljeni pojmi. Države namreč uporabljajo različne klasifikacije obrambnih izdatkov in vanje vključujejo različne segmente. Jaz sem sicer uporabil poenoteno Natovo definicijo, vendar do netransparentnosti prihaja tudi pri prevajanju sistemov obrambnega financiranja različnih držav v to definicijo. Na večletne in meddržavne primerjave pomembno vplivata inflacija in gospodarska rast. Poleg tega pa je kljub načelni javni dostopnosti težko priti do natančnih podatkov o celotnih obrambnih izdatkih, saj jih vlade skušajo prikazati čim bolj javno sprejemljive. Težko je tudi natančno določiti, za kaj so bili izdatki porabljeni, kajti področja porabe se med seboj pokrivajo in s financiranjem enega področja se posredno lahko financira tudi druga prioriteta.

Kljub omenjenim omejitvam sem skušal čim bolj nazorno prikazati slovenske obrambne izdatke v luči vključevanja Slovenije v severnoatlantsko zaveznitvo. Skozi analizo teh podatkov v zaključku diplomskega dela potrjujem prvo splošno hipotezo, da se zaradi vstopanja Slovenije v zvezo Nato obrambni izdatki povečujejo. Vendar moram na istem mestu potrditi tudi drugo splošno hipotezo, ki dopolnjuje ter pojasnjuje prvo, in sicer da večji obrambni izdatki niso povezani le s samim članstvom v zvezi Nato, ampak s samim razvojem Slovenske vojske in obrambnega sistema Slovenije.

Rast obrambnih izdatkov se je začela leta 2001, ko se je dvignil delež BDP za obrambne izdatke z 1,23 na 1,39 %, leta 2002, ko je Slovenija pričakovala in tudi dobila vabilo v zaveznitvo na 1,49 % in leta 2003 na 1,57 %. Projekcije, sprejete s strani vlade, pa kažejo, da se bo do leta 2008 odstotek obrambnih izdatkov BDP postopno dvignil na 2 %. Porast omenjenega odstotka zaradi vključevanja v zvezo Nato je zapisan tudi v nekaterih pomembnih dokumentih, kot so Letni nacionalni programi za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo, v Nacionalni strategiji RS za vstop v Nato ter v pristopnih pogovorih z zvezo Nato. Omenjeno poleg prve splošne hipoteze potrjuje tudi njeno prvo izvedeno hipotezo, da je Slovenija opazno povečala svoje obrambne izdatke tik pred ali leto pred vrhom zveze Nato v Pragi, ki je bil novembra 2002 in kjer je Slovenija prejela povabilo v zaveznitvo.

Res je iz analize podatkov opaziti, da se predvsem operativni stroški trenutno in v projekcijah prihodnosti večajo, enako se višajo stroški za vojaško opremo. Vendar ne samo zaradi vključevanja v Nato. Operativni stroški in stroški vojaške opreme se višajo tudi zaradi projekta profesionalizacije Slovenske vojske (ki je v našem primeru nekako povezan z

vključevanjem v Nato) in njene modernizacije (projekt Bojevniki 21. stoletja in razvoj določenih rodov – letalstvo, zračna obramba, mornarica). Torej bi bili višji izdatki za vzpostavitev modernega, učinkovitega in dolgoročno ne predragega obrambnega sistema vseeno potrebni. Takšen obrambni sistem pa je pogoj za članstvo v zavezništvu, tako da se z omenjenimi sredstvi nekako pokriva oboje. Tako so v tem pogledu relevantni le tisti neposredni izdatki RS za polnopravno članstvo v Natu, opisani v poglavju 3.6. Kotnik (2002: 31) pravi, da je neposreden strošek vstopa v Nato le članarina, ki znaša okoli 0,3 % obrambnega proračuna, stroški predstavnikov na stalnih misijah v Bruslju in drugih poveljstvih Nata in tretje višji stroški zaradi povečanja mednarodnega sodelovanja. Vse druge dejavnosti v Slovenski vojski bi v 95 % morali storiti tudi v primeru nečlanstva v Natu. Navedeno potrjuje drugo splošno hipotezo in hkrati njeno prvo izvedeno, ki pravi, da je vključevanja RS v Nato poleg profesionalizacije SV, modernizacije njene opreme in oborožitve ter povečanja mednarodnih aktivnosti, le eden od elementov, ki vplivajo na povečanje obrambnih izdatkov. O posrednih stroških vstopanja v Nato je torej težko govoriti. Kot je težko natančno govoriti o posrednih pridobitvah, ki jih poleg največje možne stopnje nacionalne varnosti prinaša samo članstvo. To so lahko boljše gospodarsko sodelovanje, sodelovanje na področju obveščevalnih dejavnosti, informatike, znanosti, kriznega menedžmenta, večji ugled države, njena večja mednarodna teža itd. Ob upoštevanju vsega naštetega v tem zaključku se potrjuje še zadnja izvedena hipoteza druge splošne hipoteze, in sicer da se pospešeno preoblikovanje SV v luči povečanih obrambnih izdatkov ne izvaja le zaradi zveze Nato, ampak predvsem zaradi splošne dolgoročne varnosti RS in njenih državljanov. Vstop v severnoatlantsko zavezništvo je torej samo posledica sprememb in reform v SV, za katere so potrebna višja finančna sredstva in ne vzrok za te spremembe.

S primerjavo Slovenije z drugimi državami potrjujem še drugo izvedeno hipotezo prve splošne, da mnogo članic Nata in same kandidatke ne namenjujejo 2 % BDP za obrambne izdatke, kar naj bi bilo nepisano pravilo zveze Nato. Od 17 sedanjih evropskih članic Nata jih ima le 7 oziroma 8 obrambne izdatke višje od 2 % BDP ter pet od devetih kandidatk pred vrhom v Pragi. Vse preostale članice in kandidatke namenjujejo med 1,2 in 2 %, razen Luksemburg, ki ima izjemno visok BDP na prebivalca, in Islandija, ki nima oboroženih sil. Članice imajo večinoma že večdesetletno tradicijo delovanja v zavezništvu in še daljšo tradicijo lastnih oboroženih sil. Iz tega vidika je njihov obrambni sistem v celoti vzpostavljen in se ne spreminja revolucionarno. Večina kandidatk pa komaj deset let skrbi za lastno obrambo ali pa je prej delovala v sistemu vzhodnega bloka. Zato se od njih vztrajno pričakuje in zahteva, da v primeru članstva dvignejo svoj odstotek obrambnih izdatkov na 2 % ter s tem

pospešijo reforme in se hitreje prilagodijo standardom modernih zahodnoevropskih sistemov in Nato zavezništva.

Ob koncu potrjujem še zadnjo izvedeno hipotezo iz prve splošne hipoteze, in sicer, da so bili obrambni izdatki glavni vzrok za tako burno javno razpravo in za sorazmerno visoko nasprotovanje javnosti vključevanju v Nato. Kar 41,5 % tistih, ki so bili proti vstopu Slovenije v zavezništvo, je navedlo razlog, da bi bilo članstvo za nas predrago. S povečanjem stroškov za oboroževanje³⁸ v zvezi z vstopanjem Slovenije v Nato pa se jih ni strinjalo okoli 70 % leta 2000 in 2001 oziroma okrog 65 % leta 2002.

Viri so resda omejeni, kajti Slovenija ima zaradi prehoda v moderno državo v vseh pogledih precej nalog, ki jih ni mogoče uresničiti v desetih letih. Hkrati z razvojem celotne družbe je ena teh nalog tudi razvoj obrambnega sistema, posebej Slovenske vojske, ki je ne potrebujemo zaradi Nata ali EU, temveč predvsem zase.

Pričakujem, da je slovensko povečanje obrambnih izdatkov kratko- do srednjeročno, predvsem zaradi približevanja Natovim standardom in dokončne vzpostavitve modernega obrambnega sistema, temelječega na ustrezno opremljenih in izurjenih profesionalnih oboroženih silah. Na daljši rok pa se bodo ob ugodnih varnostnih razmerah lahko zmanjševali, kar je zadnjih deset let trend v vseh dolgoletnih članicah Nata.

³⁸ Pojma oboroževanje in vojaški izdatki se pogosto izenačujeta oziroma uporabljata kot sinonima. Lahko bi celo trdili, da gre pri pojmihi vojaški izdatki in oboroževanje za odnos med bistvom in pojavom, pri čemer so vojaški izdatki bistvo, pojem oboroževanja pa njegova zunanja manifestacija, t.j. pojav (Grizold, 1987: 1665).

10. LITERATURA

10.1. SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. Buzan, Barry (1991): *People, States and Fear*. Harvester Wheatsheaf. New York.
2. Hartley, Keith, Sandler Todd (1995): *The Economics of Defense*. Cambridge University Press. Cambridge.
3. Kapstein, Barnaby, Eathan (1992): *The Political Economy of National Security: A Global Prospective*. Harvard University. McGraw – Hill, Inc. New York.
4. Kennedy, Gavin (1975): *The Economics of Defence*. Faber and Faber Limited. London.
5. Kopač, Erik (1999): *Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Kotnik, Igor (2000): *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav: študija primera Slovenije*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Lamb, Geoffrey, Kallab Valeriana (1992): *Military Expenditure and Economic Development*. The World Bank, Washington D.C.
8. Malešič, Marjan (2000): *Slovenian Security Policy and Nato*. Groningen: The Center for European Security Studies.
9. (1993) *International military and defence encyclopedia: Budget and Finance, Military*, Brassey's, Vol. 1. O-P.
10. *Priročnik o zvezi NATO* (2001): Office of Information and Press NATO, Bruselj.
11. (2002) *SIPRI Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security*. New York: Oxford University Press.
12. (2003) *SIPRI Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security*. New York: Oxford University Press.
13. Stevenson, Jonathan (2000): *Preventing Conflict: The Role of the Bretton Woods Institutions*. Oxford University Press Inc. New York.
14. (2002) *The Military Balance 2002–03*. The International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press.
15. (2003) *The Military Balance 2003–04*. The International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press.
16. (1971) *Vojna enciklopedija*. Redakcija Vojne enciklopedije. Beograd.

10.2. ČLANKI:

17. Bukinac Cimperšek, Zorica, Šavc Primož (2001): Kako doseči (željeni) zastavljeni cilj? V Knific, Boris (ur.). NATO 21. stoletja, 29–37. Ljubljana: Defensor d.o.o.
18. Brzoska, Michael (1995): World military expenditures. V Hartley Keith (ur.). Handbook of Defense Economics. Amsterdam.
19. Deželak, Janko (2002): Finančni vidik članstva v Natu. V Slovenska vojska, 15.03.2002, let.10, št.5, str. 8–11.
20. Deželak, Janko (2003): Prodajmo jim težko industrijo. V Gospodarski vestnik, 17.03.2003, let. LII, št. 11, str. 36–39.
21. Friedberg, L. Aaron (1991): The Changing Relationship between Economics and National Security. Political Science Quarterly, 106, 2, str. 265–276.
22. Garb, Maja (1996): Vključevanje Slovenije v mednarodne varnostne integracije: Pregled raziskav Slovenskega javnega mnenja. V Zbornik študij, let. 3, št. 1, str. 175–188.
23. Grizold, Anton (1987): Razmerje med vojaškimi izdatki in gospodarstvom. V Teorija in praksa, let. 24, št. 12, str. 1665–1674. Ljubljana: FDV.
24. Grizold, Anton (1998a): Slovenska nacionalna varnost v novem evropskem varnostnem okolju. V Zajc Drago (ur.). Evropeizacija slovenske politike, 61–71. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
25. Grizold, Anton (1998b): Javnost o organiziranju in upravljanju nacionalne varnosti Slovenije. V Grizold, Anton (ur.). Perspektive sodobne varnosti, 100–133. Ljubljana: FDV.
26. Grizold, Anton, Jelušič Ljubica (1997): Slovenia and Nato: »Between great expectations and slight doubts«. V Anton Bebler (ur.). Central-Eastern Europe and Euro-atlantic Security, University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Defense Research Center, str 159–170.
27. Grizold, Anton, Prezelj Iztok (2000): Public Opinion and the National Security of Slovenia. V Malešič, Marjan (ur.). International Security, Mass Media and Public Opinion, str 149–166. Ljubljana: ERGOMAS, DRC.
28. Grizold, Anton, Vegič Vinko (2002): Članstvo v Natu: Rešitev sodobne varnostne dileme Slovenije? V Teorija in praksa, let. 39, št 3, str. 383–401. Ljubljana: FDV.
29. Kodrič, Lidija, Vuk Pavel (2001): Stroški, baze, oborožitev...?. V Knific, Boris (ur.). NATO 21. stoletja, 45–52. Ljubljana: Defensor d.o.o.

30. Kotnik, Igor (2002): Lažna dilema. V Sever Jani (ur.). Mladina, št 18, str. 30–32. Ljubljana.
31. Lipič, Ladislav (2001): Presenečenj v SV ne bo več. V: Slovenska vojska, 12.12.2001, let.11, št.20, str 10.
32. Mencinger, Jože (2002): Preprosta ekonomika članstva v Natu. V: Gregorčič Marta (ur.). Ne Nato – mir nam dajte!, 135–139. Ljubljana: Mirovni inštitut.
33. Peršak, Tone (2002): Prihodnost se ne imenuje Nato. V: Gregorčič Marta (ur.). Ne Nato – mir nam dajte!, 159–175. Ljubljana: Mirovni inštitut.
34. Petrič, Ernest (1999): From Madrid to Washington – Slovenian Efforts for Membership in NATO. V Bennett Christopher (ur.). Nato Review, No.46. Bruselj: Office of Information and Press NATO.
35. Prezelj, Iztok (2001): Nacionalna sigurnost Republike Slovenije između pridruživanja NATO-u i nemirnog jugoistoka Europe. V Vukadinovič, Radovan (ur.). Međunarodne studije, let. 1, št. 4. Zagreb: Centar za međunarodne studije.
36. Študija o širjenju Nata (1995): V Bric, Roman (ur.). Slovenska vojska, 27–28. Ljubljana: Defensor d.o.o.
37. Trampuš, Jure (2002): LDS in Nato skepticizem. V Mladina, let 31, 05.08.2002, str. 27.
38. Vidrih, Gorazd (1995): Individualni partnerski program Slovenije v okviru Partnerstva za mir. V Kotnik, Igor (ur.). Slovenija in NATO, 27–31. Ljubljana: Združenje Atlantski svet.

10.3. SPLETNI VIRI:

39. Akcijski načrt za članstvo (http://nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski_nacrt.pdf) (27. 10. 2003).
40. Annual National Programme for the Implementation of the Membership Action Plan 2001 – 2002, Executive summary (<http://nato.gov.si/slo/publikacije/slovenija-nato/>) (27. 10. 2003).
41. Letno poročilo Ministrstva za obrambo RS za leto 2002, (http://www.mors.si/mors/pdf/2003/letno_porocilo_mo_2002.pdf) (07. 10. 2003).
42. Severnoatlantska pogodba, Washington D.C., 4. April, 1949 (<http://nato.gov.si/slo/dokumenti/severnoatlantska-pogodba/>) (27. 10. 2003).
43. Pravni vidiki včlanitve (<http://nato.gov.si/slo/faq/question/195-57/>) (30. 10. 2003).

44. Politbarometer, Center za raziskovanje javnega mnenja, Fakulteta za družbene vede (<http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/politbarometer-rezultati>) (20. 11. 2003).
45. Referendum EU in NATO (<http://www.rvk.si/referendum/eu-nato/>) (20. 11. 2003).
46. Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v Nato (<http://nato.gov.si/slo/dokumenti/nacionalna-strategija.pdf>) (27. 10. 2003).
47. Nato po Pragi (http://www.nato.int/docu/0211prague/after_prague-sv.pdf) (07. 11. 2003).
48. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (<http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/2001/097/B/5248012053.htm>) (27. 10. 2003).
49. Žbogar, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030121_2019840.php?st=11, 23. 01. 2003.
50. Žbogar, http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030131_2020271.php?st=16, 01. 02. 2003.
51. http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030227_2021350.php?st=12, 04. 03. 2003.
52. http://24ur.com/naslovnica/slovenija/20030326_2022407.php?st=11, 27. 04. 2003
53. <http://nato.gov.si/slo/faq/question/195-57/>, 30. 10. 2003
54. <http://nato.gov.si/slo/slovenija-nato/kronologija/>, 05. 11. 2003.
55. <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2247/>, 05. 11. 2003.
56. <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2208/>, 09. 09. 2003
57. <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/clanki/grizold-sobotna/>, 20. 01. 2004
58. <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/2337/>, 20. 01. 2004
59. http://www.siol.net/novice/default.asp?page_id=2&article_id=1202110109342324, 01. 11. 2002.
60. <http://www.mors.si/sv/poklicna/misije.htm>, 14. 11. 2003.
61. <http://www.ninamedia.si/vprasanja.phtml?mesec=jan02>, 20. 11. 2003.
62. <http://www.ninamedia.si/vprasanja.phtml?mesec=apr02>, 20. 11. 2003.
63. http://first.sipri.org/non_first/result_milex.php?send, 06. 02. 2004.

10.4. DRUGO:

64. Uradni list Republike Slovenije št. 34/ 10. 4. 2003, str. 4024-4043.
65. Vključevanje Slovenije v zvezo Nato, Interni priročnik za Natofon, Urad Vlade za informiranje, 2003.
66. Zaključni računi MORS za obdobje 1992–2002
67. Poročilo o realizaciji vojaških pokojnin ZPIZ za obdobje 1992–2002
68. Poročilo o realizaciji temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS za obdobje 1994–2002
69. Radio Slovenija 1, Studio ob 17.00, 30. 07. 2002
70. Sprejeti obrambni proračun RS za leti 2003 in 2004
71. Slovensko javno mnenje 2001/3, oktober – november 2001.
72. Sklep Vlade RS o odobritvi projekcije obrambnih izdatkov RS do leta 2010 (št. 821-00/2001-3 z dne 27. 06. 2002)
73. Plan nabav na področju TRP do leta 2007.
74. Jesensko poročilo 2003 UMAR (Urad za Makroekonomske analize in razvoj) do leta 2005.
75. MORS, Sektor za obrambno planiranje, marec 2004.
76. Napoved UMAR do leta 2008.
77. Ocena MORS za leti 2009–2010.
78. Tiskovna konferenca Vlade RS, 04. 03. 2003
79. TV Slovenija 1, Odmevi, 16. 01. 2002
80. United Nations (1986): Reduction of Military Budgets. Document, A/40/421.

11.PRILOGE

Priloga 1: Temeljni dokumenti, ki urejajo področje sodelovanja RS z zvezo Nato

Priloga 2: Razvoj odnosov med Republiko Slovenijo in Natom do leta 1997

Priloga 3: Razvoj odnosov med Republiko Slovenijo in Natom med 1997 in 2003

Priloga 4: Pregled izdatkov za operacije v tujini 2001 - 2003

Priloga 5: Mednarodne operacije SV

Priloga 6: Mirovne operacije SV v letu 2003

Priloga 7: Rezultati referendumskega vprašanja

PRILOGA 1: Temeljni dokumenti, ki urejajo področje sodelovanja RS z zvezo Nato

- Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti, ki jo je Državni zbor sprejel januarja, 1994;
- Resolucija za začetek sodelovanja s Partnerstvom za mir, ki jo je Državni zbor sprejel marca, 1994;
- Pogodba o pristopu k Partnerstvu za mir, ki jo je predsednik vlade Janez Drnovšek podpisal 30. marca 1994;
- Varnostni sporazum med RS in NATO, ki je bil podpisan julija 1994 in ratificiran oktobra 1997;
- Prvi Individualni partnerski program, ki ga je RS predala leta 1995;
- Sporazum o statusu sil med državami pogodbenicami Severnoatlantskega sporazuma in drugimi državami, ki sodelujejo v Partnerstvu za mir, glede statusa njihovih sil, ki je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije – Mednarodne pogodbe, št. 16/95 (Uradni list Republike Slovenije št. 77/95);
- Sporazum o statusu in tranzitu sil IFOR oziroma SFOR, ki je bil podpisan 25. decembra 1995;
- Resolucija za članstvo v NACC, ki jo je Državni zbor sprejel januarja 1996;
- Resolucija za sklep DZ o primernosti članstva v NATO, ki jo je Državni zbor sprejel 11. aprila 1996;
- Deklaracija o vključevanju v NATO, ki jo je Državni zbor sprejel aprila 1997;
- Ukaz o ustanovitvi Misije RS pri NATO, ki ga je predsednik RS podpisal avgusta 1997;
- Nacionalna strategija za vstop v NATO, ki jo je Vlada RS predstavila februarja 1998;
- Akcijski načrt za članstvo v NATO, ki so ga države članice sprejele aprila 1999;
- Letni nacionalni program za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v NATO 1999-2000, ki je bil sprejet oktobra 1999;
- Letni nacionalni program za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v NATO 2000-2001, ki ga je Vlada RS sprejela oktobra 2000;
- Deklaracija o zunanji politiki RS, ki jo je Državni zbor sprejel 17. decembra 2000;
- Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS, ki jo je Državni zbor sprejel 21. junija 2001;
- Obrambna strategija RS, ki jo je sprejela vlada RS, december 2001;
- Letni nacionalni program za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo 2001-2002, ki je bil sprejet septembra 2001;
- Letni nacionalni program za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo 2002-2003, ki je bil sprejet julija 2002 (<http://nato.gov.si/slo/faq/question/195-57/>, 30.10.2003).

PRILOGA 2: Razvoj odnosov med Republiko Slovenijo in Natom do leta 1997

DATUM	DEJAVNOST	VSEBINA
1990-1993	Bruselj Vrsta začetnih stikov na parlamentarni in vladni ravni s Severnoatlantsko skupščino in organi Severnoatlantske zveze.	Začetek neformalnega sodelovanja RS z Natom
29.12.1993	Ljubljana Državni zbor RS sprejme Resolucijo o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti.	Prvi formalni dokument, ki na področju zunanje in obrambne politike formalizira približevanje Natu in odnosov z Zvezo.
30.3.1994	Bruselj Podpis Okvirnega dokumenta Partnerstva za mir.	Predsednik Vlade RS dr. Janez Drnovšek podpiše dokument o formalnem pristopu RS k Natovemu programu PzM.
18.7.1994	Ljubljana Vlada RS sprejme Predstavitveni dokument RS za Partnerstvo za mir.	RS Natu predstavi razloge za pristop k programu PzM, izvajanje ukrepov za njegovo uresničevanje ter predvidene dejavnosti na vojaškem in civilnem področju.
15. do 18. 11. 1994	Washington Slovenija sprejeta v status pridružene partnerice v okviru Severnoatlantske skupščine.	Začetek formalnega parlamentarnega sodelovanja in delovanja RS v okviru Severnoatlantske skupščine.
maj 1995	Bruselj Sprejetje prvega Individualnega partnerskega programa sodelovanja med Natom in RS. Opredelitev splošnih generalnih in specifičnih področij sodelovanja RS z Natom.	Poudarek na prilagajanju obrambnega sistema in vojaške strukture, izobraževanju, vajah, standardizaciji ter doseganju petih izhodišč iz Okvirnega dokumenta PzM na civilnem in vojaškem področju.
20.4.1995	Bruselj RS opravi usklajevanje PARP, Natovega programa za doseganje povezljivosti.	Formalni začetek prve faze izvajanja programa PARP, to je vzpostavitev nacionalnih zmogljivosti za sodelovanje pri skupnem urjenju, usposabljanju ter izvajanju človekoljubnih in mirovnihi dejavnosti v okviru PzM.
28.9.1995	Bruselj Predstavitve študije o širjenju zveze Nato.	NACC državam partnericvam predstavi študijo o širjenju. V dokumentu so pojasnjeni razlogi, temeljni cilji in načela, v skladu s katerimi se bo Nato širil.
oktober 1995	Ljubljana Delovna delegacija Nata (gospod A. Cragg) predstavi študijo o širjenju. Študija je bila predstavljena strokovni in politični javnosti.	Posebna predstavitev in pogovor tudi s člani Odbora DZ za obrambo.
1.11.1995	Bruselj NAC sprejme sklep o začetku individualnega dialoga s kandidatkami za članstvo v Natu.	RS skupaj z desetimi državami izrazi interes za začetek individualnega dialoga
22.12.1995	Ljubljana Ratifikacija sporazuma med članicami zveze Nato in državami, ki sodelujejo v PZM, glede	Sporazum in Dodatni protokol k sporazumu sta bila podpisana v Bruslju 19. 6. 1995.

	statusa njihovih sil (SOFA).	
22.12.1995	Bruselj Slovenija se s podpisom tranzitnega sporazuma med Slovenijo in Natom vključi v izvajanje operacije Combined Endeavour	Sporazum ureja tranzit sil Natovih in vseh drugih sil v sestavi sil IFOR.
11.4.1996	Ljubljana Državni zbor RS sprejme sklep, da želi RS zagotoviti svoj temeljni varnostni interes v okviru sistema kolektivne obrambe, ki ga omogoča članstvo v Natu.	Državni zbor RS potrdi in ponovno izrazi interes RS za polnopravno članstvo v Natu.
17.4.1996	Bruselj Zaičetek individualnega dialoga z Natom o polnopravnem članstvu.	Delegacija MZZ in MORS predstavi poglede RS na širitev Nata ter pomen procesa za celotno evropsko varnost.
10.7.1996	Bruselj Drugi krog individualnega dialoga z Natom.	Predstavitev političnega in gospodarskega ustroja RS.
30.9.1996	Bruselj Tretji krog individualnega dialoga z Natom.	Slovenija predstavi varnostno-obrambno organiziranost.
17.4.1997	Ljubljana Državni zbor RS sprejme deklaracijo o vključevanju v Nato.	Deklaracija opredeljuje, da RS izpolnjuje vse pogoje za vključitev v Nato ter je sposobna in pripravljena kriti svoj del stroškov polnopravnega članstva v zvezi Nato.
22.4.1997	Bruselj Četrti krog individualnega dialoga z Natom.	Sestanek Severnoatlantskega sveta s predsednikom Vlade RS. Dr. Drnovšek predstavi potek dialoga ter prihodnje dejavnosti.
29.5.1997	Sintra Ustanovitev Evroatlantskega partnerskega sveta (EAPS), RS kot sodelujoča država PzM postane članica EAPS.	Oblikovanje novega kooperativnega mehanizma, ki je zasnovan na temeljih NACC in PzM. EAPS pomeni okvir za posvetovanja o političnih in varnostnih vprašanjih ter sodelovanje v vojaških dejavnostih na podlagi samodiferenciacije.
9.7.1997	Madrid Zasedanje predsednikov držav in vlad članic Nata in EAPS, sprejetje madridske deklaracije.	Povabilo Poljski, Madžarski in Češki, da začnejo pogajanja z Natom, širitev Nata opredeljena kot proces, dosežen sporazum z Rusko federacijo, oblikovanje okrepljenega PzM.
avgust 1997	Ljubljana Predsednik republike Milan Kučan podpiše ukaz o vzpostavitvi misije Republike Slovenije pri Natu.	Formalni začetek dela Misije Republike Slovenije pri Natu.
1.10.1997	Ljubljana Začetek dejavnega sodelovanja RS in	Slovenija postane 37.država, ki sodeluje v silah SFOR v Bosni in Hercegovini.

(<http://nato.gov.si/slo/dokumenti/nacionalna-strategija.pdf>, 27.10.2003)

PRILOGA 3: Razvoj odnosov med Republiko Slovenijo in Natom med 1997 in 2003

1997 Aprila je Državni zbor sprejel Deklaracijo o vključevanju v Nato. Avgusta je slovenski predsednik Milan Kučan podpisal ukaz o ustanovitvi Misije Republike Slovenije pri Nato. Oktobra je Slovenija napotila pripadnike Slovenske vojske v SFOR.

1998 Februarja je vlada predstavila Nacionalno strategijo Republike Slovenije za vstop v Nato.

Jeseni je v Sloveniji potekala največja NATO/partnerska vaja izven območja NATO - "Cooperative Adventure Exchange '98" (sodelovalo več kot 6000 vojakov iz držav članic NATO in partnerskih držav).

1999 Države članice NATO so na vrhu v Washingtonu aprila 1999 sprejele Akcijski načrt za članstvo (ANČ). S sprejemom Letnega nacionalnega programa RS za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v NATO - LNP ANČ 1999-2000 oktobra se je Slovenija vključila v proces Akcijskega načrta za članstvo.

2000 Prvi cikel LNP ANČ 1999-2000 se je zaključil maja z zasedanjem severnoatlantskega sveta s Slovenijo.

V LNP ANČ 2000–2001 je RS že drugič predstavila aktivnosti in cilje, za katere se je odločila, da jih bo dosegla, ter načine in roke njihovega doseganja.

2001 Slovenija je pripravila tretji LNP ANČ 2001–2002, ki ga je vlada sprejela septembra in ga oktobra predala mednarodnemu sekretariatu NATO.

2002 Septembra je Slovenija predala NATO četrti LNP ANČ 2002–2003.

21. in 22. novembra je bila na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi Slovenija povabljena skupaj z Bolgarijo, Estonijo, Litvo, Latvijo, Romunijo in Slovaško, da začne pristopne pogovore za članstvo v NATO.

26. novembra je slovenska vlada prejela formalno pisno povabilo generalnega sekretarja NATO, da prične s pristopnimi pogovori.

24. decembra je Vlada sprejela izhodišča za pristopne pogovore z NATO.

2003 Pristopni pogovori z NATO so potekali v dveh krogih (21. in 31. januarja). Vlada Republike Slovenije je 23. januarja sprejela Pobudo za pristop k severnoatlantski pogodbi.

23. marca je na referendumu o vstopu Slovenije v NATO 66,08 % volivcev podprlo članstvo Slovenije v NATO.

24. marca je minister za zunanje zadeve dr. Dimitrij Rupel poslal pismo in časovnico reform generalnemu sekretarju Nata.

26. marca so stalni predstavniki devetnajstih članic NATO v Bruslju podpisali protokol o pristopu Slovenije v NATO.

Postopek ratifikacije bo v državah članicah NATO potekal do sredine pomladi 2004.

(<http://nato.gov.si/slo/slovenija-nato/kronologija/>, 05.11.2003).

PRILOGA 4: Pregled izdatkov za operacije v tujini 2001 - 2003

	Operacija	2001 (mio SIT)	2002 (mio SIT)	2003 (mio SIT)
NATO	SFOR – MSU	312	428	529
	SFOR – letalstvo	156	181	201
	SFOR – saniteta	95	99	108
	SFOR – mot. četa			1.175
	SFOR – častniki in podč. v poveljstvu			28
	KFOR – častniki in podč. v poveljstvu	40	63	27
UN	UNTSO (Bližnji vzhod)	25	32	45
	UNMIK (Kosovo)	4	-	-
	OHR (BiH)	6	12	13
	UNFICYP (Ciper)	49	-	-
SKUPAJ		687	815	2.126
SKUPAJ 2001–2003		3.628		

(Letno poročilo Ministrstva za obrambo RS za leto 2002,
http://www.mors.si/mors/pdf/2003/letno_porocilo_mo_2002.pdf, 07.10.2003).

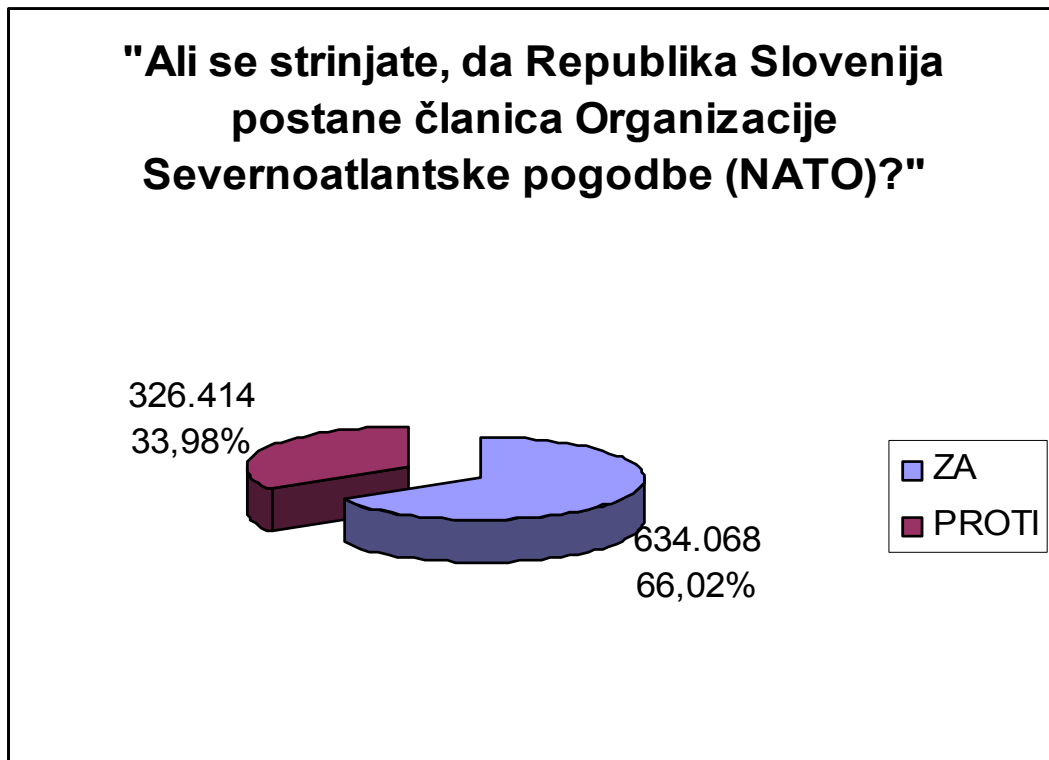
PRILOGA 5: Mednarodne operacije SV

PRILOGA 6: Mirovne operacije SV v letu 2003

MIROVNE OPERACIJE SV V LETU 2003				
Operacije v podporo miru	Organizacija, ki vodi operacijo	Mednarodne sile	Enota oz. posamezni pripadnik SV	Število pripadnikov SV
JOINT FORGE	NATO	SFOR	2 voda vojaške policije v SFOR-MSU	49
	NATO	SFOR	zdravstvena enota ROLE1	12
	NATO	SFOR	letalskohelikopterski oddelek v LHO	18
	NATO	SFOR	motorizirana četa in nacionalni podporni element	86 11
	NATO	SFOR	častniki SV v Kforjevem poveljstvu	2
EUFOR, Concordia	EU	EU	častnik	1
UNTSO	OZN	OZN	vojaški opazovalci OZN	3
OHR	OZN	OZN	častnik v uradu visokega komisarja v Sarajevu	1
SKUPAJ				183

PRILOGA 7: Rezultati referendumskega vprašanja³⁹

(Vir: <http://www.rvk.si/referendum/eu-nato/>, 20.11.2003.)

³⁹ Na posvetovalnem referendumu o pristopu Republike Slovenije k Organizaciji Severnoatlantske pogodbe (NATO) ima pravico glasovati skupaj 1.609.587 volilcev. Do 19:00 je glasovalo skupaj 970.422 volilcev, to je 60,29 %. Število prešteti glasovnic: 969.539 (99,93 % oz. iz 99,97 % volišč) Število neveljavnih glasovnic: 9.057. Število veljavnih glasovnic: 960.482.